

Stang ut!

Jenters idrettsdeltagelse i tenårene

Marlene Folkestad Persson

OSLOMET

Ph.d. i samfunnsvitenskap, studieretning sosialt arbeid og sosialpolitikk
Fakultet for samfunnsvitenskap
OsloMet – storbyuniversitetet

Vår 2022

CC-BY-SA versjon 4.0

OsloMet Avhandling 2022 nr 19

ISSN 2535-471X (trykket)

ISSN 2535-5414 (online)

ISBN 978-82-8364-403-6 (trykket)

ISBN 978-82-8364-411-1 (online)

OsloMet – storbyuniversitetet

Universitetsbiblioteket

Skriftserien

St. Olavs plass 4,

0130 Oslo,

Telefon (47) 64 84 90 00

Postadresse:

Postboks 4, St. Olavs plass

0130 Oslo

Trykket hos Byråservice

Trykket på Scandia 2000 white, 80 gram på materiesider/200 gram på coveret

Forord

Man hører ofte om hvor ensomt det er å være stipendiat. Jeg er så heldig at det er en beskrivelse jeg ikke kjenner meg igjen i. Mange har bidratt til at min ferd mot doktorgraden har vært så morsom, lærerik og spennende som den har. Veilederne mine har vært uvurderlige. Åse Strandbu, Kari Stefansen, Lise Cecilie Kleppe og Willy Pedersen, takk for alt dere har lært meg. Åse, din nøyaktighet og tålmodighet formidlet med omsorg har vært en viktig motvekt til min tidvise utålmodighet med å komme videre. Jeg har satt mer pris på det enn hva jeg har klart å gi uttrykk for underveis. Kari, ditt sylskarpe blikk på tekst og evne til å plassere funn og diskusjoner inn i en større kontekst har vært ekstremt verdifullt. Jeg kan ikke lenger skrive noe uten å tenke på hvilke kloke spørsmål du ville stilt meg. Lise, takk for at du har tilført viktige perspektiver og retning til prosjektet hele veien. Willy, takk for at du steppet inn med et friskt blikk. Du har på riktig tidspunkt utfordret meg til å tenke nytt om prosjektet som helhet.

Det å jobbe på NOVA er en velsignelse, både faglig og sosialt. Seksjon for ungdomsforskning skal ha mye av æren for at jeg gleder meg til å gå på jobb hver dag. Takk til hver og en av dere. Takk for diskusjoner, både faglige og ufaglige. Dere har gitt talløse nyttige og viktige kommentarer på tekstutkast og prosjektet. Alle stipendiater burde ha en sånn gjeng å legge frem arbeidet sitt for. En ekstra takk til de av dere som har kommet med råd om hvordan navigere (stipendiat)livet underveis, særlig Ingunn, som har fungert som en slags akademisk storesøster. Det har også vært en fryd å være del av prosjektgruppa *Idrettens posisjon i ungdomstida*, ledet av en alltid entusiastisk Anders Bakken. Konferansedeltagelse med dere fra Bourdeux til Bø har vært høydepunkter, og særlig i oppstarten var prosjektgruppas møter helt essensielt for å skjønne hva jeg egentlig drev på med.

Da Norge stengte ned i 2020, ble som kjent de fleste henvist til hjemmekontor av og på de neste to årene. Dette utgjør nær halvparten av stipendiatperioden min. Heldigvis har jeg en arbeidsgiver som så hvor kritisk dette var for oss stipendiater og som la til rette for at jeg og andre som trengte det kunne være mest mulig på kontoret, under trygge forhold. For meg har det vært en helt avgjørende tilrettelegging, og jeg vil takke OsloMet og NOVAs ledelse med direktør Guro Ødegård i spissen og seksjonssjef Mira for all fleksibilitet, forståelse og tilrettelegging, både under pandemien og ellers. Apropos pandemi, vil jeg også rette en varm takk til den gjengen jeg har vært «hjemme alene» med på kontoret siden mars 2020. Aurora,

Sigurd, Lars Birger og Siri; lunsj og trening med dere når Norge var nedstengt var et sårt tiltrengt lyspunkt i hverdagen.

Verdien av å ha noen i samme situasjon man kan dele små og store gleder og frustrasjoner med kan ikke overvurderes. Takk til alle medstipendiater jeg har truffet underveis, både på programmet og utenom. En ekstra takk til kontornabo Aslaug for å alltid ha en åpen dør og tid til en prat. Hanna og Kaja, dere skal også ha en særlig takk for å ha gitt både struktur og mening til en ellers kaotisk kappeskrivingsprosess. Man skal heller ikke undervurdere viktigheten av å kunne snakke med noen som *ikke* er i en doktorgradsinnsput. Tusen takk til vennene mine. Særlig Maria H, for all omsorg, humor og varme, Petra-pass og for at du er du. Resten av mastergjengen, Oda, Christina, Torunn og Silje: Jeg håper å få se dere langt mer i tida som kommer enn hva pandemi etterfulgt av spedbarnsperiode og avhandlingsinnsput har lagt til rette for. Og tusen takk til Maria K, for å ha flytta til Oslo nettopp da jeg trengte en å gå coronavennlige turer rundt i byen med.

En varm takk til familien min. Annette, takk for at du deler livet ditt med meg. Du har vært der fra jeg satt med søknaden til stipendiatstillingen, før jeg turte å fortelle om planene mine til noen andre. Du hadde da, og har fortsatt, mer troa på meg enn det jeg har selv. For en reise disse årene har vært for oss, på flere måter enn én. Livet stopper ikke opp selv om man holder på med en doktorgrad. Og hva er vel et tydeligere eksempel på det, enn at Petra kom til verden midt i innsputen. Takk Petra, for at du det siste året har vært en kontinuerlig påminnelse om hva som faktisk er det viktigste i livet (Søvn. Neida. Jeg ville ikke hatt det på noen annen måte <3). En varm takk til mamma og pappa, som alltid er en trygg havn uavhengig av hvilken retning det blåser fra. Dere stiller alltid opp, med stappfullt kjøleskap, omsorg og hjelp til alt som måtte trenge. Det har dere virkelig fått vist dette året. Takk til storesøster Cathrine, for å være både forbilde, støttespiller og heiagjeng gjennom hele oppveksten, og også nå. Takk til mor og tante, som med interesse og engasjement alltid følger med på det jeg gjør. Det samme til svigerforeldre Elisabeth og Knut. Tusen takk til Ingrid, for all hjelp med Petra nå i innsputen.

Til slutt: Denne avhandlingen hadde ikke eksistert uten de informantene som har stilt opp. En særlig takk til klubbene som lot meg gjøre feltarbeid hos dem, og trenerne som la til rette for at jeg fikk tilgang, viste interesse for prosjektet og som lot meg henge rundt på sidelinja. En stor takk til alle jentene, og spesielt alle som stilte opp på intervjuer. Takk for alt dere har lært meg.

Sammendrag

I denne avhandlingen undersøker jeg jenters synkende idrettsdeltagelse utover i tenårene. Utgangspunktet for undersøkelsen er spenningen mellom idrettens rolle i den likestillingsorienterte velferdsstaten på den ene siden og idrettens kjønnede struktur og kultur på den andre siden. Idretten er den mest utbredte organiserte fritidsaktiviteten blant norske barn og unge og har tette koblinger til norsk oppvekstpolitikk. Men samtidig som idretten tildeles betydelige offentlige midler for å fremme blant annet fysisk aktivitet, inkludering og likestilling, er idretten en institusjon der kjønn fortsatt former organiseringen og ressursfordelingen.

Gutter og jenter rekrutteres til barneidretten i omtrent like stort omfang som barn, men jenter slutter tidligere enn gutter i ungdomsårene. Det mangler imidlertid kunnskap som kan bidra til å forklare hvilke prosesser som ligger bak denne tendensen. I denne avhandlingen undersøker jeg hvordan vi kan forstå kjønnsforskjeller i ungdoms idrettsdeltagelse. Med inspirasjon fra feministisk kjønnsteori studerer jeg hvordan kjønn kommer til uttrykk i hverdagslig praksis på individuelt, strukturelt og kulturelt nivå. Jeg tar utgangspunkt i to ulike typer datamateriale: en surveyundersøkelse blant ungdom og feltarbeid i to fotballag for jenter. Jeg beskriver hvilke muligheter jentene opplever å ha innenfor idretten, hvor de henter disse ideene fra, og hvilken betydning ideene får for idrettsdeltagelsen deres. Det jeg finner, er at jenters synkende idrettsdeltagelse i tenårene kan sees som et symptom på at det er prosesser i idrettsorganisasjonene som på ulike måter hemmer idrettsdeltagelsen deres. Hovedfunnene er sammenfattet i tre artikler.

I artikkel 1 undersøker medforfatterne mine og jeg hvorfor ungdom slutter med idrett, og om det er kjønnsforskjeller i hvilke grunner de oppgir. I surveyundersøkelsen Ung i Oslo 2018 ble ungdommer bedt om å oppgi hvorfor de hadde sluttet med idrett. Resultatene ga dermed et bilde av hva ungdommene selv mente var de viktigste grunnene til at de hadde sluttet. Jentene rapporterte mer sammensatte årsaker til å slutte enn guttene, og de mente noe oftere at klubbene manglet tilbud som passet for dem. Dette er et funn som kan peke i retning av at det er kjønnsforskjeller i klubbenes organisering av tilbudene. Surveydataene i artikkel 1 gir et innblikk i tendenser på et aggregert nivå. Likevel ga de ikke dyp innsikt hva som kan forklare hvorfor jentene og guttene svarer noe ulikt. For å forstå hva som foregikk i klubbene, trengtes andre data.

I artikkel 2 bruker jeg data fra feltarbeidet mitt i de to fotballagene. Her undersøker jeg hvilke erfaringer unge jenter gjør lokalt i sine fotballag som kan bidra til å kaste lys over kjønnsforskjeller i ungdoms idrettsdeltagelse. I artikkelen viser jeg hvordan kjønnet praksis kommer til uttrykk på tre ulike nivåer i klubbene: det individuelle (i), det strukturelle (ii) og det kulturelle (iii). På det individuelle nivået er den kjønnete praksisen tydelig når både spillere og trenere snakker om iboende forskjeller mellom gutter og jenter. På det strukturelle nivået fant jeg at klubbene organiserer jente- og guttefotball ulikt. Guttene får mer ressurser enn jentene, for eksempel bedre anlegg og treningstider og større økonomiske rammer. Dette mønsteret kan knyttes til det som foregår på det kulturelle nivået, der det dominerer ideer om at jentene er annenrangs og annerledes innenfor idretten.

I artikkel 3 løfter medforfatterne og jeg blikket og undersøker hvordan unge jenters idrettsdeltagelse kan forstås i lys av samfunnets mer overordnede syn på kvinnelige toppidrettsutøvere. Vi bruker fotball som case og tar utgangspunkt i det vi kaller vår kulturs metafortelling om kvinnefotball som annenrangs sammenlignet med herrefotball. Gjennom intervjuer med jentene fra de to fotballagene beskriver vi hvordan denne metafortellingen snevrer inn hva jenter opplever at fotballen kan være for dem. Et nøkkelbegrep blir det vi definerer som jentenes «idrettsprosjekt», som rommer hva jentene opplever at de kan og vil innenfor idretten. I jentenes idrettsprosjekt inngår det en rekke begrensninger med hensyn til hva som er mulig og ønskelig. Mange av jentene opplever metafortellingen om kvinnefotball som urettferdig, men den har likevel store konsekvenser for hvordan de ser på seg selv, potensialet sitt på fotballbanen og sin egen idrettsdeltagelse.

Avhandlingen bidrar med ny kunnskap om unge jenters erfaringer i idretten og plasserer disse erfaringene innenfor en sosialpolitisk ramme. Samlet sett viser de tre artiklene hvordan komplekse prosesser på ulike nivåer i idrettsorganisasjonen og i samfunnet vårt virker sammen når unge jenter vurderer hvor lenge de skal fortsette med idrett. I norsk oppvekstpolitikk blir det understreket hvor viktig idretten er, med inkludering og likestilling som sentrale stikkord. Idrettens viktige rolle er grunnen til at den blir tildelt store ressurser. Det bør derfor vekke bekymring at avhandlingen så tydelig peker på at det er vanskelig å innfri de målene som er satt for idretten i norsk oppvekstpolitikk. Både aktiviteten i klubbene jeg studerte, og de større fortellingene om kvinneidrett som den lokale og individuelle praksisen dro veksler på, bidrar til at jenter tenker at idretten er en mindre viktig arena for dem enn for gutter utover ungdomstida.

Summary

In this thesis, I explore the declining participation of girls in sports during the teenage years. The starting point for this study is the tension between the role played by sports in a welfare state with gender equality on the one hand and the gender-based structure and culture of sports on the other. Participating in sports is the most widespread organised recreational activity among Norwegian children and adolescents and closely linked to Norwegian child and youth policies. But while sports receive considerable public funding in order to promote, physical activity, inclusiveness and equality, sports are an institution in which the organisation and allocation of resources is still based on gender.

Boys and girls are recruited for sports to nearly the same extent as children, but more girls quit earlier than boys during the teenage years. However, knowledge is lacking that can help explain the processes underlying this trend. In this thesis, I examine how we can understand gender differences in the sports participation of young people. Inspired by feminist gender theory, I explore how gender is expressed in everyday practice on the individual, structural and cultural levels. In doing so, I draw on two types of data material: a survey among young people and fieldwork in two girls' football teams. I describe the perceived possibilities for girls within the sport, where these ideas originate and their significance for the girls' sports participation. What I found was that the declining sports participation of girls compared to male peers during the teenage years can be viewed as a symptom of the fact that processes exist in the sports organisations that inhibit girls' sports participation in different ways. The main findings are summarised in three articles.

In the first article, my co-authors and I examine why young people quit sports and whether there are gender differences in the reasons they give. In the survey *Young in Oslo 2018*, young people were asked to give reasons why they stopped playing sports. The results provided a picture of what the young people themselves believed were the most important reasons for quitting. The girls reported more complex reasons for quitting than the boys and they believed more often that the clubs lacked options that were suitable for them. This is a finding that may suggest that there are gender differences in the clubs' organisation of activities. The survey data in the first article provided insight into tendencies on an aggregate level. Nevertheless, it did not provide in-depth insight that could explain why the girls and boys give somewhat different reasons. Understanding the situation in the clubs required different data.

In the second article, I use data from my fieldwork conducted in the two football teams. Here I explore the experiences of young girls locally in their football teams that can help shed light on gender differences in the sports participation of young people. In the article, I show how the gender practices are evident on three different levels in the clubs: individual (i), structural (ii) and cultural (iii). On the individual level, the gender practices are clear when both the players and trainers discuss inherent differences between boys and girls. On the structural level, I found that the clubs organised girls' and boys' football in different ways. The boys received more resources than the girls, such as better facilities and training times, and better financial frameworks. This pattern is related to the cultural level, in which the dominant idea is that girls are second-rate and different within the sport.

In the third article, my co-authors and I took a broader perspective and examined how the participation of young girls in sports can be understood in light of society's overall view of female top athletes. We use football as a case and based on what we call our culture's meta-narrative on women's football as being second-rate compared to men's football. Based on the interviews with the girls from the two football teams, we describe how this meta-narrative narrows down what girls experience that football can mean for them. A key concept here is what we define as the girls' 'sports project', which entails the experiences of the girls regarding their possibilities and desires within the sport. The girls' sports project involves a number of limitations as to what is possible and what is desirable. Many of the girls experience the meta-narrative about women's football as unfair, yet this still has significant consequences for how they view themselves, their potential on the football field and their own participation in the sport.

The thesis provides new knowledge about the experiences of young girls in the sport and places these experiences within a socio-political framework. Collectively, the three articles show how complex processes on different levels in the sports organisation and in our society work together when young girls consider how long they would like to participate in sports. Norwegian child and youth policies emphasise the importance of sports, with inclusiveness and equality as the key objectives. The important role played by sports is the reason that they receive considerable funding. It should therefore be reason for concern that the thesis so clearly indicates that it is difficult to achieve the objectives established for sports in Norwegian child and youth policies. Both the activities in the clubs I studied and the larger narratives about women's sports on which the local and individual practices are drawn contribute to girls believing that sports are a less important arena for them than for boys beyond adolescence.

Innhold

1. Innledning: Idrett, kjønn og velferdsstaten	5
2. Bakgrunn	9
Idretten som oppvekstinstitusjon	9
Idrett som samfunnsinvestering og oppvekstpolitikk	11
3. Tidligere forskning	16
Idretten som kjønned oppvekstinstitusjon	16
Idrettens kjønnede kultur og struktur	22
Oppsummering	25
4. Teoretisk rammeverk	27
Feministisk kjønnsteori	27
Kjønned praksis i idretten	30
Oppsummering	32
5. Data og metode	34
Ung i Oslo 2018	34
Feltarbeidet	36
<i>Ringstad idrettsforening</i>	38
<i>Bergby idrettslag</i>	39
<i>Tilgang og samtykke</i>	40
<i>Gjennomføring av feltarbeidet</i>	41
Intervjuer	43
Analyse	45
Ethiske betraktninger	46
6. Oppsummering av artiklene i avhandlingen	48
Artikkel 1: Opting out of youth sports: how can we understand the social processes involved?	48
Artikkel 2: Playing without goals: gendered practices in recreational youth football	49
Artikkel 3: Fotball som kjønned mulighetsrom. Hvilken betydning har metafortellingen om kvinnefotball for unge jenters idrettsprosjekt?	50
7. Funn og implikasjoner	52
Funn	52
Avhandlingens bidrag og videre forskning	54
Implikasjoner	57

<i>Implikasjoner for idrettens praksis</i>	57
<i>Sosialpolitiske konsekvenser</i>	59
Referanser	61

Vedleggsoversikt

Vedlegg 1: Meldeskjema NSD

Vedlegg 2: Endringsmelding NSD

Vedlegg 3: Godkjenning NSD

Vedlegg 4: Infoskriv foreldre – spillere over 15 år

Vedlegg 5: Infoskriv og samtykkeskjema – spillere over 15 år

Vedlegg 6: Infoskriv og samtykkeskjema – spillere under 15 år

Vedlegg 7: Intervjuguide – spillere på Bergby før omorganisering

Vedlegg 8: Intervjuguide – spillere på Bergby etter omorganisering

Vedlegg 9: Intervjuguide – spillere på Ringstad

Vedlegg 10: Intervjuguide til oppfølgingsintervju – spillere på Ringstad

Vedlegg 11: Intervjuguide – trenere

Artikler

Nr.	Artikkel	Forskningsspørsmål i artikkelen	Materiale	Status	Medforfattere
1	Opting out of youth sport: How can we understand the social processes involved?	<i>How do youth describe their reasons for opting out of organized sports, and how do different reasons interact and relate to social processes in youths' everyday lives?</i>	Undersøkelsen «Ung i Oslo-2018»	Publisert	Lars Erik Espedalen Kari Stefansen Åse Strandbu
2	Playing without goals: gendered practices in recreational youth football	1) <i>What can teenage girls' everyday experiences tell us about gendered practices in football?</i> 2) <i>What can gendered practices in youth football teams tell us about the reproduction of gender-essentialist ideas within sport?</i>	Intervjuer og feltarbeid	Publisert	
3	Fotball som kjønnets mulighetsrom. Hvilken betydning har metafortellingen om kvinnefotball for unge jenters idrettsprosjekt?	1) <i>Hvordan forstår unge jenter som spiller fotball metafortellingen om kvinnefotball kontra herrefotball? Og 2) Hvordan bruker unge jenter som spiller fotball metafortellingen om kvinnefotball i egen forståelse av a) betingelser de gis lokalt og b) sitt eget idrettsprosjekt?</i>	Intervjuer og feltarbeid	Publisert	Kari Stefansen Åse Strandbu

1. Innledning: Idrett, kjønn og velferdsstaten

I denne avhandlingen tar jeg for meg spenningen mellom velferdsstatens ambisjoner for idretten og idrettens kjønnede kultur og struktur. Med inspirasjon fra feministisk kjønnsteori studerer jeg kjønn som et kulturelt og strukturelt fenomen. Nærmere bestemt undersøker jeg hvordan vi kan forstå kjønnsforskjeller i ungdoms idrettsdeltagelse gjennom unge jenters erfaringer i idretten, spesielt innenfor fotball.

Mens idrett tidligere var en arena forbeholdt menn og unge gutter, økte kvinners og unge jenters idrettsdeltagelse jevnt og trutt fra 1970-årene, i takt med kvinnekampen både internasjonalt (Cooky & Messner, 2018) og i Norge (Hovden, 2012). I dag er det å delta i idrett en vanlig del av det å vokse opp i Norge (Stefansen et al., 2018), og idretten er den mest utbredte fritidsaktiviteten blant barn og unge (Bakken, 2019). Samtidig er idretten fortsatt den oppvekstarenaen der kjønn kanskje tydeligst får legge premissene, både for hvem som gjør hva (Seland et al., 2019), og hvem man gjør det med (Eriksen & Seland, 2019). I tillegg ser vi at det er økende kjønnsforskjeller i ungdoms deltagelse utover tenårene (Bakken, 2019). Slike kjønnede deltagelsesmønstre er kanskje ikke så overraskende ettersom idrettens kultur, organisering og struktur fortsatt er kjønnnet på en måte som bryter med likestillingsidealene som gjelder på de fleste andre arenaer i en norsk kontekst (Hovden, 2012; Hovden & von der Lippe, 2019).

Idrettsdeltagelse forbindes med idealer både om hva som er en god oppvekst her og nå, og hva som er som gunstig for barn og unges utvikling på sikt. Idrettsbevegelsen representert ved Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF¹) er tildelt en sentral rolle i norsk oppvekstpolitikk når det gjelder å fremme fysisk aktivitet, inkludering og folkehelse for alle barn og unge (Kulturdepartementet, 2021; Meld. St. 26, 2011–2012). Innenfor det som ofte betegnes som «den norske idrettsmodellen», investerer kommunene og staten store beløp i idretten begrunnet i dette (Rafoss & Tangen, 2017). Likhetsidealet står sterkt i Norge, særlig i tilknytning til barndom og oppvekst (Korsvold, 2008). Da er det ikke så rart at kjønnsforskjellene i idrettsdeltagelsen blant ungdom – som er en av de viktigste målgruppene

¹ Når man snakker om organisert idrett i Norge, refereres det vanligvis til den organiserte idretten som er representert av NIF (Hanstad, 2011). NIF er den største frivillige organisasjonen i Norge (Hanstad, 2011). Organisasjonen er delt opp i en rekke mindre særforbund, som igjen er medlem av egne internasjonale særforbund. Ved siste opptelling hadde NIF 1,9 millioner medlemskap fordelt på 9 454 idrettslag som igjen er organisert i 11 idrettskretser og 55 særforbund (NIF, 2022). Det er NIF jeg sikter til når jeg bruker betegnelsen organisert idrett.

for statlig idrettspolitik – vekker bekymring, og at det etterlyses tiltak for å motvirke forskjellene (Kulturdepartementet, 2021).

Likestillingsutfordringene² rundt vilkårene i *toppidretten* er synlige og diskuteres jevnlig i offentligheten (Se for eksempel Aftenposten, 2019). Utfordringene er også tatt opp i idrettssosiologisk forskning. Blant temaene som har blitt kartlagt, finner vi blant annet kvinners økonomiske vilkår i idretten (Hovden, 2015; Skogvang, 2014), kjønnsforskjeller ved den kulturelle anerkjennelsen i media (Cooky et al., 2015; Hovden & von der Lippe, 2019) og manglende representasjon av kvinner i lederposisjoner (Fasting et al., 2017; Hovden, 2000, 2010; Sogn et al., 2021). Til tross for at den statlige idrettspolitikken legger særlig vekt på barn og unges idrettsdeltagelse og like muligheter uavhengig av kjønn, vet vi lite om hvilke prosesser som er med på å skape kjønnsforskjeller i ungdom idrettsdeltagelse. Det har vært lite oppmerksomhet rundt sammenhengen mellom idrettens kjønnede kultur og struktur på et overordnet nivå og hva som møter barn og unge i breddeidretten ut fra idrettens sosialpolitiske rolle. Det er derfor behov for mer forskning som studerer barne- og ungdomsidretten ut fra dens posisjon som oppvekstinstitusjon med forbindelser til velferdsstatens sosialpolitiske målsettinger. Sosialpolitikk forstår jeg her i bred forstand som fordeling av offentlige goder og virkemidler for å løse sosiale problemer (Spicker, 2008). Sosialpolitisk forskning på oppvekstinstitusjoner i velferdsstaten har i all hovedsak konsentrert seg om institusjoner som skolen, barnehagen og familien. Men ettersom fritiden også er en del av den statlige politikken på oppvekstfeltet, er det behov for å inkludere studier av fritid og fritidsorganisasjoner innenfor det sosialpolitiske forskningsfeltet.

I denne avhandlingen drar jeg veksler på forståelser av oppvekst i den nordiske velferdsstaten på den ene siden og idrettssosiologisk forskning på idrett og kjønn på den andre. Jeg mener at begge forskningsfeltene har nytte av å se til hverandre. Samtidig som idretten er en del av den statlige politikken på oppvekstfeltet, er den en selvstendig, medlemsstyrt organisasjon med tette koblinger til både kommersielle markedskrefter og internasjonale idretsorganisasjoner (Steen-Johnsen, 2011). Hvorvidt denne organiseringen er forenlig med å nå sosialpolitiske mål, er imidlertid lite diskutert. Det er blant annet en mangel på studier av lokal praksis og jenters erfaringer i breddeidretten i lys av kjønnsforskjellene i toppidretten når det gjelder vilkår og kulturell anerkjennelse (Cooky & Rauscher, 2016). Med denne avhandlingen forsøker jeg å bote på dette kunnskapshullet, som også gjelder i Norden for øvrig

² I denne avhandlingen forstås likestilling på samme måte som i offentlig politikk, nemlig som likeverd, like muligheter og like rettigheter (Kulturdepartementet, 2021).

(Alsarve, 2018; Seland et al., 2019). Det er særlig viktig med kunnskap om dette her i Norge ettersom toppidrett og breddeidrett er samlet under samme organisasjonsparaply. Det overordnede spørsmålet i avhandlingen er:

Hvordan kan jenters synkende idrettsdeltagelse i tenårene forklares?

Artiklene i avhandlingen bygger på et todelt materiale: i) analyser av Ung i Oslo-undersøkelsen fra 2018, nærmere bestemt ungdoms egne forklaringer på hvorfor de hadde sluttet med idrett, og ii) feltarbeid i to fotballag for jenter i begynnelsen av tenårene over to sesonger. Surveymaterialet fra Ung i Oslo-undersøkelsen inkluderer både gutter og jenter fra et bredt spekter av idretter og gir dermed en mulighet til å se forskjellene som finnes i idretten samlet sett. Et slikt oversiktsbilde er viktig. I feltmaterialet har jeg rettet oppmerksomheten særlig mot fotballjenter. Fotball er den største idretten i Norge, også for jenter. Fotballens særposisjon, både når det gjelder medlemstall og økonomisk styrke, taler i seg selv for å studere nettopp fotball nærmere. Ettersom fotball er kjent som en særlig mannsdominert idrett, kan vi tenke oss at betydningen av kjønn for jenters erfaringer og klubbers praksis vil være ekstra synlig her, og dermed lettere å studere. Jeg utforsker avhandlingens hovedspørsmål gjennom tre artikler, som svarer på ulike delspørsmål:

- 1 Hvorfor slutter ungdom med organisert idrett, og er det kjønnsforskjeller i hvilke grunner de oppgir for å ha sluttet? (Artikkel 1: *Opting out of youth sports: how can we understand the social processes involved?*)
- 2 Gjør unge jenter erfaringer lokalt i fotballaget sitt som kan bidra til å kaste lys over kjønnsforskjellene i idrettsdeltagelse? (Artikkel 2: *Playing without goals: gendered practices in recreational youth football*)
- 3 Hva er sammenhengen mellom unge jenters idrettsdeltagelse og samfunnets mer overordnede syn på kvinnelige idrettsutøvere? (Artikkel 3: *Fotball som kjønnen mulighetsrom. Hvilken betydning har metafortellingen om kvinnefotball for unge jenters idrettsprosjekt?*)

Artikkel 1 er en undersøkelse av hvilke årsaker ungdom som har sluttet med idrett, oppgir når de får muligheten til å svare med egne ord i stedet for å benytte forhåndsdefinerte

avkrysningsalternativer. Artikkelen gir dermed et oversiktsbilde over årsaker til frafall fra idretten sett fra ungdommens eget perspektiv. Dataene er fordelt på kjønn, men materialet gir ikke dyp innsikt i hvilke prosesser i idrettslagene som kan bidra til å forklare kjønnsforskjeller i ungdommens idrettsdeltagelse. For å undersøke hva som foregår lokalt i idrettslagene, tar jeg for meg datamaterialet fra feltarbeidet i artikkel 2. Her undersøker jeg jentenes erfaringer og hvordan den lokale og individuelle praksisen i klubbene kan forstås i sammenheng med prosesser på andre nivåer i idretten. I artikkel 3 løfter jeg og mine medforfattere blikket og ser på hvordan jentenes deltagelse formes i møte med den dominerende kulturelle fortellingen om kvinnelige utøvere, der særlig kvinnelige fotballspillere sees som annenrangs.

I neste kapittel, kapittel 2, skisserer jeg bakgrunnen for avhandlingen. Videre beskriver jeg idrettens rolle som oppvekstinstitusjon og dens posisjon i oppvekstpolitikken. I kapittel 3 går jeg gjennom tidligere forskning på idrettens kjønnede kultur og struktur, henholdsvis i barne- og ungdomsidretten og i toppidretten. Deretter, i kapittel 4, redegjør jeg for det teoretiske rammeverket for avhandlingen, og med utgangspunkt i feministisk kjønnsteori presenterer jeg hvordan jeg forstår og studerer kjønn. I kapittel 5 beskriver jeg de metodene som ble brukt i datainnsamlingen og analysene i artiklene som avhandlingen bygger på. Funnene som er viktigst i lys av avhandlingens problemstilling, presenterer jeg i kapittel 6. I kapittel 7 oppsummerer jeg funnene, før jeg avslutningsvis beskriver avhandlingens bidrag både til forskningsfeltet, idrettens praksis og idrettens sosialpolitiske rolle.

2. Bakgrunn

I denne delen vil jeg gjøre rede for utviklingen som har skjedd når det gjelder forståelsen av oppvekst. Deretter vil jeg gjøre rede for hvordan idrettens rolle som oppvekstinstitusjon kan forstås i lys av utviklingen, noe som også danner bakteppet for å forstå idrettens posisjon i statlig oppvekstpolitikk. I Skandinavia har idretten utviklet seg i et gjensidig avhengighetsforhold til staten (Ronglan, 2015). På den ene siden er idretten avhengig av offentlig støtte til anlegg og aktivitet. På den andre siden blir idrettsbevegelsen ansett som en viktig tilrettelegger for blant annet fysisk aktivitet og gode oppvekstvilkår i velferdsstaten. I andre delkapittel beskriver jeg derfor den gjeldende offentlige politikken i Norge på idrettsfeltet, før jeg ser det i sammenheng med bekymringer for ungdom.

Idretten som oppvekstinstitusjon

I tråd med den generelle samfunnsutviklingen utover 1900-tallet ble barndom og oppvekst i økende grad ansett som et statlig ansvar i mange vestlige land (Leonard, 2016). Industrialiseringen førte til at flere kvinner deltok i arbeidslivet, og det oppstod derfor et behov for at andre institusjoner enn familien kunne ta seg av barna mens begge foreldrene var på jobb (Korsvold, 2008). Barnehage- og skolesektoren ble etter hvert utbygget, og barn tilbrakte gradvis mer tid i offentlige institusjoner. Denne institusjonaliseringen handlet også om at barndommen i økende grad ble ansett som en periode der man skulle lære egenskaper som var viktige for voksenlivet. Denne opplæringen kunne ikke overlates til foreldrene alene (Korsvold, 2008).

Leonard (2016) knytter den økte oppmerksomheten på barns utvikling til den rollen utviklingspsykologien har spilt i den vestlige forståelsen av barndom og oppvekst. En sentral påvirkning fra utviklingspsykologien er blant annet at barndommen blir sett på som en rekke generelle og universale utviklingstrinn som alle gjennomgår i samme alder (Furedi, 2002). Ifølge dette perspektivet er det som foregår i oppvekstinstitusjoner som familien, barnehagen og skolen, avgjørende for om barn og unge utvikler seg «normalt» eller ei. Dette endrede synet på barndom og oppvekst, har også formet barn og unges fritid. Også fritiden har blitt en arena som skal bidra til at barn og unge utvikler seg «riktig». Det som skjer på fritiden, skjer derfor i en stadig mer voksenorganisert form (Furedi, 2002). I de nordiske velferdsstatene er fritiden, inkludert idretten, ansett som en del av velferdsstatens ansvar (Green et al., 2019).

Frivillige organisasjoner er en sentral del av velferdsstatens oppvekstpolitikk når det gjelder fritiden, og idretten har en særposisjon blant de frivillige organisasjonene. Dette gjelder i både Danmark (Anderson, 2008), Sverige (Alsarve, 2018) og Norge (Rafoss & Breivik, 2012). Norsk idrett opplevde en enorm vekst fra midten av 1960-årene som delvis skyldtes endringer i ungdommens deltagelse. De første to tiårene etter andre verdenskrig ble ungdom stadig mer synlige i idrettsbevegelsen (Solenes, 2016). Barn og unge gikk fra uorganisert aktivitet på løkkene og inn i den stadig mer organiserte idretten. Dette var en stor endring fra tidligere, der overdreven trening og konkurranse ble ansett som skadelig for barn og unge. Endringen kom blant annet i kjølvannet av økende bekymring for alle ungdommene som ikke gikk på skole etter grunnskolen, og som derfor var utenfor samfunnets kontroll (Solenes, 2016). Fra statens perspektiv var det viktig å få disse ungdommene inn i voksenstyrte aktiviteter. Idrettens rolle som oppvekstinstitusjon og den økte deltagelsen blant ungdom som følge av dette kan altså forstås i lys av samfunnets bekymring for ungdommens utvikling. I dag er barn og unge den dominerende gruppen i Norges idrettsforbund, målt i antall utøvere (Hjelseth, 2016). Så mange som 93 prosent av norsk ungdom har på et eller annet tidspunkt i oppveksten vært innom den organiserte idretten (Bakken, 2019).

Også foreldres motivasjon for at barna skal delta i idretten kan sees som et uttrykk for samfunnsnormene når det gjelder oppvekst og fritid. Leonard (2016) peker på at det er krav og forventninger til foreldre om hva som er et akseptabelt foreldreskap, særlig i de investerende velferdsstatene. Samtidig som de fleste barn i de nordiske velferdsstatene tilbringer mer og mer tid utenfor familien, tillegges familien en sentral rolle i arbeidet med å forme fremtidens borgere, som igjen skal sørge for velferdsstatens bærekraft (Gilliam & Gulløv, 2017). I forlengelsen av dette blir barn og unges deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter, inkludert idretten, forbundet med hva som anses som et godt foreldreskap. Flere studier finner at særlig middelklassen og den øvre middelklassen i dag ser på barnet som et *prosjekt* som gjenspeiler foreldrenes vellykkethet (Bach, 2017; Lareau, 2011). Lareau (2011) finner at amerikanske foreldre i middelklassen og den øvre middelklassen er opptatt av at barna utvikler ferdigheter som anses som sentrale for å reprodusere eller forbedre deres egen klasseposisjon. Hun bruker begrepet «concerted cultivation» om prosessen der foreldrene aktivt legger til rette for at barna skal utvikle ferdigheter og oppnå sitt fulle potensial. Fritidsaktiviteter, inkludert organisert idrett, anses som et av verktøyene for å oppnå dette. Bach (2017) finner de samme tendensene i en studie av velstående danske familier. Det er en oppfatning av at idrett kan gi barna erfaringer som blir viktige for dem senere i livet; de lærer for eksempel å mestre

konkurransepregede situasjoner, å strukturere sin egen tid og å jobbe sammen med andre som et lag.

Utgangspunktet til Stefansen et al. (2018) er at det i løpet av de siste tiårene har skjedd en utvikling der det forventes at foreldre i mye større grad enn før involverer seg i sine barns oppvekst. Verdsettingen av barns idrettsdeltagelse blant norske foreldre må derfor forstås i lys av dette. Med denne utviklingen som bakteppe undersøker de hvorfor foreldre med ulik klassebakgrunn engasjerer seg stadig mer i sine barns idrettsdeltagelse. På tvers av klassetilhørighet så foreldrene i undersøkelsen på idrettsdeltagelse som en selvsagt aktivitet for en lykkelig barndom, og de fleste mente det var «obligatorisk» at barna måtte «drive med noe». Foreldrene mente også at det å involvere seg i barnas aktiviteter var en selvsagt og naturlig del av det å være en ansvarlig og engasjert forelder. Barnas idrettsdeltagelse ble også forstått som en mulighet til å bygge ferdigheter og kompetanse som kunne overføres til andre arenaer senere i livet. Johansen & Green (2017) fant at foreldrene dessuten er opptatt av fordelene her og nå ved at barna deltar i idrett. Foreldrene så på idrett som et virkemiddel for å unngå uønsket atferd, særlig når det gjaldt fysisk inaktivitet og økt skjermbruk. De mente også at det kunne forhindre at barna falt utenfor sosialt blant jevnaldrende.

Oppsummert kan vi si at det finnes en kulturell forventning i samfunnet vårt om at barn skal drive med organiserte fritidsaktiviteter – gjerne idrett. Forventningen kan knyttes til endringene i hvordan barndom og oppvekst forstås i Vesten i nyere tid. Barn og unges idrettsdeltagelse blir forbundet med idealer om hva som anses som en god oppvekst her og nå, og hva som anses som gunstig med tanke på den langsiktige utviklingen deres. Denne forståelsen av oppvekst og idrettens posisjon i denne gjenspeiles i offentlig oppvekstpolitikk. Dette handler nemlig ikke bare om hva som er gunstig for det enkelte barn, men også for samfunnet som helhet. Jeg beskriver dette nærmere i neste del.

Idrett som samfunnsinvestering og oppvekstpolitikk

I denne avhandlingen bruker jeg begrepet sosialpolitikk i bred forstand. Sosialpolitikk (social policy) handler helt overordnet om å løse sosiale problemer og hvilke mål og midler som benyttes til dette formålet (Spicker, 2008). I sosialpolitikken er det et underforstått ønske om endring, enten i situasjoner, systemer, praksis eller oppførsel (Titmuss et al., 1974). Politikktutforming og dens intenderte og uintenderte konsekvenser står sentralt i sosialpolitisk analyse (Spicker, 2008). Ifølge Spicker innebærer en slik analyse blant annet at man studerer tilgangen til ulike tjenester og fordelingen av offentlige goder. På bakgrunn av denne forståelsen

analyserer jeg idrettens praksis og diskuterer implikasjonene av kjønnsforskjeller i idrettsdeltagelse blant ungdom. Den offentlige idrettspolitikken – forstått som det som er formulert i stortingsmeldinger, regjeringsstrategier og nasjonale og kommunale planer og støtteordninger – handler nettopp om hvordan offentlige midler skal komme ulike grupper til gode, og hva som er målet med offentlige investeringer i idrettsbevegelsen.

«Den norske idrettsmodellen» har ifølge Rafoss & Tangen (2017) lenge blitt brukt som en betegnelse på den måten myndighetene, den organiserte idretten og markedet forholder seg til hverandre på. Samtidig viser betegnelsen til noe mer enn bare statlig politikk på idrettsfeltet; den viser også til en spesifikk kulturell fortelling om hva idretten er. Rafoss & Tangen (2017) identifiserer det de mener er fire kjerneoppfatninger som går igjen hos både staten, kommunene og den organiserte idretten. Disse oppfatningene danner den kulturelle fortellingen om den norske idrettsmodellen: 1) Idrett og fysisk aktivitet skal være for alle. 2) Jo flere anlegg, dess mer aktivitet. 3) Fysisk aktivitet og idrett gir bedre helse. 4) Toppidrett skaper breddeidrett. Det overordnede målet med den statlige idrettspolitikken i dag er «idrett og fysisk aktivitet for alle» (Kulturdepartementet, 2021), som har vært et gjennomgangstema siden vi fikk den første stortingsmeldingen om idrett (Skille, 2010). Målet er altså at alle som ønsker det, skal ha mulighet til å drive med idrett eller annen fysisk aktivitet. Dette målet er i stor grad reflektert i NIFs egne strategidokumenter, blant annet i visjonen «Idrettsglede for alle» (Norges idrettsforbund, 2019).

Enkelte målgrupper pekes ut som viktigere enn andre når det gjelder å fordele midler og ressurser. Barn og ungdom er de viktigste de målgruppene for både NIF (Norges idrettsforbund, 2015–2019) og den norske staten (Kulturdepartementet, 2021; Meld. St. 26 (2011–2012)). Ifølge Bergsgard (2016) er det særlig tre mål som er sentrale i den offentlige idrettspolitikken overfor barn og ungdom i dag: at idretten skal gi opplæring i gode treningsvaner for voksenlivet, at idretten skal gi opplæring i demokrati, og at idretten skal være en arena for inkludering. Det er disse tre områdene som ifølge Hjelseth (2016) legitimerer statlig økonomisk støtte til idretten. Hjelseth (2016) mener at de overordnede politiske målene ikke nødvendigvis gjenspeiles i idrettens praksis, og skiller mellom idrettens indre og ytre rasjonalitet. Mens idrettens indre rasjonalitet er preget av konkurranse og prestasjon, handler idrettens ytre rasjonalitet om de positive effektene idretten har på samfunnet som helhet. Disse to typene av rasjonalitet er ikke nødvendigvis forenlige. For eksempel kan man si at idrettens virksomhet knyttet til konkurranse og toppidrett ikke er forenlig med målet om at idretten skal være for *alle*. Det er likevel den ytre rasjonaliteten som danner grunnlaget for at idretten mottar offentlig

støtte. Ifølge Hjelseth (2016) er den ytre rasjonaliteten særlig fremtredende når det gjelder barne- og ungdomsidretten. Antagelsen er at man får et bedre grunnlag for å nå de tre hovedmålene om fysisk aktivitet, demokratiopplæring og sosial integrering jo lenger man klarer å holde på ungdommene (Hjelseth, 2016). I NIFs langtidsplan for perioden 2019–2023 er nettopp det å holde på medlemmene lengst mulig nevnt eksplisitt som et eget strategisk satsningsområde (Norges idrettsforbund, 2019).

Oppvekstinstitusjonene i Norden som retter seg mot barn i dag, er tett koblet til velferdsstatens investeringsprosjekt (Gilliam & Gulløv, 2017). Ifølge Qvortrup (2009) er det en kombinasjon av utviklingspsykologiske og økonomiske narrativ i Vesten som særlig forklarer hvorfor det anses som så viktig å investere i barn og unges oppvekst. Qvortrup knytter forklaringen til en nyliberalistisk antagelse om at det er, eller bør være, sammenheng mellom investering og utfall. Oversatt til idrettspolitikken kan man si at de statlige tilskuddene som gis til idrettsformål, skal gi avkastning i form av for eksempel økt fysisk aktivitet, som igjen forebygger folkehelseproblemer. Det er nettopp folkehelseargumentet som har vært en fremtredende begrunnelse for at staten legger til rette for idrettsdeltagelse for alle i Norge (Rafoss & Breivik, 2012). Viktigheten av idrettsdeltagelse blir blant annet begrunnet med bekymringen for økt stillesitting og inaktivitet i befolkningen (Johansen & Green, 2017). Det er ikke minst en økende bekymring for aktivitetsnivået til barn og unge, og samtidig er det en forventning om at idretten skal innfri denne typen politiske mål (Green et al., 2019). Ifølge Vogt (2017) var samfunnet tidligere bekymret for at ungdom skulle drive med utfordrende *aktivitet*, som utagerende voldelig og kriminell atferd. I dag er hovedbekymringen derimot *passivitet*. Vogt beskriver denne tendensen i forbindelse med frafall fra videregående utdanning, men jeg vil påstå at trenden også gjelder hvordan man snakker om barn og unges (manglende) idrettsdeltagelse. Dette er for eksempel synlig når forskning som finner at idrettsungdom har en lavere grad av rusmiddelbruk, fysisk inaktivitet og kriminell atferd (Bakken, 2019), brukes som et argument for hvorfor det er viktig å holde på ungdommen i idretten. Vi finner argumentet både hos idrettsbevegelsen selv (Aas, 2020) og i statlig politikk (Kulturdepartementet, 2021).

Det politiske bakteppet jeg har skissert her, er også med på å forklare hvorfor frafall fra idretten oppfattes som et problem, både av idrettsbevegelsen selv og i politikken. I Meld. St. 26 (2011–2012) understrekes det at idretten har klar politisk støtte til å øke innsatsen for å redusere frafallet blant ungdom. I strategimeldingen til Kulturdepartementet (2021) blir det påpekt at dette særlig gjelder blant jenter. Hjelseth (2016) viser til at bekymringen for frafall begrunnes i en tanke om at fysisk aktivitet på andre arenaer ikke kan erstatte idrettens betydning

som «sosial møteplass, arena for meningsdannelse og som opplæring i frivillighetskultur» (Meld. St. 26 (2011–2012)). Idretten har med andre ord en betydning når det gjelder dannelsen til den oppvoksende generasjon, som strekker seg utover det som handler om fysisk aktivitet. I Norge og resten av Skandinavia innebærer den tette koblingen mellom idretten og velferdsstatens ansvar for barn og unges oppvekst at frafall og manglende idrettsdeltagelse forstås som et betydelig problem som må løses (Alsarve, 2018; Anderson, 2008). Problemperspektivet i denne sammenhengen kan sees som et uttrykk for en overordnet bekymring for de gruppene som ikke deltar på de arenaene samfunnet ser på som gunstige for barn og unges utvikling.

Bred deltagelse blant barn og unge i idretten har betydning for idrettsbevegelsens legitimitet som tilskuddsmottaker av offentlige midler (Hanstad, 2011). I lys av dette vekker særlig sosiale forskjeller i idrettsdeltagelsen bekymring, både i offentlig politikk og hos idrettsbevegelsen selv. At barn og unge med minoritetsbakgrunn (Strandbu et al., 2017a) og de fra lavere sosiale lag er dårligere representert i organisert idrett (Strandbu et al. 2017b), er derfor hyppig gjenstand for både forskning og offentlig debatt. Den skjeve representasjonen sår tvil om hvorvidt idretten lykkes med den delen av samfunnsoppdraget som er knyttet til inkludering på tvers av sosiale skillelinjer som økonomisk bakgrunn og minoritetsstatus. Det er imidlertid ikke denne typen inkludering som er temaet i denne avhandlingen.

I Meld. St. 26 (2011–2012) slås det fast at det er viktig at idrettsorganisasjonene inkluderer alle grupper i befolkningen, uavhengig av for eksempel kjønn. Kjønnslikestilling er da også et underliggende premiss i den offentlige idrettspolitikken. I den nevnte stortingsmeldingen blir det uttrykt en bekymring overfor kjønnslikestillingen i idrettsbevegelsen, hovedsakelig knyttet til den lave kvinneandelen blant ledere i sentrale posisjoner. Kvinneandelen er gjennomgående lav blant både ledere og trenere (Fasting et al., 2017; Hovden, 2015). Bekymringen for barn og unges kjønnete deltagelse er tilsynelatende ikke like stor. I meldingen blir det blant annet påpekt at tallene for gutter og jenter er omtrent like når det gjelder innmelding i barne- og ungdomsidretten, og at overvekten av menn viser seg ved stigende alder (Meld. St. 26 (2011–2012), s. 98). Med bakgrunn i dette mønsteret blir det argumentert for at kjønnsforskjeller i idrettsdeltagelsen kan være en generasjonsforskjell som vil jevne seg ut. I august 2021 la regjeringen imidlertid frem en ny idrettsstrategi³, der det er en

³ Etter planen skulle det komme en ny stortingsmelding om idrett våren 2021. Ifølge Kulturdepartementet ble arbeidet med meldingen forhindret på grunn av covid-19-pandemien som rammet landet i 2020. Strategidokumentet ble derfor utarbeidet som en mer kortsiktig plan for idrettspolitikken mens det jobbes videre med den nye stortingsmeldingen.

mer uttalt bekymring for jenters deltagelse i idretten. I denne strategien er jenters deltagelse en av tre hovedsatsingsområder for å skape en mer inkluderende idrettsbevegelse, og det bevilges ekstra midler til tiltak (Kulturdepartementet, 2021). Om man sammenligner den nye strategien med den siste stortingsmeldingen om idrett, kan det altså virke som om det er en økende politisk bekymring for kjønnsforskjeller i idrettsdeltagelsen.

I denne avhandlingen studerer jeg hvordan kjønn preger hverdagen til ungdom i idretten. Mer konkret er jeg opptatt av erfaringene til unge jenter i lys av funksjonen idretten tildeles i offentlig oppvekstpolitikk. Selv om det ligger i idrettsbevegelsens natur at den også driver med andre ting enn å tilrettelegge for aktivitet, for eksempel toppidrett og kommersialisering, er idrettens rammevilkår i Norge i stor grad preget av hvilken rolle den er tildelt i statlig politikk. Et sentralt premiss i denne politikken er som nevnt at alle skal ha like muligheter til å delta, også jentene. Alsarve (2018) påpeker det paradoksale i at idretten anses som sentral i oppvekstpolitikken i velferdsstater der likestilling står særlig høyt, samtidig som idrettens kultur og strukturer er så kjønnnet. Siden 70-årene, og spesielt fra 2000-tallet, har det vært en økning i jenter og kvinners deltagelse i idretten både internasjonalt i den vestlige verden (Cooky & Messner, 2018) og i Norden (Green et al., 2019). Men at det rekrutteres omtrent like mange jenter og gutter til barneidretten, forteller oss ikke noe om hva unge jenter møter i idretten. Som vi skal se i kapittel 3, der jeg tar for meg tidligere forskning, er ikke økt idrettsdeltagelse hos jenter og kvinner nødvendigvis synonymt med at kjønn ikke lenger spiller noen rolle på idrettsbanen.

3. Tidligere forskning

I denne delen går jeg gjennom tidligere forskning som er relevant for det overordnede spørsmålet i avhandlingen om å forstå jenters synkende idrettsdeltagelse i tenårene. I gjennomgangen gjør jeg noen nødvendige avgrensninger: Siden idrettens organisering og kobling til velferdsstaten er spesiell i Skandinavia (Norge, Sverige og Danmark) (Tuastad, 2017), vil hovedvekten av forskningsbidragene jeg trekker frem når det gjelder barne- og ungdomsidretten, være herfra. Men i forskningen er det heller ikke uvanlig at det snakkes om en felles nordisk modell. I tilfellene der forskningsbidragene jeg referer til, henviser til Norden (Norge, Sverige, Danmark, Island, Finland og eventuelt Færøyene), benytter jeg Norden i tråd med referansen. I tillegg gjennomgår jeg noen særlig relevante bidrag som bygger på empiri fra andre vestlige land. Etersom det har skjedd store endringer i jenters idrettsdeltagelse siden 70-årene og denne utviklingen har skutt fart i Norden etter 90-årene (Green et al., 2019), vil jeg hovedsakelig rette oppmerksomheten mot forskning fra etter 2000.

Jeg har valgt å presentere studier som er gjort på idrett generelt, sammen med studier av fotball spesielt. Avhandlingens hovedspørsmål handler om jenters deltagelse i idretten generelt, men i og med at to av tre artikler og feltmaterialet handler om fotball, framhever jeg denne idretten. Fotball blir sett på som en særlig mannsdominert idrett (Caudwell, 2011; Harris, 2001; Kristiansen et al., 2014; Meân, 2001; Pfister, 2015), men det er gjennomgående kjønnsforskjeller på tvers av idretter (Cooky & Messner, 2018; Messner, 2011). Når jeg snakker spesifikt om fotball eller andre enkeltidretter, navngir jeg den aktuelle idretten.

Først presenterer jeg hovedtrekkene fra forskning som tar for seg barne- og ungdomsidretten som en kjønn institusjon. Jeg drar veksler på forskning fra både barneidretten (5–12 år) og ungdomsidretten (13–19 år). Selv om jeg studerer ungdom selv, er det viktig å se hva forskningen finner i barneidretten, ettersom de som er med i ungdomsidretten, som regel også vil ha vært med i barneidretten. Deretter oppsummerer jeg hovedtendensene fra forskningen som handler om kvinnelige toppidrettsutøvere og mediefremstillinger. Denne forskningen er viktig for å forstå hvordan idrettens kultur og struktur er grunnleggende kjønn.

Idretten som kjønn oppvekstinstitusjon

Om vi ser overordnet på barn og unges deltagelse i idretten, trer det frem noen kjønnede mønstre. I Norge i dag rekrutteres gutter og jenter til barneidretten i omtrent like stort omfang

(Bakken, 2019). Utover i tenårene er det derimot kjønnede forskjeller i frafall og deltagelse. Fra 14-årsalderen slutter flere jenter enn gutter, og det oppstår da et kjønns GAP i idrettsdeltagelsen som øker utover i tenårene: Mens gutters ukentlige trening i idrettslag synker fra 63 prosent i 8. klasse til 31 prosent på tredje trinn på videregående, går den tilsvarende reduksjonen for jenter fra 56 til 17 prosent (Bakken, 2017). Dette er ikke et særnorsk fenomen (Hjelseth, 2016). Kjønnsforskjeller i idrettsdeltagelse er en trend på tvers av land (Cooky & Messner, 2018; Van Tuyckom et al., 2010), også i Skandinavia (Nielsen et al., 2018). Samtidig er jenters og kvinners idrettsdeltagelse høy i Norden sammenlignet med andre land, som derfor ser på de nordiske landene som foregangsland (Green et al., 2019). Men det er altså fortsatt kjønnsforskjeller i idrettsdeltagelse også her.

Kjønnsforskjellene i ungdomsidretten finner også vi i de unges forklaringer på hvorfor de enten ønsker å delta eller slutte. Flere jenter enn gutter oppgir å slutte med idrett fordi de ikke ønsker å forplikte seg til faste treninger, og fordi de ikke motiveres i like stor grad av konkurranse (Ødegård et al., 2016). Om vi inkluderer trening på andre arenaer blir kjønnsforskjellene desto tydeligere. Skauge & Rafoss (2020) undersøker treningsmønstre generelt og finner at ungdom har økt treningsmengden sin i løpet av perioden 2010–2018. Endringene er imidlertid størst for jentene, som i større grad enn guttene har økt treningsmengden sin på treningssenter og gjennom egentrening. Treningsmengden i idrettslag var tilnærmet uendret for begge kjønn i perioden. Dette kan sees som et tegn på at den organiserte idretten ikke har klart å tiltrekke seg flere jenter selv om denne gruppen trener mer enn før. Jenter oppgir dessuten oftere enn gutter at de trener fordi de ønsker å holde seg sunne og se bra ut. Gutter rapporterer oftere enn jenter at de liker å konkurrere og vise seg frem. Dette tolker Skauge og Rafoss (2020) som et tegn på at den organiserte idretten i større grad appellerer til gutters væremåte, mens jenter foretrekker egentrening og trening på treningssenter fordi det passer bedre med dominerende kjønnsideal. Kjønnsforskjeller som har opphav i motivasjon for idrettsdeltagelse, og som også har blitt funnet i andre studier (Nielsen et al., 2018), reiser dermed spørsmål hvordan om barn og unge sosialiseres inn i ideer om at idrett har ulik verdi avhengig av kjønn.

En aktuell sosialiseringarena der barn og unge lærer om idrett, er familien. Fredricks & Eccles (2005) har i en større britisk spørreundersøkelse sett på hvordan foreldrenes engasjement for barnas idrettsdeltagelse påvirkes av barnets kjønn. De finner at foreldrene er mer opptatt av å tilrettelegge for at sønner skal drive med idrett, og at foreldrene anser at sønner er mer kompetente og har større potensial på idrettsbanen. Når det gjelder barns

idrettsdeltagelse, er denne formen for familiepåvirkning i liten grad undersøkt i norsk sammenheng gjennom større kvantitative undersøkelser. Et unntak er Strandbu et al. (2019), som gjennom Ungdata-undersøkelsen har sett på hvorvidt gutter og jenter har ulike opplevelser av i hvilken grad idrett verdsettes i familien deres, og sammenhengen mellom familiens idrettskultur og ungdommenes idrettsdeltagelse. De finner kun en liten kjønnsforskjell; gutter oppgir i litt større grad enn jenter at idrett er viktig i familien. Hovedtendensen er likevel at idrett hadde høy verdi i familier på tvers av kjønn, og at sammenhengen mellom familiens idrettskultur og ungdommens idrettsdeltagelse omtrent var den samme uavhengig av kjønn. Dette funnet er kanskje ikke så overraskende med tanke på at idrett er en høyt verdsatt aktivitet i det norske samfunnet generelt (Johansen & Green, 2019). Når vi dessuten vet at idrettsdeltagelse er knyttet til foreldreskapsidealer, jf. kapittel 2, må man forvente at idrett anses som viktig i mange familier.

Det finnes også andre arenaer enn familien der barn og unge kan møte kjønnede ideer om idrett. I idrettsorganisasjonen blir forståelser av kjønn både tydeliggjort og satt i spill. For eksempel er organiseringen i barne- og ungdomsidretten i stor grad basert på at man mener det eksisterer naturlige kjønnsforskjeller, og disse legger grunnlaget for både organisering og oppførsel. I barneidretten illustreres dette kanskje tydeligst gjennom kjønnsdeling (Messner, 2011). Normen er at gutter og jenter skilles i de fleste idretter, også når de er så unge at det ikke er noen fysiske forskjeller som gjør kjønnsdeling nødvendig. Det finnes imidlertid unntak, gjerne innenfor individuelle prestasjonsorienterte idretter som svømming, eller i idretter som tradisjonelt ikke har vært tett koblet til maskulinitet (Musto, 2016). Eliasson (2009) fulgte to svenske fotballag for barn i alderen 11–12 år, ett jentelag og ett guttelag, og undersøkte hvordan kjønnsdelingen påvirket det som foregikk på treninger. Både blant barna, trenere og foreldre ble det uttrykt klare ideer og forventninger om hvordan jenter og gutter oppfører seg på fotballbanen. Forventningene gjenspeilet feminine og maskuline stereotypier: Mens jentene ble ansett for å være mer forsiktige og opptatt av det sosiale når de spiller fotball, ble guttene beskrevet som mer aggressive, egoistiske og tøffe. Dette ble brukt som begrunnelse for at gutter og jenter ikke kan spille blandet. Eliasson konkluderer med at kjønnsdeling er med på å forsterke og understreke eksisterende rådende ideer om kjønn. Kjønnsdelingen kan også gjøre det vanskeligere å se likheter på tvers av kjønn (Messner, 2000).

I tillegg til at det er vanlig med kjønnsdeling mellom barn og unge som driver med samme aktivitet, er det klare tendenser til at gutter og jenter driver med ulike aktiviteter (Cooky & Messner, 2018; Seland et al., 2019). Dette innebærer at gutter og jenter i liten grad sosialiserer

på tvers av kjønn på idrettsbanen (Eriksen & Seland, 2019). Fotball, ski, friidrett og håndball er idretter som favner begge kjønn og er de største idrettene. Men andelen jenter overstiger langt på vei andelen gutter i håndball, samtidig som antallet gutter innenfor fotball er langt høyere enn antall jenter (Seland et al., 2019). Ridning, gymnastikk og turn er særlig dominerende blant jenter, mens kampsport, bandy og motorsport domineres av guttene (Seland, et al., 2019). Studier som har sett på hvordan kjønnsblandet idrett påvirker holdningene til barn og unge, peker i noe forskjellige retninger. Anderson (2008) fant for eksempel at mannlige collestudenter som byttet fra en mannsdominert idrett som amerikansk fotball til kjønnsblandet cheerleading, rapporterte at de endret syn på kvinner og kvinners evner når de fikk vært sammen med dem som mer likeverdige i forbindelse med aktivitet. Larneby (2016) fant derimot at kjønnsblandet innebandy for svenske ungdommer ble en arena for å uttrykke og reproducere maskulin dominans.

Ideer om kjønn kan også være knyttet til hvilke egenskaper og hvilken oppførsel som verdsettes. Fotball, som feltmaterialet i denne avhandlingen handler om, er en idrett som tradisjonelt og historisk har hatt sterke koblinger til mannlig identitet (Meân, 2001). Fotballen har derfor blitt studert som en arena som lærer unge gutter spesifikke verdier knyttet til kjønn. Fundbergs (2003) studie av tenåringslag for gutter illustrerer hvordan det som skjer i fotballaget, er med på å reproducere en kjønnsordning der menn er overordnet kvinner, og der heteronormativitet og negative holdninger mot homofile reproduces. Dette skjer gjennom garderobekultur og gjennom samhandling mellom spillere og trenere og mellom spillere og spillere. For eksempel ble gutter som satt for fysisk tett på andre gutter, sanksjonert med oppfordringer om å holde «bølgavstand». Slik dannes det en forståelse der noen – unge heterofile og maskuline gutter – kan oppfatte seg som «bærere av normalitet» (Fundberg, 2003, s. 196). Andre studier finner at fotballens kobling til maskulinitet innebærer at jenter som spiller fotball, må forhandle om kjønn og egen feminitet (Broch, 2015; Jeanes, 2011). Tilsvarende tendenser – altså at det mannlige oppfattes som det normale, mens det kvinnelige og feminine behandles som annenrangs – har blitt funnet i andre mannsdominerte idretter, for eksempel boksing (Tjønndal, 2019) og skateboard (Bäckström, 2013). Slike funn illustrerer hvordan ideer om kjønn uttrykkes og reproduces i hverdagslige situasjoner og praksiser i idretten. Disse ideene handler også om hvem som har kroppslig potensial til å gjøre hva.

Det å knytte maskulinitet til normalitet og idrettslig potensial er institusjonalisert i idrettsbevegelsens struktur, blant annet i kunnskapsoverføringen, for eksempel i utdanningen i idrettsorganisasjonene. Det er i alle fall det inntrykket som dannes i analyser av lærebøker for

ungdomstrenere. For eksempel viser Alsarves (2018) analyse av hovedbøkene på de mest utbredte trenerkursene i svensk idrett hvordan hegemonisk maskulinitet reflekteres i faglitteraturen. Kjønnnormene fremstilles som binære i bøkene. Alsarve mener at det er en reell utfordring med tanke på å implementere likestilling i idretten fordi fremstillingene hierarkiserer menn og kvinner, maskulinitet og feminitet. Puberteten fremstilles som et vannskille som markerer når de «virkelige» kjønnsforskjellene i idrettslig potensial blir synlige. Også LaVoi et al. (2007) beskriver hvordan lærebøker fremstiller puberteten som et kritisk tidspunkt for idrettsutøvere, og hvordan dette tidspunktet forstås svært ulikt avhengig av kjønn. Gutteres økning i testosteron presenteres som en stor fordel som bare vil gjøre dem bedre, sterkere og raskere. Jenters pubertet beskrives derimot som en særlig utfordrende fase, der økt østrogenproduksjon vil begrense og forhindre idrettslige prestasjoner. På denne måten fremstilles jenters kropp som et problem på idrettsbanen (LaVoi et al., 2007). Det å være atletisk forbindes med å ha en maskulin kropp, og den maskuline kroppen fremstilles som en motsats til det feminine. Gutter anses for å være «naturlige» atleter, mens jenters kropp anses for å være problematisk og ikke i stand til å prestere (Grahn, 2014). Det mannlige fremstilles dessuten som kjønnsløst og den universelle normen, mens jenters væremåte og fremtoning er noe annerledes som krever en særskilt tilnærming fra trenerne når det gjelder kommunikasjon, kompetanse og relasjoner (Alsarve, 2018). Messner (2011), som tok for seg foreldre som var involvert som trenere i idretten, fant at trenerne nettopp viste til denne typen faglitteratur når de skulle forklare hvorfor de behandlet gutter og jenter ulikt på idrettsbanen. For eksempel beskrev flere av trenerne at de kunne rope og kjefte på guttene og gi dem løperunder i straff, og at denne håndteringen fungerte helt fint. De mente derimot at tilsvarende strategier overfor jenter enten ikke ville virke eller ville virke mot sin hensikt. Med andre ord kan faglitteratur som knytter maskulinitet til normalitet og idrettslig potensial, ha stor betydning for hvordan barn og unge behandles av voksne i idretten, og dermed hva slags ideer de sosialiseres inn i.

En annen faktor som bør inkluderes for å forstå hvordan barn og unge sosialiseres inn i ulike ideer om kjønn og idrett, er hva som formidles i samfunnet ellers. Et stort flertall av barn og unge konsumerer sportsmedia, og deres forståelse av kjønn blir antageligvis påvirket av dette (Messner et al., 2016). Som jeg vil gå nærmere inn på i neste delkapittel, finner forskning at kvinnelige og mannlige idrettsutøvere får en svært ulik mengde oppmerksomhet og anerkjennelse, og at de fremstilles på ulike måter i kulturen. Spørsmålet blir da hvordan dette kan forme barn og unges oppfatninger og praksis. Det er få studier av dette, men det finnes noen unntak i den internasjonale forskningen. Hardin & Greer (2009) fikk amerikanske

collegestudenter til å rangere hvor maskuline eller feminine de mente ulike idretter var. De fant at deltagerne i all hovedsak så idrett som maskulint, og mener det har en sammenheng med hva som formidles i media. Metcalfe (2019) undersøkte hvordan 70 britiske ungdommer fortolket mediefremstillinger av mannlige og kvinnelige toppidrettsutøvere, og hvordan verdsettingen av idrettsaktiviteter var kjønnsavhengig. Ungdommene i studien mente at media fremstiller kvinneidrett som mindre viktig, og at kvinnelige utøvere fremstilles mer i kraft av utseende enn prestasjon sammenlignet med mannlige utøvere. Dette innebærer at herreidrett anses som kulturelt dominerende, at den mannlige kroppen sees som idealkroppen innenfor idrett, og at kvinnelige utøvere marginaliseres. Ifølge ungdommene selv fører mediefremstillingen til at idrett anses som en normalisert del av gutter og menns liv, mens idrettsdeltagelse ikke er selvfølgelig for unge jenter og kvinner. Dette stemmer overens med funn i studier som er mer psykologisk orienterte. Daniels (2009) finner for eksempel at det er en sammenheng mellom mediefremstillinger av kvinnelige idrettsutøvere og unge jenters syn på sin egen kropp og hvilket fysisk potensial de har for å prestere idrettslig.

Når kulturelle fremstillinger former ungdoms forståelse av hvorvidt idrett er feminint eller maskulint, og danner et bilde av at kjønn avgjør ens idrettslig potensiale, er det nærliggende å tenke at slike oppfatninger får innvirkning på barn og unges individuelle praksis. I en undersøkelse av danske elever på et toppidrettsgymnas fant Skrubbeltrang (2018) at kjønnsforskjeller når det gjelder kulturell oppmerksomhet og anerkjennelse, kan begrense unge jenters motivasjon og ambisjoner. I likhet med Skrubbeltrang finner Eriksen & Stefansen (2021) at jenter i liten grad sier at de vil satse på idrett. Men i motsetning til Skrubbeltrang, som hevder at det særlig gjelder innenfor mannsdominerte idretter, finner Eriksen og Stefansen at det gjelder på tvers av idretter og bosted. De intervjuet 81 13-åringer fra forskjellige steder i Norge og fant at nærmest ingen av jentene som drev med idrett, sa at dette var noe de ønsket å satse på etter hvert som de ble eldre. Dette stod i sterk kontrast til guttene, der flertallet av de idrettsaktive sa at de ønsket å «satse» på en idrettskarriere. Eriksen og Stefansen stiller spørsmål om hvorvidt dette kan skyldes en kjønnkultur der idrettsdeltagelse vektlegges i større grad for gutter enn for jenter. I så fall kan det gi en indikasjon på hvorfor flere tenåringsjenter enn -gutter slutter med idrett fra 14-årsalderen, som er en alder hvor idretten blir stadig mer orientert mot å skape fremtidige (potensielle) toppidrettsutøvere. Cooky (2009) finner at kjønnsforskjeller i de unges motivasjon, slik studiene ovenfor er eksempler på, brukes i praksisfeltet som et argument for at jenter er mindre interessert i idrett enn gutter, og at det er dette som gjør det vanskelig for idrettslag å rekruttere og holde på jentene. Med andre ord

forklarer man jenters manglende motivasjon og fallende idrettsdeltagelse ved å vise til antatte individuelle egenskaper hos jenter. Men når man tolker slike mønstre som et uttrykk for at jenter som gruppe har noen naturlig iboende preferanser for idrettsdeltagelse som skiller seg fra gutter, ser man bort fra prosessene som kan tenkes å føre til de ulike preferansene (Cooky, 2009).

En systematisk litteraturgjennomgang av nyere nordisk forskning på kjønn og fritid viste at man vet lite om hvordan kjønnsforskjeller i ungdoms idrettsdeltagelse henger sammen med prosesser i toppidretten, og hvorvidt gutter og jenter faktisk møter ulike rammevilkår i idretten som følge av kjønnede forestillinger (Seland et al., 2019). Det er godt kartlagt at det er ulikheter for mannlige og kvinnelige toppidrettsutøvere når det gjelder vilkår og kulturell anerkjennelse. Disse ulikhetene utgjør et sentralt bakteppe når man skal forstå idrettens kjønnede kultur og struktur, som også kan virke inn på unge jenters idrettsdeltagelse. I neste del går jeg derfor gjennom forskning på kjønn i toppidretten.

Idrettens kjønnede kultur og struktur

Medienes dekning av idrett er en god illustrasjon på kjønnsforskjellene i den kulturelle anerkjennelsen av idrettsutøvere. Forskningslitteraturen finner gjennomgående at kvinnelige idrettsutøvere enten trivialiseres, seksualiseres eller er fraværende i media (Cooky & Rauscher, 2016). Denne ubalansen jevnes riktignok noe ut i forbindelse med store internasjonale sportshendelser som OL (Laine, 2016). Mesteparten av dekningen i media for øvrig er imidlertid av profesjonell lagsport for herrer. Idretten fremstilles som en mannsarena som er sentral for mannlig identitet (Messner et al., 2016). Og mens herreidrett fremstilles som actionfylt og spennende, blir kvinnelige utøvere og deres resultater nærmest bare stadfestet (Hovden & von der Lippe, 2019). Den ubalanserte fremstillingen i media handler altså ikke bare om mengden, men også om innholdet. Gjennom kvalitativ forskning har man ifølge Cooky et al. (2015) funnet noen gjennomgående trender i hvordan kvinnelige utøvere fremstilles. For det første er oppmerksomheten oftere rettet mot kvinnenens «sex appeal» og at de er attraktive (heteroseksuelle) kvinner. For det andre blir de sammenlignet med mannlige utøvere på en måte som degraderer og trivialiserer prestasjonene til kvinnene. For det tredje fremstilles kvinnelige utøvere oftere som skjøre og følsomme. For det fjerde blir kvinneidrett «gender marked» nettopp som «kvinneidrett», mens «idrett» er idrett for menn. Herreidrett fremstilles og forstås dermed som det nøytrale eller det normale.

Det har skjedd overraskende lite endringer på disse områdene i nyere i tid. Cooky et al. (2015) fant faktisk en liten nedgang i dekningen av kvinnesport, fra 5 prosent i 1989 til 3 prosent

i 2014. I undersøkelsen kartla de innholdet i TV-sendte sportsnyheter i USA fra 1989 til 2014. Selv om det sendes betydelig mer kvinneidrett på TV i dag enn da undersøkelsen startet, finner undersøkelsen liten eller ingen endring i mengden saker om kvinnelige utøvere i sportsnyhetene, som gir en indikasjon på hva som anses som viktigst og mest interessant innenfor sport. I 2014 handlet ingen av hovedsakene om kvinner, og kvinneidretter i sesong fikk ikke sendetid til fordel for ikke-sportslige underholdningssaker om herreutøvere. Populære, mannsdominerte idretter som amerikansk fotball, basketball og baseball stod for rundt 70 prosent av innholdet i nyhetssendingene. At kvinnene ikke gis oppmerksomhet i sportsnyhetene, innebærer flere ting, ifølge forfatterne. For det første blir kvinneidrett ekskludert fra et apparat som skaper oppmerksomhet og publikumsinteresse – og dermed også inntekter. For det andre fortsetter det mannlige å bli fremhevet som det naturlig overlegne i en periode der økt likestilling gjelder på de fleste andre områder.

Siden Norge og Norden skårer høyt på likestillingsbarometre, er det ofte forventet at kjønnsrepresentasjonen i sportsdekningen her er mer balansert enn hva man finner i andre deler av verden. Forskingen tyder derimot på at det ikke er tilfellet. Ifølge Hovden & von der Lippe (2019) er ikke mer enn ca. 10 prosent av sportssakene i dagsaviser og på TV i Norden viet kvinnelige utøvere, uavhengig av sport, konkurransenivå, medium og avsenderland. I Norge studerte Hovden & von der Lippe (2019) – gjennom en periode på vinterstid – vg.no som et eksempel på en kommersiell nettavis og nrk.no som et eksempel på en offentlig finansiert nettavis. I likhet med tidligere studier fant de at mindre enn 10 prosent av sportssakene i utvalget dreide seg om kvinnelige utøvere. Samtidig fant de at sakene som faktisk handlet om kvinner, reproduserte kjønnsstereotyper. Kjønnsforskjellene i mediedekningen varierte imidlertid mellom idretter. I saker om langrenn og ski var kjønnsbalansen bedre: Hos NRK handlet 34 prosent av sakene om kvinner, hos VG gjorde 16 prosent det. Fotball for herrer dominerte begge nettsidene, og her var det liten forskjell mellom de to mediehusene. Kun 1,7 prosent av sakene totalt handlet om kvinnefotball – til tross for at fotballspilleren Ada Hegerberg nylig hadde vunnet en internasjonal kåring, og at hun vant en pris på Idrettsgallaen i perioden dataene ble samlet inn. Dette virker ikke bare å gjelde i riksmidlene. Da Leonsen & Skarpenes (2021) studerte dekningen av to lokale fotballag i lokalaviser på Sørlandet, fant de at dekningen var ujevn både når det gjaldt mengden saker og hvordan utøverne ble fremstilt. I studien sin konkluderer de med at mediene er med på å bygge oppunder en hierarkisk forståelse som opphøyer herrefotball og trivialisere kvinnefotball.

Ekskluderingen av og motstanden mot kvinners deltagelse har vært spesielt sterk i mannsdominerte idretter. Et eksempel på en slik idrett er fotball, som har vært sett på som upassende for kvinner fordi egenskaper som styrke, kraft, aggressivitet og fart blir fremhevet (Meân, 2001). Men til tross for at fotball blir forbundet med maskulinitet, har jenter og kvinner på verdensbasis økt tilstedeværelsen sin på fotballbanen de siste årene (Jeanes, 2011). Norge er ikke noe unntak, og i dag er fotball den største idretten i Norge for begge kjønn (Norges fotballforbund, 2020). Likevel gis kvinnefotball fortsatt lite oppmerksomhet, og kvinnelige fotballspillere opplever fortsatt ulike former for kjønnsdiskriminering, både med tanke på hvordan de snakkes om og representeres, og hvordan ressursene fordeles (Skogvang, 2014; 2021). Hjelseth og Hovden (2014) analyserer diskusjoner om kvinnefotball på et av de største norske fotballforumene på nett og finner en dominant diskurs som marginaliserer kvinners fotballevner. Kvinnefotball blir definert som barnslig, kjedelig og useriøs. Videre blir kvinnekroppen etablert betraktet som bærer av kjønn, som mangelfull og ikke skapt for å spille fotball fordi det anses som en maskulin idrett. Kvinnene blir dessuten fanget mellom kjønnskategoriene som skapes: På den ene siden er de for feminine til å drive med en maskulin idrett som krever egenskaper kvinner ikke assosieres med. På den andre siden beskrives de som for maskuline og stemples som «lesbiske» dersom de viser de samme evnene og like mye engasjement og kunnskap om fotball som menn (Hjelseth & Hovden, 2014). Disse funnene stemmer overens med andre undersøkelser av hvordan kvinnelige fotballspillere forstås og fremstilles (Lippe, 2010; Skogvang, 2014). At fotball er så tett forbundet med maskulinitet, innebærer også at kvinnelige utøvere må forhandle om sin egen feminitet, noe som blant annet kan innebære at de må tilpasse spillestilen eller klesstilen sin for ikke å overskride grensene for hva som anses som feminint (Jeanes, 2011). Dette manglende spillerommet mellom feminitet og maskulinitet for kvinner har også blitt beskrevet i andre tradisjonelt maskuline idretter, for eksempel snowboard (Thorpe, 2009) og skateboard (Bäckström, 2013). Disse tendensene gjør det særlig interessant for meg å studere nettopp fotball i feltundersøkelsen. Siden fotball er et eksempel på en idrett som tradisjonelt har vært særlig mannsdominert, kan vi se for oss at kjønnete praksiser vil være særlig synlige her, og at de dermed vil være lettere å studere.

Hvordan kvinnelige og mannlige idrettsutøvere omtales i media, henger tett sammen med markedskreftene, som også former strukturelle forhold som fordeling av kompetanse og penger. De siste 15 årene har det riktignok skjedd en stor utvikling innenfor norsk og internasjonal kvinnefotball, der økt kommersialisering også har medført økt profesjonalisering (Skogvang, 2021). Fotball-VM for kvinner i 2011 markerte et punkt der kvinnefotball ble gitt

mer oppmerksomhet internasjonalt (Ravel & Gareau, 2016). Også i Norge er utviklingen positiv; vi har for eksempel fått likelønnsavtaler på landslaget, økt TV-dekning og bedre vilkår i klubb fotballen. Likevel er ulikhetene i lønn, kvaliteten på TV-produksjoner og muligheten for å være profesjonell eller semiprofesjonell fortsatt enorme (Skogvang, 2021). I fotballen har økt kommersialisering skapt en enormt stor økonomi på herresiden, som forsterker kjønnsforskjellene i utøvernes vilkår (Kaelberer, 2019; Melkersson, 2013; Skogvang, 2009). Så selv om det har skjedd endringer, er det overordnede bildet fortsatt det samme. At endring går så sent, illustrerer den seiglivet sammenhengen mellom mediefremstilling, markedsverdi og materielle rammer for kvinnelige utøvere (Kaelberer, 2019; Messner et al., 2016; Skogvang, 2009). De tendensene forskningen finner når det gjelder kjønnsforskjeller i mediens dekning, må altså sees i forbindelse med andre kjønnede strukturer i idretten, som fordelingen av økonomiske ressurser og muligheter.

Idretten er en institusjon der kjønn legger føringer på fordelingen av anerkjennelse og ressurser og hvordan utøverne fremstilles og forstås. Som jeg har vist i gjennomgangen av tidligere forskning, kommer dette til uttrykk blant annet gjennom mediefremstillinger og fordelingen av kommersielle inntekter i toppidretten. Disse tendensene gjelder i idretten generelt, men gjør seg særlig gjeldende i mannsdominerte idretter som fotball. Spørsmålet jeg er opptatt av i denne avhandlingen, er hvordan disse tendensene kan tenkes å henge sammen med kjønnsforskjeller i ungdoms idrettsdeltagelse og hva som foregår i den delen av idretten som mange barn og unge er del av i løpet av oppveksten.

Oppsummering

Jeg har i dette kapittelet gjort rede for hvordan kjønn kommer til uttrykk, både i barne- og ungdomsidretten og gjennom kulturelle og strukturelle forhold i toppidretten. Alsarve (2018) påpeker det paradoksale i at idretten er så kjønnnet samtidig som den skal være en del av demokratiopplæringen i de skandinaviske velferdsstatene, der likestilling står særlig høyt. Jeg tar med meg dette poenget når jeg i avhandlingen studerer kjønn i ungdomsidretten med idrettens posisjon som oppvekstinstitusjon som bakteppe.

I forskningsgjennomgangen har jeg skilt mellom barne- og ungdomsidrett på den ene siden og toppidrett på den andre. Den idrettssosiologiske forskningen på kjønn er da også i stor grad preget av dette skillet; det er overraskende lite forskning som eksplisitt ser på *sammenhengen* mellom det barn og unge opplever, og hvordan idretten er kjønnnet på et overordnet nivå gjennom toppidrettens kultur og struktur. Forskningsfunn om kjønnsforskjeller

i mediedekningen og fremstillinger i toppidretten blir ofte fremstilt og diskutert separat fra spørsmål om kjønnede praksiser i barne- og ungdomsidretten, både i forskningsfeltet og offentligheten generelt. Det er behov for mer kunnskap om denne sammenhengen både i de nordiske velferdsstatene (Alsarve, 2018; Grahn, 2014) og internasjonalt (Cooky & Rauscher, 2016). Som vi vet, deltar jenter i idrett i mindre grad enn jevnaldrende gutter utover i tenårene. Jeg ønsker å forstå hvilken betydning kjønn har i hverdagen til unge jenter i idretten, men også hvordan jentenes praksis i seg selv er med på å forme idrettens kjønnede kultur og struktur. For å utforske disse spørsmålene kreves et teoretisk rammeverk som setter forholdet mellom individers praksis og kulturelle og strukturelle forhold når det gjelder kjønn, i sammenheng. I neste del gjør jeg rede for hvordan feministisk kjønnsteori utgjør et slikt rammeverk for å forstå kjønnede praksiser i forbindelse med barn og unges fritidsaktiviteter.

4. Teoretisk rammeverk

I denne avhandlingen studerer jeg hvordan den hverdagslige praksisen i idrettslag er kjønnnet på ulike analytiske nivåer. Tilnærmingen min er inspirert av feministisk kjønnsteori, særlig sosiologen Raewyn Connell. Nedenfor gjør jeg først rede for Connells perspektiv på kjønn og de mest sentrale poengene som jeg drar vekslers på i avhandlingen. Deretter beskriver jeg hvordan denne forståelsen kan kombineres med Pierre Bourdieus praksisperspektiv.

Feministisk kjønnsteori

Connell definerer kjønn som en sosial struktur og forstår struktur som «large scale patterns in relationships among people and groups, and the persistence of these patterns through time» (Connell, 2021, s. 73). Kjønnstrukturer skiller seg fra andre sosiale strukturer ved at de refererer direkte eller indirekte til kroppen og reproduksjonsforholdet mellom mann og kvinne (Connell, 2002; 2021). Det betyr ikke at kjønn er et direkte uttrykk for «biology, nor a fixed a dichotomy in human life or character. It is a pattern in our social arrangements, and the everyday activities shaped by our social arrangements» (Connell, 2021, s. 11). Strukturer forstås ikke som statiske; de er i kontinuerlig endring gjennom enkeltindividers hverdagslige praksiser (Connell et al., 2018). Innenfor dette perspektivet forstås kjønn som sosialt formet gjennom individers praksis (Risman et al. 2018). Det er denne praksisen som utgjør koblingen mellom det individuelle nivået og makrostrukturer som kultur, institusjoner og samfunn (Ferree, 2018). Samtidig er kroppsliggjøring av de strukturelle forholdene sentralt for å forstå individers praksis, og kroppsliggjøringen er i seg selv med på å forme den sosiale virkeligheten (Connell, 2018).

Det Connell definerer som kjønnstrukturer, inkluderer både omfattende institusjonelle og kulturelle ordninger og sammenhengen mellom enkeltmennesker, grupper og organisasjoner. Det er denne helheten som påvirker relasjoner mellom kropper, og som gir dem kjønnnet mening (Connell, 2002). Et sentralt premiss for Connells forståelse av kjønn, er at kjønn må forstås og studeres ut fra en spesifikk historisk kontekst (Connell, 1987). Som en del av denne tilnærmingen understreker Connell viktigheten av å analysere spesifikke institusjoner. Hvordan en biologisk forståelse av kjønn legger føringer i idrettens organisering – noe jeg beskrev i forbindelse med kjønnsdeling i kapittel 3 – er et eksempel på en institusjonell ordning der kjønn ordner relasjonene mellom mennesker. Hvordan kjønnsmønstre er ordnet innenfor en spesifikk institusjon, utgjør det Connell (2021) refererer til som institusjonens *kjønnsregime*

(gender regime). Kjønsregimet innenfor en institusjon er en del av større sosiale mønstre, som igjen er en del av den større *kjønnsordenen* (gender order) i samfunnet (Connell, 2002).

Kjønsregimet i en spesifikk institusjon vil vanligvis korrespondere med samfunnets kjønnsorden til en viss grad, men noen kjønnsregimer avviker fra den. Endringer vil ofte starte i en del av samfunnet, mens andre deler av samfunnet vil bruke lengre tid på å tilpasse seg endringene (Connell, 2002). De kjønnsregimene man møter i ulike institusjoner, vil dessuten kunne inneholde motstridende signaler om og modeller av kjønn (Connell, 2002). For eksempel vokser barn og unge i Norge opp i det som har blitt kåret til et av verdens mest likestilte samfunn, uten at det nødvendigvis gjennomsyrrer praksisen på alle arenaene de deltar på. Kjønsdeling i skolen og kroppsøvingen er eksempelvis noe vi for lengst har gått bort fra. Når for eksempel religiøse konservative minoritetsgrupper ønsker kjønnsdelt svømmeundervisning, blir det fremhevet som et eksempel på at disse gruppene ikke er integrert i det norske samfunnet (Se for eksempel Ånestad et al., 2021). At kjønsdeling derimot er utbredt og akseptert i idretten, illustrerer hvordan vi innenfor denne institusjonen har et kjønnsregime som avviker fra kjønnsordenen i de skandinaviske likestillingsorienterte velferdsstatene. Som jeg nevnte innledningsvis, er denne spenningen en sentral del av bakteppet for denne avhandlingen.

Kjønsrelasjoner trenger ikke utelukkende handle om dikotomien menn på den ene siden og kvinner på den andre. Kjønn kan også handle om maskulinitetshierarkier mellom menn eller på tvers av kjønn (Connell, 2002). Ifølge Connell spiller idretten en sentral rolle i å etablere et maskulint hegemoni gjennom kjønsdelingen, ekskluderingen og domineringen av kvinner (Connell & Messerschmidt, 2005). Idrett generelt og fotball spesielt er fortsatt en arena for å uttrykke og etablere nettopp maskulin dominans eller hegemoni (Caudwell, 2011; Pfister, 2015; Messner & Connell, 2007). Eliassons (2011) studie av kjønsdeling i barneidretten eller Fundbergs (2003) studie av hvordan maskulinitet og normalitet etableres gjennom samhandling i garderobes og på fotballbanen, viser hvordan den hverdagslige praksisen i barne- og ungdomsidretten er med på å reprodusere en kjønnkultur og struktur, og hvordan praksisen kobles til maskulinitet og feminitet. Messner (2011) konkluderer med at ungdomsidretten er en arena for å reprodusere essensialistiske ideer om kjønn, som han definerer som «myk essensialisme». «Hard essensialisme» betyr at man forstår kjønn på et kategorisk og binært vis. Både hard og myk essensialisme innebærer en sterk tro på kategoriske forskjeller mellom gutter og jenter, men den myke har en nyansering: Jentene forstås som at de er mindre kategorisk kjønn, og at de har et større handlingsrom til å foreta egne valg. Guttene forstås i motsetning som at de er mer styrt av testosteron, som reduserer evnen til å regulere sin egen oppførsel.

Kjønn er en spesiell type sosial strukturering ettersom denne typen baserer seg på et spesifikt forhold til menneskekroppen (Connell, 2002). Når man forstår kjønn som naturlige forskjeller, ser man på kjønnsforskjeller på både individuelt nivå og samfunnsnivå som uttrykk for biologisk ulikheter. Denne forståelsen har vært dominerende mesteparten av historien, men perspektivet ble utfordret i kampen om kvinners rettigheter fra 1970-årene (Connell, 2021). Diskusjonen om hvorvidt kjønn formes gjennom natur eller kultur, er direkte relevant for idretten. Ifølge Alsarve (2018) er idretten en arena der biologisk kjønn i seg selv har blitt sett på som avgjørende for hvem som anses som vinnere med fysisk potensial. Kvinner har vært sett på som avvikere eller ikke hjemmehørende i sport (Connell & Messerschmidt, 2005). Biologi ble lenge brukt som et argument for hvorfor kvinner ikke kunne drive med idrett, som for eksempel å spille fotball (Skogvang, 2021) eller hoppe på ski (Andersen & Loland, 2017). Kvinnekroppen ville rett og slett ikke tåle den fysiske belastningen, og man var særlig bekymret for nettopp reproduksjonsevnen. Kjønnstrukturene i idretten har med andre ord i stor grad vært basert på at det naturalistiske eller biologiske kjønnsperspektivet har dominert, og enkelte idretter har fortsatt begrensninger i hva kvinner kan gjøre på idrettsbanen, basert på lignende argumentasjon. Det er for eksempel ikke tillatt med kroppstaklinger for kvinnelige utøvere innenfor ishockey. At det biologiske perspektivet har dominert i idretten, har blant annet ført til en hierarkisering der kvinner sees som annenrangs, slik vi så i gjennomgangen av forskning på idrettens kjønnete kultur i forrige kapittel. Biologiske forskjeller er også begrunnelsen for at idretten er inndelt i en kvinnekategori og en herrekategori (Cooky & Dworkin, 2018).

I idretten blir det skapt og viderefremmet ideer om kjønn gjennom hverdagslig samhandling mellom enkeltindivider, grupper, institusjoner og kulturelle symboler (Messner & Connell, 2007). Selv om den naturalistiske forståelsen av kjønn har blitt utfordret siden 1970-årene, er den altså fortsatt aktuell i idretten. Vi kan se eksempler på den naturalistiske forståelsen i nylige debatter om transpersoner i idretten (Saugestad, 2021) og diskusjoner om kvinnelige idrettsutøvere med naturlig forhøyede testosteronnivåer (Cooky & Dworkin, 2018). Derfor vil jeg eksplisitt klargjøre hvordan jeg forholder meg til skillet mellom natur og kultur når det gjelder kjønn. Selv om jeg i denne avhandlingen studerer kjønn som praksis og som noe som formes av den kulturelle og historiske konteksten, avviser jeg ikke at det eksisterer fysiske forskjeller mellom det som i biologien kategoriseres som mann og kvinne. Jeg avviser heller ikke at noen av disse forskjellene kan være relevante på idrettsbanen. Det er da heller ikke slik at man trenger å avvise naturvitenskapelig innsikt i menneskekroppen for å unngå biologisk determinisme (Moi, 2002). Hovedpoenget er at hvordan vi forholder oss til kroppslige

forskjeller, er kulturelt og strukturelt formet, og at enkeltindivider har mulighet til å påvirke strukturene og kulturen. I tråd med feministisk kjønnteori er jeg kritisk til om og hvorvidt biologiske forskjeller skal få legge premissene for hvilke regler og normer enkeltpersoner skal møte, og hvordan ressurser og muligheter skal fordeles på et strukturelt nivå. Men for å kunne endre kjønnsstrukturene må vi analysere og forstå dem.

I Connells tilnærming står både hverdagslig praksis og strukturelle forhold sentralt for å forstå kjønn (Risman et al., 2018). Innenfor dette perspektivet studerer man kjønnete relasjoner og strukturer og hvilke konsekvenser disse får i enkeltindividers hverdag. I denne avhandlingen studerer jeg kjønnets praksis i hverdagen til en spesifikk gruppe, nemlig tenåringsjenter. Også barn og unge må forstås som aktive i den forstand at de former og utfordrer institusjonene de møter (Leonard, 2016). Prosjektet mitt er sånn sett også inspirert av den nye barndomssosiologiens ambisjon om å forstå barn og unge som sosiale aktører og å gripe deres egne erfaringer og opplevelser her og nå (Korsvold, 2008; Leonard, 2016). Ved å legge vekt på hvordan barn og unge selv vurderer og deltar i sosial posisjonering og sosial kategorisering i de institusjonene de deltar i, åpner man opp for bedre å forstå hvilke normer og regler som gjelder. I tillegg åpner man opp for bedre å forstå hvordan overføring, reproduksjon og sosial distinksjon foregår (Gilliam & Gulløv, 2017). Sosialisering er ikke bare en enveis prosess der ideer, verdier og normer formidles til barn via voksne og internaliseres. I stedet kan sosialisering forstås som en kontinuerlig prosess der også barn og unge er med på å forhandle og utfordre (Leonard, 2016). Dette gjelder også i spørsmål om kjønn. I tråd med denne innsikten studerer jeg tenåringsjentenes praksis for å forstå hvordan kjønn preger både deres individuelle erfaringer og strukturen og kulturen i idrettsorganisasjonen. Samtidig studerer jeg hvordan jentenes egen praksis er med på å påvirke den samme institusjonen. Ved at jeg retter oppmerksomheten mot *ungdommers* praksis for å forstå kjønn i idretten, kombinerer jeg feministisk kjønnteori med barndomssosiologiens ambisjon om å forstå barn og unge som sosiale aktører.

Kjønnets praksis i idretten

Connells forståelse av kjønn har blitt kritisert. Noe av kritikken handler om at hun tar menns dominans over kvinner for gitt og kun vektlegger dette i analysen (Demetriou, 2001). Ifølge Demetriou impliserer dette synet at de undertrykte har begrensede eller ingen muligheter til å påvirke kjønnsstrukturene. Connell understreker riktignok at individets aktive handlinger innenfor en spesifikk kontekst er utgangspunktet for å studere kjønn som sosial praksis, men

hun konkretiserer i liten grad *hvordan* den individuelle praksisen kan forstås. Selv om hun understreker at praksis er kroppsliggjort handling, er det det strukturelle og institusjonelle nivået hun vier størst oppmerksomhet.

Flere har derfor tatt til orde for å kombinere feministiske perspektiver, for eksempel Connells, med Bourdieus praksisperspektiv (Se for eksempel Brown, 2006; Krajs, 2006; Thorpe, 2009). Bourdieus habitusbegrep er sentralt i flere av de idrettssosiologiske studiene som kombinerer disse to perspektivene (Se for eksempel Metcalfe, 2019; Thorpe, 2009). Habitus viser til «systems of durable, transposable dispositions» som organiserer og ordner den praktiske verden (Bourdieu, 1990, s. 53). Habitusbegrepet understreker hvordan kultur kroppsliggjøres, og hvordan det som tas for gitt, er nedfelt i hverdagslig praksis (Bourdieu, 1995).

Begrepet tilfører en dybde til forståelsen av sammenhengen mellom individuell kroppsliggjort praksis og strukturelle forhold. Habitus må nemlig ikke forstås som en form for forhåndsprogrammering som determinerer all handling. Bourdieu bruker begrepet spillforståelse («feel for the game») for å understreke at individet har spontanitet og kreativitet innenfor spillets regler (Bourdieu, 1990, s. 66). Individet kjenner spillereglene, og denne kunnskapen er kroppsliggjort gjennom habitus. Innenfor disse reglene er det åpent hva man kan foreta seg. En fotballspiller kjenner reglene på banen, men det er likevel ikke gitt hva hun vil gjøre når hun får ballen. Siden reglene er kroppsliggjort gjennom habitus, krever det lite refleksjon av spilleren å forutse og reagere på det som skjer på banen. Spillet er flytende, fleksibelt, variert og «håndlagd» gjennom å være skapt av mennesker (Krais, 2006).

Når samfunnets strukturer kroppsliggjøres gjennom habitus, vil også dette påvirke hva aktører ser som fornuftig og mulig oppførsel i lys av den kunnskapen de har om samfunnet (Bourdieu, 1995). Om kvinnelige idrettsutøvere ikke anerkjennes i kulturen vår gjennom mediedekningen og de økonomiske vilkårene, kan det bidra til å forklare hvorfor jenter i mindre grad enn gutter anser idrett som en sentral arena for dem, slik blant annet Metcalfe (2019) argumenterer for. En slik oppfatning vil igjen kunne få konsekvenser for motivasjonen til unge jenter og dermed også for idrettsdeltagelsen deres.

Hver person handler innenfor den mulighetshorizonten den historiske konteksten utgjør (Krais, 2006). I likhet med Connell (1987) understreker Messner (2000) at når man skal forstå hvordan kjønn kan ha betydning for barn og ungdoms hverdag og deltagelse i idretten, må kjønnete handlinger på gruppe- og individnivå studeres og analyseres i lys av den overordnede

konteksten. For å forstå hvilken kontekst en hendelse foregår innenfor, foreslår Messner å analysere hendelsen på flere ulike nivåer: det individuelle nivået, den strukturelle konteksten og den kulturelle konteksten (Messner, 2000). Det som skjer på de ulike nivåene, må forstås som separate, men likevel parallelle prosesser der ingen kommer forut for den andre. Messner påpeker blant annet at undersøkelser som bare ser på hvordan kjønn «gjøres», ikke alene kan forklare hvorfor en hendelse skjer på en bestemt tid, på et bestemt sted og på en bestemt måte. Den institusjonelle konteksten og kulturelle symboler former muligheter og interaksjon rundt kjønn i hverdagen og må inkluderes for å forstå individuell praksis (Messner, 2000). Dette er et viktig poeng som jeg har tatt høyde for i avhandlingen. I artikkel 1 diskuterer vi om en mulig strukturell skjevfordeling av ressurser, som igjen kan gi manglende muligheter i klubbene, kan være en forklaring bak at flere jenter slutter med idrett. I artikkel 2 ser jeg på hvordan prosesser på et individuelt, strukturelt og kulturelt nivå i klubbene virker sammen for å reprodusere fotballens kjønnsregime, og hvilken rolle ungdom selv spiller i disse prosessene. I artikkel 3 ser vi jenters motivasjon og ambisjon for idrettsdeltagelse utover i tenårene i lys av den dominerende kulturelle forestillingen om at kvinnelige fotballspillere er annenrangs. Her henter vi inspirasjon fra Bourdieus praksisperspektiv for å forstå hvordan dette synet på kvinnelige fotballspillere former jentenes idrettsprosjekt og preferanser for idrettsdeltagelse.

Oppsummering

Hvordan kjønn forstås innenfor en institusjon og i samfunnet, har innflytelse på hvordan enkeltpersoner ordner sine relasjoner, praksis, identitet og ideer. Kjønn må derfor studeres som levd kroppsliggjort erfaring i en konkret situasjon og kontekst, og ikke bare som en abstrakt størrelse (Connell, 2002). Dette er også et spørsmål om å forstå hvordan kjønnete praksiser er med på å skape den sosiale virkeligheten de er del av (Connell, 2018). Som Connell understreker, er ikke aktørene passive innenfor de rammene de befinner seg i. De er derimot med på å reprodusere, utfordre og endre kjønnsstrukturene. Messerschmidt & Messner (2018) peker på at individers praksis er sentralt i Connells forståelse. For å forstå forholdet mellom strukturelle begrensninger og individets påvirkning mener de at kjønnsregime og kjønnsorden er nøkkelbegreper. Disse begrepene understreker den kontekstuelle historiske variasjonen mellom institusjoner, samfunn og tider. Slik variasjon er i seg selv en bekreftelse på at kjønn er en sosial struktur, ifølge Connell (1987). Når man studerer kjønn, må man ta den konkrete situasjonen og konteksten i betraktning, for deretter å analysere praksis og hendelser ut fra denne. Det innebærer at kjønn studeres gjennom hverdagslig praksis og individuelle subjektive vurderinger (Moi, 2002). Det er nettopp dette jeg gjør gjennom intervjuer, feltobservasjoner og

en induktiv analyse av ungdommers egne begrunnelser for hvorfor de sluttet med idrett. Jeg studerer kjønnen praksis på både et individuelt, strukturelt og kulturelt nivå i idretten og videre hvordan denne praksisen kan forstås innenfor en spesifikk historisk og strukturell kontekst. I neste del gjør jeg rede for dataene og metodene avhandlingen bygger på.

5. Data og metode

I de tre artiklene i avhandlingen angriper jeg det overordnede forskningsspørsmålet fra ulike innfallsvinkler og med forskjellig datagrunnlag. Artikkel 1 er basert på en større spørreskjemaundersøkelse som gir en oversikt over mulige grunner til at det er kjønnsforskjeller i idrettsdeltagelsen blant unge. Videre gjorde jeg et feltarbeid i to idrettslag for å kunne studere lokale kjønnede praksiser og erfaringer lokalt i idrettslaget som kan være med på å forklare kjønnsforskjeller i idrettsdeltagelsen: Artikkel 2 er basert på en kombinasjon av intervju- og observasjonsdata, mens artikkel 3 hovedsakelig er basert på intervjudata som er hentet fra feltarbeidet.

Jeg vil først beskrive materialet og analyseprosessen som danner utgangspunktet for artikkel 1. Deretter redegjør jeg for feltarbeid som metode og hvordan jeg gjennomførte dette, inkludert intervjuene. Til slutt beskriver jeg analyseprosessen og mine etiske betraktninger på datainnsamlingen og materialet fra feltarbeidet.

Ung i Oslo 2018

Den første av de tre artiklene i avhandlingen er basert på data fra spørreundersøkelsen Ung i Oslo 2018, som ble distribuert til omtrent alle ungdomsskoler og videregående skoler i Oslo. Undersøkelsen er en del av den nasjonale Ungdata-undersøkelsen⁴, som kartlegger en rekke sider ved norsk ungdoms liv, blant annet deltagelsen deres i idrett og fritidsaktiviteter (Se for eksempel Andersen & Bakken, 2018; Bakken, 2019).

84 skoler deltok i Ung i Oslo 2018, og svarprosenten var 74 prosent. Det betyr at to tredjedeler av tenåringene i Oslo svarte på undersøkelsen (Bakken, 2018). Alle respondentene ble spurt om de hadde deltatt i organisert idrett. Et underutvalg som bestod av en tredjedel av elevene på videregående, ble rutet videre til en egen del av spørreskjemaet som handlet om idrett og trening. Av de 3068 som fikk spørsmål om idrett og trening, oppga 1390 at de hadde deltatt i ungdomsidrett, men sluttet. Denne gruppen ble bedt om å svare på følgende åpne spørsmål: «Du har tidligere oppgitt at du har sluttet med idrett. Kan du kort beskrive hvorfor du sluttet?» 1289 svarte på det åpne spørsmålet (svarprosenten var 93 prosent). I artikkel 1 analyserer vi ungdommenes svar og ser etter kjønnsforskjeller.

⁴ For mer informasjon om Ungdata og Ung i Oslo, se www.ungdata.no.

Analyseprosessen ble gjennomført i tråd med kjerneideene i CQR-metoden («Consensual Qualitative Research») til Hill et al. (2005). Denne metoden er i utgangspunktet designet for å analysere intervjudata, og målet er å komprimere store mengder kvalitative data til noen få kategorier eller temaer. Jeg ledet analyseprosessen, der flere forskere og en forskningsassistent samarbeidet om selve analysen. I første runde leste jeg gjennom alle svarene og skrev ned hvilke temaer som gikk igjen. Denne induktive tilnærmingen resulterte i 30 empirinære svarkategorier. Deretter kodet jeg hele materialet ut fra disse kategoriene, som jeg la frem for prosjektgruppen sammen med eksempelutsagn. I prosjektgruppen, som også inkluderte artikkelens medforfattere, diskuterte vi hvilke sammenslåinger til større samlekategorier som var fornuftige. Vi landet på en tilnærming der flere undertemaer ble samlet i en svarkategori. For eksempel ble temaene «For mye trening», «For mye fokus på ferdigheter / ikke god nok», «Favorisering / Følte seg sett ned på» og «Konkurrans-/prestasjonspress» samlet i kategorien «For seriøst». Hvert undertema hadde en egen verdi, slik at det var mulig å se hvilke temaer som var inkludert i den enkelte kategori.

Etter å ha diskutert i forskergruppen komprimerte jeg antallet svarkategorier og reviderte kategoriene i henhold til diskusjonen, før jeg kodet materialet på nytt ut fra både overordnede svarkategorier og undertemaer. Svar som inneholdt flere årsaker, ble kategorisert innenfor hver av svarkategoriene. Masterstudenten Celina Navarra Haugeien Torp blindkodet deretter hele materialet på bakgrunn av den samme kodestrukturen. Artikkelens andreforfatter, Lars Erik Espedalen, kontrollkodet en tilfeldig tiendedel av materialet. Deretter sammenlignet vi koderesultatene og brukte uoverensstemmelser som et utgangspunkt for å diskutere og revidere svarkategoriene på ny. Etter at svarkategoriene var ferdig revidert, kodet vi materialet på nytt. Tomme svar, svar som var umulige å tolke, og svar som åpenbart var tull eller der informanten ikke hadde svart på spørsmålet, ble kodet som «missing» (N = 37). Fire respondenter ble i tillegg ekskludert fra analysen fordi de ikke hadde oppgitt kjønn. Det endelige utvalget bestod av 1248 respondenter.

I analysen så vi på hvilke årsaker til å slutte med idrett ungdommene oppga, og hvorvidt det var kjønnsforskjeller. Ung i Oslo-materialet og lignende undersøkelser gjør det mulig å si noe om ungdommers erfaringer i idretten på et mer overordnet og samlet nivå. Dette er verdifullt for å kunne si noe om aggregerte trender på samfunnsnivå. Åpne spørsmål der ungdommen selv fikk anledning til å svare uten forhåndsdefinerte svarkategorier, ga i tillegg innsikt i hvorfor ungdommene selv oppgir å slutte med idrett, uten at dette er begrenset til årsaker listet opp av forskeren. Men for å forstå hvordan og når kjønn blir relevant for jenters

erfaringer og vurderinger i idretten, er det behov for å se nærmere på jenters hverdag i idretten. Derfor gjennomførte jeg også et feltarbeid.

Feltarbeidet

I tillegg til Ung i Oslo 2018-undersøkelsen bygger avhandlingen på et feltarbeid i to fotballag for tenåringsjenter over to sesonger. I tidligere forskning på ungdom som har sluttet med idrett, har det blitt pekt på at overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole er et kritisk punkt der frafallet øker (Bakken, 2019). Jeg ønsket derfor å følge lagene fra jentene gikk det siste året på ungdomsskolen og gjennom overgangen til videregående skole. I begge de aktuelle klubbene fulgte jeg et fotballag for jenter som er født i 2003–2004, og som var 14–15 år da undersøkelsen startet i 2018. Jeg valgte fotball siden det er den største idretten uavhengig av kjønn i Norge, samtidig som den er særlig kjønnnet, slik jeg beskrev i kapittel 3. Det er dessuten en mangel på studier av jenter og kvinner i fotballen, og særlig gjelder dette unge jenter i breddeidretten (Kryger et al., 2021).

	Intervjuer		Observasjonsøkter		
	<i>Informanter</i>	<i>Intervjuer</i>	<i>Kamp</i>	<i>Trening</i>	<i>Annet*</i>
Ringstad	8	15	6	11	6
Bergby	8	11	4	10	1
	16	26	10	21	7
Totalt			38		

*Inkluderer lagsmøter, et introduksjonsmøte om prosjektet, et foreldremøte og en turnering.

Feltarbeidet inkluderer observasjon og småprat under treninger, kamper, turneringer og lagsmøter. I tillegg til at jeg observerte, intervjuet jeg et utvalg spillere og hovedtreneren for begge lagene. Intervjuprosessen beskriver jeg nærmere i eget delkapittel nedenfor. Målet med feltarbeidet har vært å beskrive erfaringer som jentene har i hverdagen sin i forbindelse med idrettsdeltagelsen. Begrepene feltarbeid, etnografi og deltagende observasjon brukes ofte synonymt med hverandre (Fangen, 2010). Det overordnede målet med deltagende observasjon er nettopp å kunne beskrive hva folk sier og gjør i sammenhenger som på forhånd ikke er strukturert av forskeren (Fangen, 2010). Det innebærer imidlertid ikke at handling får forrang fremfor tale, eller at intervjudata og observasjon står i motsetning til hverandre. Materialet mitt

består av feltnotater, intervjuopptak av spillere og hovedtrenerne, intervjutranskripsjoner og offisielle dokumenter med informasjon fra klubbene.

Deltagende observasjon kjennetegnes av en viss fleksibilitet i tilnærmingen til forskningsspørsmålet. Man har gjerne ett eller flere overordnede forskningsspørsmål som utgangspunkt for undersøkelsen, men er innstilt på å endre disse etter hvert som man tilegner seg mer kunnskap (Fangen, 2010). Det er likevel viktig at forskningsspørsmålet får forrang, ettersom det er dette som avgrenser og definerer prosjektet (Fangen, 2010). I tråd med dette synet hadde jeg definerte interesseområder da jeg startet feltarbeidet, nemlig idrettsdeltagelse, kjønn og ungdommenes egne erfaringer. Samtidig forsøkte jeg å ha en åpen tilnærming gjennom å beskrive det som foregikk på og rundt fotballbanen, så utfyllende som mulig, slik at materialet også kunne brukes til å beskrive temaer og områder jeg på forhånd ikke trodde ville bli viktige i prosjektet. Denne tilnærmingen hadde jeg særlig i den første sesongen, hvor jeg forsøkte så godt som mulig ikke å ta noen ting for gitt. Det å stille naive og deskriptive spørsmål er en viktig del av etnografisk arbeid ifølge Spradley (1979). Slike spørsmål er forholdsvis åpne og kan frembringe utfyllende informasjon om det spesifikke feltet uten at man som forsker lader spørsmålene selv (Spradley, 1979). En fordel med en slik åpen tilnærming er at det muliggjør å avdekke spørsmål og temaer som ikke er så godt dekket av tidligere forskning. En åpen tilnærming er en særlig fordel i studier av barn og unge. Ved å ta utgangspunkt i det som skjer på innsiden av institusjonene de er en del av, åpner forskeren opp for å gi dem en tydeligere stemme (Leonard, 2016). Feltarbeid gir dessuten en mulighet til å se hva som foregår i praksis. Gilliam & Gulløv (2017) peker på at det er i hverdagsinteraksjonen mellom barn og voksne i oppvekstinstitusjoner at politikk og ideologi påvirkes, endres og gis mening. Det er ikke nødvendigvis slik at det som beskrives i politikken, er det som faktisk gjøres i institusjonene (Gilliam & Gulløv, 2017). I tilfellet mitt kan vi for eksempel tenke oss at likestilling og jenters muligheter står høyt i kurs i idrettens strategidokumenter, uten at dette nødvendigvis reflekteres i det tilbudet jentene møter lokalt i idrettslaget sitt sammenlignet med gutter.

Feltarbeidet jeg har gjennomført, kan beskrives som en sammenlignende casestudie (Tjora, 2012). Nærmere bestemt har jeg tatt for meg to ulike case. Jeg valgte de to klubbene jeg gjorde feltobservasjon i, fordi de representerer ulike tilnærminger til hvordan barne- og ungdomsidretten organiseres: Bergby er en stor klubb med et elitelag på både dame- og herresiden som enten spiller eller har som mål å spille i en av de høyeste nasjonale seriene. Ungdomslagene i klubben er en uttalt arena for å utvikle potensielle fremtidige spillere til disse lagene. Ringstad, derimot, orienterer seg kun mot breddeidrett. Klubbens ambisjon er å holde

flest mulig av kommunens innbyggere fysisk aktive, og klubben ønsker å være et viktig knutepunkt for lokalsamfunnet. Det sosiale og folkehelsefremmende aspektet står altså sterkt i Ringstad.

De to klubbene representerer dermed to tilsynelatende vanlige tilnærminger til hva som skal være idrettsklubbens formål. Bergby driver med breddeidrett, men har samtidig en sterk orientering mot toppidrett og utvikling av potensielle toppidrettsutøvere. Ringstad orienterer seg kun mot breddeidrett. Men selv om klubbene har ulike tilnærminger og overordnede mål, blir begge lagene som jeg har fulgt, beskrevet som breddelag av både trenere og spillere. Nedenfor beskriver jeg de to klubbene og deres kontekst.⁵

Ringstad idrettsforening

Ringstad idrettsforening (RIF) holder til i en kommune med mindre enn 10 000 innbyggere. Klubben tilbyr flere ulike idretter. Med ca. 1500 medlemmer spiller Ringstad en betydelig rolle i kommunens aktivitetstilbud. Mange av innbyggerne har et nært forhold til klubben, enten fordi de er medlemmer selv eller har barn som er det. Klubben har i sine strategiplaner nedfelt at den skal arbeide for at flest mulig innbyggere skal være aktive livet ut, og har et tett samarbeid med kommunen om dette. Selv om klubben også fremholder at det er lov å bli så god som mulig, er den lite opptatt av å utvikle «eliteutøvere». Utøvere som ønsker å «satse» på idretten sin, blir oppfordret til å søke til naboklubber. Klubben har ikke noen uttalt satsing spesifikt for jenter.

Ringstad idrettsforening disponerer noen kommunale og noen egne idrettsanlegg. RIF Fotball drifter en forholdsvis ny elleverbane med kunstgress og et tilhørende klubbhus og en eldre elleverbane med gress. Hovedvekten av treningene og hjemmekampene skjer på kunstgressbanen. Klubbhuset og tribunene ved banen ble bygget på dugnad av noen av foreldrene i klubben for noen få år siden.

RIF Fotball har like i underkant av 300 medlemmer fordelt på ti jentelag og tretti guttelag, inkludert ett damelag og ett herrelag som spiller i lavere lokale divisjoner. Det er ingen uttalt eller offisiell ambisjon om at disse lagene skal satse mot et høyere nasjonalt nivå. På jentesiden var det tre ungdomslag i 2018. Da jeg startet feltarbeidet, bestod jenter 15-laget (J15), som jeg fulgte, av 14 jenter født i henholdsvis 2003 og 2004, med en overvekt av jenter født i 2003. De fleste av jentene hadde spilt sammen i flere år, og flere startet i klubben som

⁵ Alle navnene og stedsnavnene er fiktive, og detaljene er endret for å hindre at informantene kan bli gjenkjent. Presentasjonen av klubbene er basert på informasjon som er tilgjengelig på klubbens, kommunenes og Norges fotballforbunds nettsider, men av anonymitetshensyn oppgir jeg ikke disse kildene.

syvåringer. De fleste gikk på samme skole, og mange gikk i samme klasse, mens to bodde og gikk på skole i en av nabokommunene.

J15 hadde i 2018-sesongen to treninger i uken i tillegg til én ukentlig kamp når det var seriespill. Oppmøtet på treningene varierte fra seks til over ti stykker. De som ønsket det, kunne dessuten trene med J17-laget. Hovedtreneren, Birgitte, hadde vært trener for jentene siden datteren hennes startet i klubben som barn. Edvard og Tom var assistenttrenerne for laget og hadde vært det i et par sesonger. Begge hadde døtre på laget. Alle tre var med andre ord det som ofte betegnes som frivillige «foreldretrenerne». Birgitte var en engasjert og dyktig trener som hadde deltatt på flere trenerkurs gjennom Norges fotballforbund og fotballkretsen, og som selv hadde vært en aktiv fotballspiller på et høyt nivå.

Etter at 2018-sesongen var over, begynte jentene med en felles trening i uka sammen med J17 for å være nok spillere på trening gjennom vinteren. Dette skulle vise seg å være en gradvis endring før det ble gjort større organisatoriske endringer rundt laget i 2019-sesongen. Laget jeg fulgte, som da ble J17, ble på fulltid slått sammen med fjorårets J17-lag, som nå var damelaget. Dette vil si at trenerteamet ble slått sammen, og at alle treningene var felles. Det ble meldt opp to lag i seriespill, et for J17 og et damelag. I 2019-sesongen hadde jentene tre treninger i uka, og i snitt var det én ukentlig kamp.

Bergby idrettslag

Bergby idrettslag (BIL) ligger i en by og organiserer fotball på alle alderstrinn. Klubben er et såkalt sær-idrettslag og organiserer ikke andre aktiviteter, men målt i antall medlemmer er klubben likevel større enn Ringstad. Bergby drifter og eier private anlegg, drifter kommunale anlegg og har flere ansatte. Klubben har A-lag på både dame- og herresiden og har en ambisjon om å hevde seg på nasjonalt nivå i Norge.⁶ På klubbens nettsider er det informasjon om «utviklingstilbud» på bakgrunn av ambisjonen om å utvikle klubbens ungdomsspillere til fremtidige A-lagsspillere. Frem til 2018 var utviklingstilbudene primært rettet mot guttene, men i kjølvannet av at mediene rettet søkelyset på kvinnesatsing i Norges fotballforbund vinteren 2017, lanserte klubben en økt satsing på jentene. Etter hva jeg har klart å finne ut, har denne satsingen hovedsakelig gått ut på å øke kompetansen i trenerteamene for J13, J15 og J17, å

⁵ Ettersom det er et fåtall klubber i Norge som har både et kvinnelag og et herrelag på dette nivået, har jeg av anonymitetshensyn valgt å holde bakgrunnsinformasjonen om denne klubben til et minimum av det som er nødvendig for å kontekstualisere studien.

etablere et J17-elitelag og å planlegge en bedre flyt mellom spillerne på disse lagene for å forbedre spillerutviklingen.

Laget jeg fulgte, bestod av 16 jenter da jeg startet feltarbeidet. Omtrent halvparten av jentene var født i 2003 og den andre halvparten i 2004. Jentene gikk stort sett på ulike skoler, og så vidt jeg fant ut, var det ingen som gikk i samme klasse. Det var kun tre spillere som hadde spilt for Bergby fra de startet å spille fotball på barneskolen. I 2018-sesongen trente laget to ganger i uken, og det var én ukentlig kamp. I perioder det ikke var seriespill, ble kampene byttet ut med treninger. I 2019-sesongen ble det én ekstra trening i uken, så da var det tre treninger i tillegg til én kamp ukentlig. Lagets trener, Lars, var trenerutdannet og hadde over lengre tid vært trener for et guttelag i klubben. Han hadde kommet inn som trener for jentene fra 2017-sesongen, antagelig på grunn av klubbens satsing på å øke kompetansen i jentenes trenergrupper. Tidligere hadde laget hatt det jentene beskrev som en frivillig «foreldretrener». I tillegg bestod teamet av en assistenttrener, Birger, som hadde vært der i flere år, også før Lars kom inn i bildet. Birger hadde stilt opp som frivillig forelder i en periode der jentene manglet trener.

I 2019 ble laget slått sammen med årskullet under fordi klubben mente at det var for få på trening. Trenerne fra de to kullene ble slått sammen til ett trenerteam, men laget fortsatte å spille kamper fordelt mellom to årskull (03/04 og 05/06). Etter sammenslåingen i 2019 bestod spillergruppen av over 30 spillere, men det var kun fem av disse som hadde spilt på laget jeg opprinnelig begynte å følge. Mange spillere hadde sluttet, mens andre hadde blitt plukket ut til elitelaget. Jeg fortsatte å følge de spillerne jeg opprinnelig hadde fulgt, men valgte å avslutte feltarbeidet noe tidligere enn planlagt fordi gruppen i praksis var ny.

Tilgang og samtykke

I begge klubbene startet prosessen med å få tilgang ved at jeg tok direkte kontakt med klubbledelsen. Jeg informerte om prosjektet mitt og spurte om det var noe klubben kunne tenke seg å delta i. Etter litt dialog frem og tilbake var ledelsen i begge klubbene positive til å delta. Jeg fikk kontaktinformasjonen til laglederne for de aktuelle lagene i hver klubb og tok kontakt med disse. Laglederne og trenerne for begge lagene var også positive til prosjektet, og de la til rette for at jeg skulle få presentere det for spillere og foreldre. Siden flertallet av ungdommene var under 15 år, skulle jentene informeres, men foreldrene måtte samtykke for dem, i henhold til NSDs retningslinjer. Når det gjaldt det mindretallet av jentene som var fylt 15 år, skulle foreldrene informeres og jentene selv samtykke. Jeg utformet informasjons- og

samtykkeskjemaer for de ulike målgruppene som jeg brukte i begge klubbene, men hvordan informasjonen ble formidlet videre til spillere og foreldre var noe ulikt i klubbene.

I Ringstad ble jeg invitert på det første lagsmøtet for sesongen for å presentere prosjektet for spillerne. Jeg opplevde at trenerne la svært godt til rette for meg, og halve møtetiden var satt av til presentasjonen min. Mens vi satt rundt et langbord dekket med nybakte boller hjemme hos laglederen, fikk jeg informert muntlig om prosjektet og delt ut informasjonsskriv. I etterkant inviterte trenerne meg på et foreldremøte. Før foreldremøtet hadde jeg sendt en e-post til samtlige foresatte der jeg beskrev prosjektet, ba om samtykke og informerte om at jeg ville være til stede på foreldremøtet. På møtet informerte jeg kort om prosjektet og innhentet skriftlig samtykke for alle spillerne under 15 år som hadde foreldre til stede på møtet. Det var fire spillere som ikke hadde foresatte på møtet, og samtykket for disse innhentet jeg via e-post. Etter foreldremøtet ble jeg lagt til i lagets Facebook-gruppe, som fungerte som en informasjonskanal. Feltarbeidet kunne starte.

I Bergby tok dialogen med klubbledelsen lengre tid enn i Ringstad, og sesongen var allerede i gang innen jeg hadde fått klarsignal fra dem. Trenerne hadde hatt foreldremøter og spillermøter innen jeg fikk kontakt med dem, og det var derfor ikke mulig for meg å stille på noe slikt. I stedet ble jeg invitert på en trening for å informere jentene. Jeg fikk tid på slutten av treningen en fredag ettermiddag, og jentene var utålmodige etter å komme seg hjem. Jeg fikk derfor presentert meg selv og prosjektet kun i noen få minutter. Etter dette fikk jeg en liste med kontaktinformasjon til spillere og foreldre. Jeg sendte ut et informasjonsbrev og samtykkeskjema til foreldrene via e-post. Etter flere uker og runder med purringer hadde jeg fått samtykke fra de aller fleste av spillerne. Da ble jeg også lagt til i lagets digitale informasjonskanal for å kunne få fortløpende informasjon om tidspunkt for treninger og kamper. Jeg startet feltarbeidet, og frem til alle samtykkene var på plass, purret jeg jevnlig via e-post.

Gjennomføring av feltarbeidet

Jeg observerte på treninger, kamper og lagmøter, og jeg var også til stede på en turnering. Jeg gjennomførte til sammen 38 observasjonsøkter. Jeg hadde opprinnelig en ambisjon om et noe mer omfattende feltarbeid, men jeg måtte nedjustere antallet fordi treninger ofte ble flyttet eller avlyst på kort varsel, og fordi treningene og kampene til de to lagene ofte kolliderte. Jeg tok feltnotater ved hjelp av en notat-app på iPhone. Mens jeg observerte, noterte jeg det som foregikk både på og rundt banen, i kronologisk rekkefølge og så beskrivende og detaljert som

mulig. Etter observasjonsøkten sendte jeg notatet, som da bestod av 1500–4000 ord, til meg selv på e-post. Den påfølgende kvelden eller dagen jobbet jeg videre med notatene på PC og skrev mer utfyllende situasjonsbeskrivelser og refleksjoner, som jeg tidligere bare hadde skrevet i stikkordsform. Å skrive så mye som mulig åpner for at man kan oppdage andre sider ved situasjonen enn det man forventer å finne på forhånd (Tavory & Timmermans, 2014).

Fordelene med å bruke telefonen i stedet for penn og papir var flere. For det første kunne jeg notere mye på kortere tid, og det var lett å jobbe videre med notatene i ettertid, noe som har gitt meg svært detaljerte notater. For det andre sparte jeg tid ved ikke å måtte overføre alt fra papir til PC. For det tredje, og det er kanskje det viktigste, blir tenåringer i den vestlige verden i dag i liten grad forstyrret eller distraheret av at noen står med en telefon i hånda. Jeg tror dette opplevdes som mindre påtrengende enn om jeg hadde stått med en notatblokk. Hvis jeg hadde stått med en notatblokk og penn, ville jeg dessuten lignet enda mer på en trener enn jeg allerede gjorde bare ved å stå på sidelinja. Jeg ønsket ikke å bli assosiert med trenerrollen. Telefonen gjorde at jeg i stedet fremstod som en passiv tilskuer uten en formell rolle på banen. Keller (2002) påpeker at måten informantene ser deg på, kan påvirkes av hvilke posisjoner i hierarkiet du assosieres med i det aktuelle feltet, og hvilke posisjoner de du henger med i felten, har. Det hendte at jeg var delaktig i treningene gjennom å samle eller sentre inn baller til øvelsene, selv om jeg forsøkte å distansere meg fra en trenerrolle. I Ringstad ble jeg ved noen tilfeller invitert med i selve øvelsene – noen ganger som keeper under spill, andre ganger som deltager i lekbaserte øvelser. Men jeg er ingen fotballspiller, og det var derfor begrenset hvor mye jeg var med. På alle de sosiale kveldene jeg deltok på i Ringstad, ble jeg derimot innlemmet i leken. Hovedtreneren, Birgitte, som pleide å forberede disse kveldene, plasserte meg alltid på et lag med noen av jentene, enten det var quiz eller tegnelek. Siden ingen av trenerne deltok på den måten, bidro det til at jeg ble oppfattet som noe annet enn en trener. I tillegg åpnet det for at jentene kunne bli kjent med meg på en måte som var vanskelig å få til på treninger.

Det var ulikheter mellom de to klubbene i hvordan trenerne forholdt seg til meg. I Ringstad var det en løs og ledig tone, både trenerne imellom og mellom trenerne og spillerne. Jentene kjente hverandre godt både på og utenfor banen, og de hadde hatt de samme trenerne i mange år. Den løse og ledige tonen – kombinert med hvordan trenerne la til rette for at jeg skulle få introdusere meg for både spillere og foreldre – gjorde nok at jeg følte meg mer komfortabel under observasjonsøktene der. Småpratene mellom meg og trenerne fløt dessuten godt under treningene. Siden spillerne hadde så gode relasjoner til trenerteamet i Ringstad, fikk de i stor grad tillit til meg bare gjennom relasjonen min til trenerne. Jeg opplevde at det var

lettere å få informanter til å stille til intervjuer der, og tror relasjonen min til trenerne kombinert med en grundigere introduksjon av meg og prosjektet var noe av grunnen.

Situasjonen i Bergby var ganske annerledes. Ettersom jeg bare fikk noen minutter til å introdusere meg selv og prosjektet, var inntrykket jentene fikk av meg og hva jeg holdt på med, følgelig begrenset. Samtidig var stemningen i klubben helt annerledes enn i Ringstad. Det at spillerne ikke hadde tette relasjoner til hverandre utenfor fotballen, hadde betydning. Mange hadde ikke kjent hverandre i mer enn én sesong, og trenerne var fortsatt forholdsvis nye. Det var derfor mindre småprat, tulling og tøysing dem imellom. Jeg ble stående mye mer alene uten noen å prate med i Bergby, og jeg ble aldri invitert inn i leksbaserte øvelser. Selv om jeg ofte hentet baller og hjalp til der jeg kunne, ble jeg i Bergby mer en ren observatør enn hva jeg var i Ringstad. Det var heller aldri noen sosiale arrangement jeg kunne delta på. Jeg tror at summen av dette gjorde det vanskeligere å rekruttere informanter til intervjuer i Bergby.

Underveis i feltøktene i begge klubbene ble det mange uformelle samtaler med både hovedtrenerne og assistenttrenerne. Disse samtalene var svært nyttige for å forstå lagenes bakgrunn, klubbdriften, trenernes tanker om sin egen praksis og seriesystemet i kretsen. Det ga meg også informasjon om enkeltspillere. Det var derimot veldig vanskelig å få snakket med jentene siden de var opptatt med øvelser. Jeg kunne ikke bryte inn midt i en øvelse og stille spørsmål. Jeg forsøkte å bøte på noe av dette ved å bruke pausene underveis. Men jentene var raske til å gå sammen med dem de kjente best, og de havnet raskt i mer eller mindre fortrolige samtaler om skole, foreldre og andre ting. Det følte unaturlig for meg å bryte inn i disse intime samtalene, og jeg endte ofte opp med bare å henge rundt dem i pausene. Det gjorde at intervjuene ble langt viktigere enn jeg i utgangspunktet hadde tenkt for å få et innblikk i jentenes egne erfaringer og perspektiver.

Intervjuer

Førsteutkastet til intervjuguiden min ble utarbeidet parallelt med den første perioden med feltobservasjon og var basert på tidligere forskning og prosjektets overordnede spørsmål og temaer. På bakgrunn av observasjonsdataene bearbeidet jeg utkastet fortløpende. Observasjonene bidro dermed til å avgjøre hvilke temaer jeg burde inkludere, hvilke spørsmål jeg burde stille, og hvorvidt jeg burde formulere dem på en måte som gjorde dem relevante for den aktuelle spilleren. Intervjuguiden inkluderte 1) introduksjonsspørsmål for å bli kjent med informanten, 2) spørsmål om treningshverdagen og motivasjon, 3) spørsmål om hvordan de

syntes sesongen hadde vært så langt, 4) spørsmål om hva de syntes om trenerne og klubben, 5) spørsmål om idrett og kjønn og 6) åpne avsluttende spørsmål.

Alle spillerne som deltok regelmessig på treninger i den første sesongen ble spurt om de ville delta på intervju. Det var som nevnt mer utfordrende å rekruttere spillere til intervjuer i Bergby enn i Ringstad. I Ringstad intervjuet jeg åtte av elleve spillere (de tre resterende svarte ikke på intervjuforespørselen min). Syv av disse åtte ble intervjuet to ganger. I Bergby intervjuet jeg åtte av seksten spillere. Fem svarte aldri på forespørselen min, og tre spillere jeg ikke så på trening fikk ikke forespørsel (Sett i retrospekt hadde naturligvis disse også vært svært interessante å snakke med). Tre av Bergby-spillerne intervjuet jeg to ganger. Bergby-informantene som ble intervjuet to ganger, hadde blitt intervjuet tidlig i prosjektet, før lagene ble slått sammen. Oppfølgingsintervjuene handlet primært om endringene som fulgte av omorganiseringen: Intervjuguiden inneholdt spørsmål om hvordan hverdagen til informantene var nå, inkludert treningshverdagen deres, hvilke endringer det var i laget, og hvilke refleksjoner de gjorde rundt endringene. De fem Bergby-spillerne som ble intervjuet for første gang sent i prosjektet og dermed etter omorganiseringen, fikk de samme spørsmålene om omorganiseringen og endringene i laget.

Alle informantene fikk muligheten til å velge hvor intervjuene skulle gjennomføres. Intervjuer ble gjennomført både på kafeer, i møterom i klubbhuset, i garderober, på fotballbanen og hjemme hos en informant. Intervjuene var semi-strukturerte og varte mellom 30 og 70 minutter. Formålet med semi-strukturerte intervjuer er å få beskrivelser fra informantenes livsverden og fortolkningen deres av fenomenet de beskriver. Slike intervjuer tar form som en samtale med en spesifikk struktur og et konkret formål (Kvale et al., 1997). Intervjuguiden til alle informantene inneholdt de samme temaene, men rekkefølgen som temaene ble introdusert i, og tiden vi snakket om hvert enkelt tema, varierte ut fra hvordan samtalene utviklet seg. Dette kan sees som et uttrykk for hvordan intervjuet er en relasjonell situasjon som utfolder seg der og da mellom forskeren og informanten (Silverman, 2013).

Jeg intervjuet hovedtreneren for hvert lag i løpet av de første månedene med feltarbeid for å få vite mer om organiseringen av lagene, men også for å få viktig informasjon om konteksten og for å få oppklart ting jeg hadde lurt på. Siden jeg fikk snakket mindre med Lars, hovedtreneren i Bergby, under feltarbeidet enn jeg gjorde med Birgitte, hovedtreneren i Ringstad, gjorde jeg et ekstra oppfølgingsintervju med ham før jeg avsluttet feltarbeidet.

Analyse

Analysearbeid etter et feltarbeid dreier seg om å sammenfatte, reflektere over og løfte fram det interessante. Samtidig skal man tilføre noe mer til det man har sett og hørt under feltarbeidet (Fangen, 2010). Silverman (2013) påpeker at etnografiske studier ikke bare handler om å oppdage det bemerkelsesverdige i det hverdagslige, men også om å se det allmenne i det som er bemerkelsesverdig. Overraskelsesmomentet har vært sentralt i analysen og funnene i dette prosjektet. Jeg hadde ikke på forhånd trodd at kjønn skulle bli et så sentralt tema som det skulle vise seg å bli. Kjønn var riktignok ett av flere interesseområder, men det pekte seg raskt ut som særlig sentralt. De første erfaringene mine fra feltarbeidet – der jeg ble overrasket over hvor åpent og eksplisitt trenerne snakket om kjønn og kjønnsforskjeller – var det som ledet meg til å forfølge dette temaet videre. Analysene mine følger dermed noen av anbefalingene til Timmermans & Tavory (2012), som argumenterer for at *abduksjon* («abduction») – forstått som den kreative prosessen med å lage nye hypoteser og teorier basert på overraskende empiri – er en fruktbar tilnærming for å utvikle empiriske data til nye hypoteser og teorier. Abduksjon skiller seg fra deduksjon og induksjon ved at man starter med konsekvensene og deretter ser på årsakene (Timmermans & Tavory, 2012). Innenfor abduktiv analyse er datainnsamlingen og de innledende analysene sentrale. For å få ny innsikt kreves det steg hvor forskeren møter fenomenet på ulike måter gjennom å gjøre grundige feltnotater, transkribere intervjuer og systematisk kode observasjoner og notater (Tavory & Timmermans, 2014). Som jeg allerede har beskrevet, tok jeg grundige feltnotater underveis, hvilket i seg selv er en arena for å analysere og bearbeide materialet. Materialet ble deretter kodet og analysert langs flere dimensjoner:

- Tematisk: Materialet ble kodet på bakgrunn av de overordnede teoretiske interessene mine ved oppstarten av studien og temaene i intervjuguiden, for eksempel «medbestemmelse», «treningshverdag», «motivasjon», «ungdomstid» og «kjønn».
- Deskriptivt: Materialet ble kodet for å sortere situasjoner og sitater som viser til lignende hendelser eller fenomener, for eksempel «forskjellsbehandling», «pubertet» og «relasjoner i laget».
- Individuelt: Materialet ble kodet ut fra hvilken informant som opptrer eller nevnes, for å kunne beskrive hver informant som case.

Etter at materialet var kodet, så jeg nærmere på mindre utdrag av data innenfor de samme temaene og la til nye koder innenfor de ulike dimensjonene. Parallelt skrev jeg

refleksjonsnotater basert på det som trådte frem i materialet. Å nærme seg materialet fra ulike vinkler på denne måten samtidig som man distanserer seg fra det, er essensielt for fullt ut å utnytte potensialet ved abduktiv analyse (Timmermans & Tavory, 2012).

Etiske betraktninger

Det er viktig å reflektere over strukturelle forskjeller mellom forskeren og studieobjektene (Fangen, 2010). Det er for eksempel viktig å være bevisst på hvordan ens egne kjennetegn og erfaringer kan gi både utfordringer og muligheter i feltet man skal studere. Kjønn, alder, etnisitet og klassebakgrunn er bare noen eksempler på hva som kan være både et hinder og en fordel (Fangen, 2010). For min egen del, som skulle studere et jentelag, tror jeg det var en fordel å være en ung kvinne. Det at jeg selv har en bakgrunn fra idretten som både administrativt ansatt og frivillig, gjorde nok den innledende dialogen med ledelsen og trenerne i klubbene lettere. Samtidig har jeg bakgrunn fra andre idretter enn fotball, så jeg opplevde ikke at jeg studerte mitt «eget» felt. Min bakgrunn gjorde det naturlig å stille spørsmål spesifikt for fotball samtidig som jeg kunne trekke paralleller til andre idretter som åpnet for refleksjon hos både meg og informantene.

Forskning på barn og ungdom innebærer et særskilt behov for å håndtere ubalansen i makt mellom forskeren og informantene. I tillegg til at forskeren setter agendaen for møtet, innebærer aldersforskjellen i seg selv at forskeren er en autoritet i møtet med informanten. For å kompensere noe for slike skjevheter kan man blant annet gi informantene en viss grad av kontroll over situasjonen og en mulighet til å påvirke rammene for deltagelsen. En måte å gjøre dette på er å la dem velge tid og sted (Näsman, 2012), slik jeg gjorde i forbindelse med intervjuene. En annen strategi for å styrke informantens posisjon i intervjusituasjonen er å gi dem muligheter til å sette agendaen og å fremheve verdien av kunnskapen deres (Näsman, 2012). Under intervjuene med informantene mine understreket jeg verdien av kompetansen deres på området både i spørsmålsformuleringene mine og i responsen min på svarene deres. Jeg viste også at jeg verdsatte fortolkningene, erfaringene og vurderingene deres gjennom bekreftende oppfølgingsspørsmål. I tillegg stilte jeg åpne spørsmål om det var mer de ønsket å snakke om, eller om det var noe vi ikke hadde pratet om som de synes er viktig, slik at informantene selv fikk muligheten til å introdusere temaer.

Feltarbeidet mitt ble gjennomført i tråd med NSDs etiske retningslinjer. Da jeg introduserte prosjektet mitt, var det viktig for meg å understreke at jentene kunne samtykke til å delta i undersøkelsen uten at det forpliktet dem til å si ja til intervjuer. Jeg fremhevet dette

fordi jeg ønsket å gjøre terskelen for å delta i observasjonsundersøkelsen så lav som mulig. Det var flere informanter som aldri svarte meg på tekstmeldinger der jeg spurte om de ønsket å bli intervjuet, til tross for at jeg prøvde flere ganger (fem svarte ikke i Bergby, tre svarte ikke i Ringstad). Voksne er ofte portvoktere i forskning på barn og unge, slik tilfellet er når foreldrene samtykker for dem. Portvokterfunksjonen kan skape en spenning mellom barns rett til å ha en stemme i forskning og retten deres til selv å bestemme om de vil delta, og på hvilke premisser (Näsman, 2012). Muligheten til å velge ikke å delta på intervjuer ser jeg derfor som et viktig premiss for jentenes deltagelse i observasjonsdelen av undersøkelsen. Det er naturligvis en fare for at de jentene som ikke ville bli intervjuet, utgjør en spesifikk gruppe med perspektiver som skiller seg fra jentene som ble intervjuet. Men selv om perspektivet deres kanskje mangler, ville jeg ansett det som mer problematisk for undersøkelsen dersom noen av jentene hadde følt seg presset til å bli intervjuet, særlig i de tilfellene hvor foreldrene hadde samtykket.

6. Oppsummering av artiklene i avhandlingen

Nedenfor følger det et sammendrag av de tre artiklene i avhandlingen. Sammendragene inneholder ikke referanser eller detaljer rundt for eksempel metoden, ettersom jeg gjennomgår dette andre steder i avhandlingen og i artiklene. Jeg har i stedet lagt vekt på funnene som er viktigst for den overordnede problemstillingen i avhandlingen om hvordan jenters synkende idrettsdeltagelse i tenårene kan forklares.

Artikkel 1: Opting out of youth sports: how can we understand the social processes involved?

- Forfatter: Marlene Persson, Lars Erik Espedalen, Kari Stefansen og Åse Strandbu
- Språk: engelsk
- Status: publisert i *Sport, Education and Society* i september 2019

I artikkelen utforsker mine medforfattere og jeg hvilke årsaker gutter og jenter selv oppgir for å ha sluttet med idrett. Vi analyserer åpne svar fra et underutvalg som i Ung i Oslo 2018-undersøkelsen ble bedt om kort å beskrive hvorfor de hadde sluttet med idrett i løpet av ungdomstiden. Vi ser på årsaker som er relatert til både det som foregår i idretten, og det som skjer på andre arenaer i ungdoms liv. Kjønnforskjeller er noe vi tar opp i analysen, men hovedvekten ligger på hvorfor ungdom av begge kjønn slutter.

Gjennom en finmasket og empirinær koding sorterte vi svarene i ni hovedårsaker til å slutte med idrett. Kjønnforskjeller var kun signifikante for de følgende tre årsakene: 31 prosent av informantene oppga at en manglende glede eller interesse var årsaken til at de hadde sluttet med idrett. Dette gjaldt 39 prosent av guttene og 26 prosent av jentene. Når det gjaldt skader og sykdom, var det 16 prosent av jentene og 8 prosent av guttene som oppga at dette var grunnen til at de hadde sluttet. Den siste årsaken med signifikante kjønnforskjeller var et manglende tilbud i idrettsklubben. 10 prosent av jentene oppga dette, mot 6 prosent av guttene. Denne svarkategorien inkluderte det å mangle treningstider, trenere eller tilbud på riktig nivå. 41 prosent av jentene oppga to eller flere årsaker, mens 33 prosent av guttene gjorde det samme.

Funnene i artikkelen peker på at det er flere grunner til at ungdom slutter med idrett. For det første ser vi at prosesser både innenfor og utenfor idretten må tas med i betraktningen. For det andre ser vi at jenter oppgir noe mer sammensatte årsaker enn gutter til at de har sluttet med

idrett. Når det gjelder problemstillingen om hvordan vi kan forstå tenåringsjenters idrettsdeltagelse, er det imidlertid kjønnsforskjellene i tilbud i klubben som peker seg ut som særlig interessant. Ut fra materialet i denne artikkelen er det vanskelig å si noe utfyllende om hva som fører til at jenter i større grad enn gutter opplever å mangle et klubbtilbud. Det er også vanskelig å vurdere hvorvidt dette faktisk er et uttrykk for en kjønned praksis hos klubbene, og hvordan denne praksisen eventuelt ser ut. Funnene våre antyder likevel at det kan være kjønnsforskjeller i hvordan idrettsklubber organiserer tilbudet til ungdom, og at dette får kjønnede konsekvenser for ungdommens idrettsdeltagelse.

Artikkel 2: Playing without goals: gendered practices in recreational youth football

- Forfatter: Marlene Persson
- Språk: engelsk
- Status: publisert i *Journal of Youth Studies* i januar 2022

I denne artikkelen tar jeg utgangspunkt i datamaterialet fra feltarbeidet mitt i Ringstad og Bergby. Jeg utforsker om jentene har erfaringer lokalt i sine fotballag som kan bidra til å kaste lys over hvordan kjønnede praksiser foregår og reproduseres i idretten. Feltarbeidet er gjort i fotballklubber, men jeg vurderer hvorvidt mekanismene jeg finner, kan overføres til andre idretter. Jeg beskriver og analyserer kjønned praksis på tre ulike analytiske nivåer, inspirert av Cooky & Messner (2018): 1) det individuelle og mellommenneskelige nivået, 2) det strukturelle nivået og 3) det kulturelle nivået. På det individuelle nivået fant jeg at både spillere og trenere snakker om at iboende forskjeller mellom gutter og jenter påvirker fotballspillingen. Jentene selv mener at disse forskjellene gjør guttene til bedre utøvere. Slik reproduseres det en kulturell fortelling om at kvinnelige spillere er annerledes og annenrangs sammenlignet med mannlige. Denne kulturelle fortellingen reflekteres også i det strukturelle nivået ved at klubbene organiserer jente- og guttefotballen ulikt. I begge klubbene fikk jeg se eksempler på hvordan guttene får mer ressurser enn jentene, for eksempel bedre treningstider, bedre fasiliteter og større økonomiske rammer for cupdeltagelse, og at trenerne forholdt seg annerledes overfor gutter enn jentene.

Jeg finner at det som skjer på de tre analytiske nivåene, spiller sammen og forsterker hverandre. Dette samspillet er viktig for å forstå hvordan fotball reproduseres som kjønned: Når

jentespillerne blir vurdert å ha et begrenset potensial, kan klubbene forsvare at de gir dem dårligere vilkår for å utvikle seg som spillere. Når jentene har dårligere vilkår, kan det begrense deres sportslige utvikling på en måte som øker ferdighetsgapet mellom dem og guttene. Det økende ferdighetsgapet kan på sin side fungere som en bekreftelse på den dominerende kulturelle fortellingen om at jenter er annenrangs utøvere sammenlignet med gutter. Jeg finner at disse prosessene samlet begrenser jentenes motivasjon til å fortsette med idrett – og dermed også idrettsdeltagelsen deres. Jentene selv spiller en viktig rolle i å reprodusere kjønnsregimet i fotballen ved at de tar til seg fortellingen om at kvinnefotball er noe annenrangs, og ved at de justerer deltagelsesmønstrene sine deretter.

Artikkel 3: Fotball som kjønnet mulighetsrom. Hvilken betydning har metafortellingen om kvinnefotball for unge jenters idrettsprosjekt?

- Forfattere: Marlene Persson, Kari Stefansen og Åse Strandbu
- Språk: norsk
- Status: publisert i *Tidsskrift for kjønnsforskning* i oktober 2020

I denne artikkelen undersøker medforfatterne mine og jeg sammenhengen mellom unge jenters idrettsdeltagelse og hvordan kvinnelige toppidrettsutøvere fremstilles i kulturen vår. Vi bruker fotball som eksempel og tar utgangspunkt i at kvinnefotball framstilles som annenrangs sammenlignet med herrefotball i mediedekningen. Denne hierarkiske fremstillingen forstår vi som vår kulturs «metafortelling» om kvinnefotball, altså en dominerende overordnet kulturell fortelling (Eerola & Huttunen, 2011). Målet med artikkelen er å belyse hvilke muligheter jentene opplever at de har som fotballspillere. Inspirert av Bourdieus praksisbegrep bruker vi begrepet «idrettsprosjekt» om hva jentene opplever er mulig og ønskelig for dem å få til innenfor idretten sin.

Gjennom intervjudataene finner vi at metafortellingen om kvinnefotball har betydning for jentenes idrettsprosjekt: Den eksisterende metafortellingen om at kvinnelige fotballspillere er annenrangs, snevrer inn opplevelsen deres av hva fotball kan være for dem. Selv om jentene ser på metafortellingen som både feil og urettferdig, har den innflytelse på hvordan de forstår seg selv, sitt eget potensial på fotballbanen og sin egen idrettsdeltagelse. Flertallet av jentene

opplever ikke en forventning om at de skal fortsette med fotball etter hvert som de blir eldre, og de mener at det er annerledes for gutter. Innflytelsen som metafortellingen om kvinnelige toppidrettsutøvere har på jentenes idrettsprosjekt, blir spesielt tydelig når jentene sammenligner fotball med håndball. Flertallet av jentene mener at kvinner har andre muligheter innenfor håndball sammenlignet med fotball. De knytter de ulike mulighetene til økonomiske forhold og kulturell anerkjennelse, men også til sine egne ferdigheter og hvilke fysiske forutsetninger som kreves for å bli god. Funnene illustrer hvordan idrettens kjønnede kultur på et overordnet nivå former jenters syn på hva idrett er for dem, og hva de har potensial til. Samtidig ser vi at metafortellingen virker inn på ressursfordelingen lokalt i klubbene, og at jentene får et annet tilbud enn guttene. Slik får den kulturelle fremstillingen av kvinnelige toppidrettsutøvere innflytelse både på jentenes motivasjon, tilbud og deltagelse.

7. Funn og implikasjoner

I denne avhandlingen undersøker jeg hvordan vi kan forstå jenters synkende idrettsdeltagelse gjennom tenårene. Det er et viktig spørsmål ettersom idretten er tildelt en sentral rolle som oppvekstinstitusjon i norske myndigheters politikk. Idrettsdeltagelse er forbundet med en rekke positive utfall for den enkelte knyttet til mestring, fysisk aktivitet og det å delta i et fellesskap. I tillegg er idretten ansett som et virkemiddel for å nå mål på samfunnsnivå om for eksempel god folkehelse og inkludering. Dersom gutters og jenters ulike deltagelsesmønstre i idretten skyldes kulturelle og strukturelle forhold både i idretten og i samfunnet for øvrig, er det et likestillingsproblem ettersom det innebærer at tilgangen til et offentlig gode som er ment å være for alle, er ulik.

Målet med denne avhandlingen har vært å bidra til en større forståelse av hvordan kjønn preger hverdagen til jenter i landets største barne- og ungdomsorganisasjon. For å undersøke dette har jeg tatt utgangspunkt i jenters hverdagserfaringer i idrettslagene de er medlem gjennom både surveydata og feltarbeid. Videre har det vært sentralt for meg, i tråd med feministisk kjønnsteori, å forstå jentenes hverdagserfaringer i lys av den konteksten idretten som institusjon utgjør. I den følgende delen oppsummerer jeg funnene mine og avhandlingens bidrag og begrensninger. Til slutt diskuterer jeg funnenes implikasjoner for idrettens praksis og dens rolle i sosialpolitikken.

Funn

I artiklene finner jeg at jenters deltagelse i idretten på flere måter preges av hvordan kjønn formidles i idrettens kjønnete kultur og struktur. I artikkel 1 går mine medforfattere og jeg bredt ut for å skaffe en overordnet oversikt. Vi undersøker hvorfor ungdom slutter med idrett, og om gutter og jenter oppgir ulike årsaker til at de sluttet. På et overordnet nivå finner vi få kjønnsforskjeller, men vi ser likevel at jenter oppgir noe mer sammensatte årsaker. I tillegg ser vi at flere jenter oppgir å ha sluttet med idrett fordi det ikke lenger fantes et tilbud i idrettslagene. Funnene våre peker i retning av at det er *noe* som oppleves annerledes for jenter enn for gutter, men akkurat hva disse forskjellene består av, og hvorfor det eventuelt er slik, kan ikke materialet som artikkel 1 er basert på, si noe mer utdypende om.

I artikkel 2 undersøker jeg nærmere gjennom feltarbeidet hva som foregår i idrettslagene. Med utgangspunkt i jentenes erfaringer og egne observasjoner beskriver jeg hvordan praksisen i idrettslagene er kjønnnet på kulturelt, strukturelt og individuelt nivå. På det

kulturelle nivået finner jeg en dominerende fortelling om at jenter i negativ forstand er noe annet enn gutter. På fotballbanen innebærer forskjellene at jentene ofte sees som annenrangs spillere med et begrenset potensial. Denne kulturelle fortellingen påvirker også hvordan jentene blir møtt i klubbene. For eksempel reflekteres fortellingen i klubbens ressursfordeling og prioriteringer på det strukturelle nivået. Jenter opplever å få mindre gunstige treningstider, andre trenere og færre materielle goder sammenlignet med jevnaldrende gutter. På det individuelle nivået får den kulturelle fortellingen og den ulike ressursfordelingen betydning for jentenes syn på seg selv som fotballspillere på en måte som begrenser deres idrettsdeltagelse. Et viktig poeng i artikkelen er hvordan de ulike prosessene forsterker hverandre: Når jenter sees som annenrangs, kan man forsvare at man gir dem færre ressurser enn gutter. Og når jentene har dårligere vilkår som utøvere, begrenser det utviklingen deres og bekrefter fortellingen om at de har et begrenset potensial, og at de har færre muligheter innenfor fotballen. Dermed blir det lettere for jentene å velge bort denne idretten etter hvert som de blir eldre.

I artikkel 3 undersøker vi om jenters idrettsdeltagelse kan ha sammenheng med samfunnets syn på kvinnelige toppidrettsutøvere. Vi finner at forskjellsbehandling og manglende anerkjennelse av kvinnelige fotballspillere i samfunnet påvirker unge jenters vurdering av hva fotball er for dem, og hvorvidt de ønsker å prioritere fotball etter hvert som de blir eldre tenåringer. Jentene viser til håndball og trekker selv frem at de kunne ha gjort andre vurderinger dersom rammene for kvinnelige toppidrettsutøvere var mer likestilte. Dette illustrerer hvordan fremstillingen av og vilkårene til kvinnelige toppidrettsutøvere faktisk spiller inn i unge jenters vurderinger av hvorvidt idrett er noe å fortsette med utover i tenårene.

Funnene viser at jenters synkende idrettsdeltagelse i tenårene kan sees som et resultat av praksisen i klubbene. Men verken praksisen i klubbene eller jentenes egne vurderinger kan forstås uten å inkludere den større konteksten. Sentralt i denne konteksten, er hvordan idrett fremstilles i kulturen i samfunnet vårt, og hvordan strukturelle forskjeller i toppidretten skaper ulike økonomiske rammevilkår for kvinner og menn. Ved å studere den individuelle praksisen ut fra dens historiske og institusjonelle kontekst, slik Connell argumenterer for, blir sammenhengen mellom praksisen og strukturelle og kulturelle forhold synlig. Som jeg beskrev i teorikapittelet, tar individer valg innenfor det mulighetsrommet de opplever å ha (Krais, 2006). I denne avhandlingen har jeg tatt utgangspunkt i jenters hverdags erfaringer for å forstå hvordan jentene selv opplever at mulighetsrommet deres ser ut. Videre har jeg undersøkt hvor de henter disse ideene fra, og hvilken betydning det får for idrettsdeltagelse deres – og dermed tilgangen deres til et offentlig gode. Funnene i artikkel 1 peker i retning av at tilbudet i klubbene kan

forklare noe av kjønnsforskjellene i idrettsdeltagelse. I artikkel 2 beskriver jeg nettopp hvordan den lokale praksisen i klubbene er kjønnet. I artikkel 3 ser vi hvordan dominerende kulturelle forestillinger i samfunnet spiller inn på jentenes vurderinger av sine egne evner. Også klubbens praksis må forstås i lys av nettopp denne fortellingen.

Samlet sett viser artiklene hvordan komplekse prosesser på ulike nivåer i idrettsorganisasjonene og samfunnet virker sammen når unge jenter vurderer om de skal fortsette med idrett utover i tenårene. Dette funnet betyr imidlertid ikke at struktur og kultur avgjør at *alle* jenter vil slutte med idrett før gutter. Flere av jentene i materialet mitt tillot seg å være ambisiøse på idrettsbanen og så for seg å fortsette med fotball – til og med som en mulig karrierevei. Men det at gutter og jenter ikke blir motivert for å drive med idrett av alle de samme grunnene, eller det at flere jenter enn gutter slutter tidligere, slik annen forskning finner (Bakken, 2019; Nielsen et al., 2018; Skauge & Rafoss, 2020), må forstås som uttrykk for at de tar valg innenfor ulike mulighetsrom.

Avhandlingens bidrag og videre forskning

Ved at jeg analyserer idretten som en del av velferdsstatens oppvekstpolitikk, bidrar avhandlingen med kunnskap om en institusjon som har vært gitt liten oppmerksomhet i sosialpolitisk forskning på oppvekst i velferdsstaten. På dette feltet har barnehagen, skolen, barnevernet og familien dominert forskningen. Fritidsinstitusjonene bør imidlertid inkluderes i forskningen i større grad, ettersom de spiller en stor rolle både i den enkeltes oppvekst og for politisk måloppnåelse. I Folkehelsemeldingen fra 2014–2015 nevnes frivillig sektor generelt og idretten spesielt som en betydningsfull aktør i det lokalt forankrede arbeidet med å fremme blant annet fysisk aktivitet og inkludering. I meldingen beskrives idretten som «en av samfunnets viktigste inkluderingsarenaer», og lokale idrettslag blir beskrevet som «et av sivilsamfunnets viktigste bidrag til trygge og gode oppvekstvilkår» (Meld. St. 19 (2014–2015)). Det er ut fra dette perspektivet norske myndigheter investerer store summer i idrettsbevegelsen.

Til tross for at idretten har en rolle som oppvekstinstitusjon, har man i idrettssosiologisk forskning sjelden studert idretten ut fra et sosialpolitisk perspektiv. Dette til tross for at den er en oppvekstinstitusjon med en tett kobling til den likestilte velferdsstaten. Samtidig får kjønn legge premissene på en måte som mangler sidestykke på andre arenaer i de likestilte skandinaviske velferdsstatene (Alsarve, 2018). Funnene mine indikerer at denne spenningen mellom idrettens egenart og idrettens rolle i velferdsstaten er verdt å ta innover seg i

idretts sosiologisk forskning, særlig når det gjelder barn og unges deltagelse. Forskjellsbehandlingen og de kjønnede praksisene i fotballen, som er den største idretten for jenter her i Norge, hvor likestilling står særlig høyt, antyder slik jeg diskuterer i artikkel 2 at det er grunn til å tro at lignende prosesser kan overføres til andre idretter i Norge og andre land. Forskjellsbehandling i barne- og ungdomsidretten bør utforskes ytterligere med de sosialpolitiske målsettingene for idretten som bakteppe.

Det har vært forsket lite på sammenhenger mellom ungdoms kjønnede idrettsdeltagelse og den kjønnede kulturen i toppidretten (Cooky & Rauscher, 2016) og hvorvidt ressurser fordeles ulikt avhengig av kjønn i breddeidretten (Seland et al., 2019). Denne avhandlingen bidrar med ny kunnskap om begge deler. Å se helhetlig på idrettsorganisasjonen for å forstå kjønnsforskjeller i deltagermønstre blant barn og ungdom er særlig viktig i en norsk kontekst, der toppidrett og breddeidrett er samlet under én felles organisasjonsparaply. Denne koblingen krever at idrettsforskningen i større grad retter oppmerksomheten mot sammenhengene mellom toppidretten og breddeidretten for å forstå barn og unges deltagermønstre. Det har vært en tendens til å analysere de to nivåene separat.

Funnene i denne avhandlingen indikerer at endringer i toppidretten ikke bare har noe å si for kvinnelige toppidrettsutøvere, men også for unge jenters idrettsdeltagelse. I så måte taler funnene for at det faktisk er en sammenheng mellom det som skjer i toppidretten og barn og unges deltagelse i breddeidretten. Det har vært omdiskutert i forskningen hvorvidt man kan snakke om at det er en slik kobling, og eventuelt hvordan den er; funnene har sprikt i forskjellig retning (Skille & Hanstad, 2010; Storm et al. 2018). Jeg finner imidlertid at det er en sammenheng mellom de kjønnede kulturelle fremstillingene og rammevilkårene i toppidretten på den ene siden og praksisen på et individuelt, kulturelt og strukturelt nivå i barne- og ungdomsidretten på den andre. Dette forholdet og implikasjonene av det bør utforskes ytterligere på tvers av idretter og kontekster. Det bør utforskes nærmere hvordan slike sammenhenger ser ut i andre mindre mannsdominerte idretter enn fotball, for eksempel håndball, som trekkes frem av jentene selv. Det kan for eksempel tenkes at den kjønnede praksisen i klubbene vil se annerledes ut der, eller at jentene vurderer andre forhold når de tar stilling til hvorvidt de skal fortsette eller slutte med idrett utover i tenårene.

To av de tre artiklene i denne avhandlingen er basert på undersøkelser i to klubber innenfor en idrett som tradisjonelt har vært særlig tett koblet til maskulinitet. Det er derfor ikke så overraskende at jeg finner at kjønnspraksis på ulike nivåer påvirker de unge jentene i denne idretten. Jeg mener likevel at funnene har implikasjoner for idretten generelt. For det første ser

man gjennomgående i både norske (Bakken, 2019) og internasjonale undersøkelser (Van Tuyckom et al., 2010; Nielsen et al., 2018) at jenter oppgir noe andre grunner enn gutter til å slutte med eller drive med idrett, og at jenters idrettsdeltagelse er lavere enn gutters, særlig fra tenårene (Cooky & Messner, 2018). Disse funnene peker i retning av at det *er* en tendens til at jenter ser på idrett som et annet type prosjekt enn hva gutter ser det som, på tvers av idretter og steder. For det andre finner forskning som er gjort på kjønnsforskjeller i vilkårene og den kulturelle anerkjennelsen i toppidretten, at det er store forskjeller på tvers av de aller fleste idretter og nasjonale kontekster (Cooky et al., 2015). Selv om forskjellene vil variere på tvers av idretter, og selv om det har skjedd endringer i form av økt likestilling de siste tiårene, viser det overordnede bildet at mannlige utøvere anerkjennes i større grad enn kvinnelige. Jeg har riktignok ikke studert hvordan kjønnsforskjeller foregår og kommer til uttrykk i toppidretten: I stedet har jeg med utgangspunkt i annen forskning hatt med meg en anerkjennelse av at likestillingsutfordringer eksisterer i toppidretten, og utforsket hvordan unge jenter forholder seg til og tolker slike ulikheter i idrettshverdagen sin.

Barn og ungdom er selv aktive i å reprodusere, utfordre og endre de institusjonelle ordningene de møter i løpet av oppveksten (Leonard, 2016). Gjennom å studere ungdommers egne erfaringer og deres egen praksis bidrar avhandlingen med ny kunnskap om hvordan ungdommen selv reproduserer og endrer forestillinger om kjønn i idretten. En surveyundersøkelse ville ikke vært i stand til å avdekke det jeg har funnet gjennom feltarbeid og intervjuer: hvordan unge jenter drar veksler på den kulturelle fortellingen om at kvinnelige toppidrettsutøvere er annenrangs sammenlignet med mannlige, og hvordan dette reflekteres i den lokale praksisen i idrettslagene. Det er derfor nødvendig med flere dyptgående kvalitative undersøkelser av ungdommens hverdagserfaringer i idretten for å forstå nettopp slike sammenhenger. Det er i seg selv viktig å få frem deres perspektiv.

Det er kanskje ikke så rart at færre jenter ønsker å prioritere idrett utover i tenårene når både klubber, media og toppidretten signaliserer at det ikke er noe å trakte etter. Etter hvert som tenåringene blir eldre og en større del av tilbudet i klubbene legger vekt på å utvikle fremtidige toppidrettsutøvere, vil man kunne tenke seg at tilbudet oppleves mer irrelevant for flere av jentene enn guttene. Det er dessuten grunn til å tro at forskjellene i kommersielle inntekter mellom kvinne- og herreidretten også har noe å si for hvilke ressurser som er tilgjengelig i ungdomslagene, og dermed tilbudet. Det er kanskje ikke tilfeldig at jeg fant de klareste eksemplene på skjevfordeling av goder som gratis klær og cupdeltagelse i Bergby, klubben som hadde A-lag på høyt nivå på både dame- og herresiden. Det kunne virke som om

ungdomslagene på guttesiden nøy godt av fruktene som herrelaget høstet via de kommersielle inntektene i herrefotballen. Det samme gjaldt ikke for jentelagene. Det trengs mer systematisk kartlegging av hvordan økonomiske forskjeller mellom kvinnelige og mannlige toppidrettsutøvere er med på å forme tilbudet særlig i ungdomsidretten.

Implikasjoner

Implikasjoner for idrettens praksis

I avhandlingen min finner jeg at kjønn har en kulturell og strukturell innflytelse på unge jenters idrettsprosjekt på en måte som begrenser idrettsdeltagelsen deres. Idrettsbevegelsen signaliserer til unge jenter – gjennom de kulturelle fremstillingene og de mindre gunstige rammevilkårene for kvinnelige toppidrettsutøvere – at idretten er en arena som ikke er så viktig for dem. Hovden (2012) beskriver at markedsliberalismen gjorde sitt inntog i den norske idretten i 1990-årene, i likhet med hva den gjorde andre steder i verden. Som et ledd i denne utviklingen ble markedsverdien stadig viktigere. I dag ser vi at det som anses som kvinneidretts begrensede markedsverdi, benyttes som et argument for å opprettholde de skjeve vilkårene i toppidretten: Det internasjonale skiforbundet argumenterte i en årrekke mot kvinnehopp med henvisning til nettopp manglende kommersiell interesse, en argumentasjonen som ble hentet frem igjen da antallet idrettsarrangementer måtte begrenses av koronapandemien (Jarlsbo, 2020). I fotballen har flere vært kritiske til å omfordele de kommersielle TV-inntektene fra herrefotballen til kvinnefotballen for å forbedre TV-produksjonen. Motstanderne har blant annet hevdet at det nettopp er markedet som avgjør, og at kvinnene må skape sin egen inntekt (Holt, 2019). Fraværende i denne type diskusjoner er en bevissthet rundt hvilke konsekvenser en omfordeling eller en mangel på omfordeling kan ha for idrettens rolle som oppvekstinstitusjon. Dette er forhold som idrettsbevegelsen må ta på alvor dersom den skal beholde posisjonen sin i norske myndigheters politikk, med alt det innebærer av politisk og økonomisk støtte.

To av artiklene i denne avhandlingen tar for seg jenter som spiller fotball, som er en idrett der forskjellsbehandling i toppidretten fortsatt er utbredt. Kaelberer (2019) peker på at utviklingen med stadig mer penger i herrefotballen øker kjønnsforskjellene i toppfotballen når det gjelder vilkår og oppmerksomhet: Større økonomiske muskler gir bedre forutsetninger for å skape et godt produkt som engasjerer og når ut til et stort publikum, som igjen genererer mer inntekter. Utviklingen i kvinnefotballen har ikke holdt tritt med galoppen i herrefotballen, så forskjellene forblir store til tross for at de kvinnelige fotballspillerne har fått bedre vilkår (Skogvang, 2021). Dette mønsteret er en internasjonal tendens som får nasjonale og lokale

konsekvenser. I artikkel 3 beskriver jeg hvordan jentene opplever at kvinnefotball er mindre underholdende. Det er ikke så rart at det er mindre underholdende om man tar i betraktning at det er reelle forskjeller i TV-produksjonen av kampene i damenes toppserie og herrenes eliteserie (Skogvang, 2021). Det *er* mindre underholdende å se en kvinnekamp som er filmet med ett til to kameraer, sammenlignet med en herrekamp som er filmet med en fullverdig flerkameraproduksjon der det veksles mellom oversiktsbilder, nærbilder og repriser av spennende situasjoner i sakte film. At dette også preger jenters idrettsprosjekt i fotballen, understreker viktigheten av at *alle* nivåer i norsk idrett generelt har like vilkår: Hvorvidt kvinneidrett anses som attraktivt for unge jenter, avhenger av om særforbundene er villige til å prioritere ressurser på en måte som anerkjenner kvinneidretten i like stor grad som herreidretten. Hovden & von der Lippe (2019) argumenterer for at endringer i den kulturelle anerkjennelsen av kvinnelige toppidrettsutøvere krever at ressurser blir omfordelt, og at utøvere blir fremstilt likt i media. Funnene i denne avhandlingen bygger oppunder denne argumentasjonen. I tillegg peker de på at en omfordeling i toppidretten kan ha konsekvenser for barn og unges deltagelse i breddeidretten – og dermed for muligheten til å nå målene som er satt i offentlig idrettspolitik.

At det er praksis for å nedprioritere jentene i de to fotballagene jeg har studert, til tross for at lagene har kompetente trenere som virkelig brenner for å gi jentene et godt tilbud, og til tross for at de aktuelle klubbene har et uttalt engasjement for jenter, sier noe om sammenhengen mellom toppidretten og breddeidretten. Funnene mine peker på at inkluderingsarbeidet som gjøres lokalt i idrettslag overfor barn og unge, kan bli hemmet dersom kvinnelige utøvere ikke anerkjennes på samme måte som mannlige i toppidretten, både økonomisk og i kulturelt. Selv om den enkelte klubb eller trener gjør mye riktig for å holde på jentene, løser ikke det alene problemet. Hvis idrettsbevegelsen fortsetter å tillate at kvinnelige toppidrettsutøvere ikke får samme økonomisk og kulturell anerkjennelse, vil ikke økt rekruttering i barneidretten i seg selv endre på hvordan jenter tenker om sin egen posisjon i idretten. Samtidig kan man stille spørsmål ved hvorfor klubber lokalt skal prioritere ressurser for å gi jenter i barne- og ungdomsidretten et godt tilbud dersom særforbundene og fordelingen av ressursene i toppidretten uansett antyder en annen prioritering. Funnene i denne avhandlingen viser konsekvensene av at praksisen på de ulike nivåene i idrettsorganisasjonen ikke trekker i den samme retningen når det gjelder inkludering og likestilling. Da når vi ikke idrettens og de offentlige myndighetenes mål om at idretten skal være like mye for *alle*.

Sosialpolitiske konsekvenser

Det overordnede spørsmålet i denne avhandlingen handler om idrettens rolle i norsk sosialpolitikk. Som frivillig organisasjon står idretten spesielt sterkt i Norge og de andre skandinaviske velferdsstatene. For det første har idrettsbevegelsen historisk sett hatt tette koblinger til velferdsstatens prosjekt, særlig når det gjelder å investere i barn og unge. Hva slags samfunnsutfordringer idretten har blitt forstått som løsningen på, illustrerer dette. Siden 80-årene og frem til i dag har idretten blitt sett på som en barne- og ungdomsorganisasjon som skal bidra til god folkehelse, inkludering og demokratiopplæring (Skille, 2010). Det er dessuten en økende forventning om at idretten i de skandinaviske landene skal levere på slike politiske mål (Green et al., 2019). For det andre har idrettsbevegelsen hatt sterke økonomiske forbindelser til staten og det offentlige. I Norge har NIF nærmest hatt monopol på de offentlige midlene og tilskuddene til fysisk aktivitet (Hanstad, 2011). For det tredje står idrettsorganisasjonen særlig sterkt som oppvekstinstitusjon. Ingen andre organisasjoner er i nærheten av å være like dominerende i barn og unges fritid. Idretten er med andre ord en mektig symbolsk institusjon som gjennom sitt enorme nedslagsfelt har stor innvirkning på hvordan vi forstår kjønn (Hovden, 2012). Det er med dette som bakteppe jeg ønsker at funnene i denne avhandlingen skal forstås og diskuteres.

Funnene i avhandlingen sår tvil om hvorvidt idretten er godt egnet til å levere på de politiske målene som er satt – både av idretten selv og myndighetene – om å være en inkluderende og helsefremmende oppvekstinstitusjon for alle. Når jenters hverdagserfaringer i ungdomsidretten tyder på at kjønnets forskjellsbehandling på ulike nivåer til syvende og sist begrenser jentenes idrettsdeltagelse, er det et likestillingsproblem. Det innebærer nemlig at jenter ikke har den samme tilgangen som gutter til de midlene norske myndigheter investerer i idrettsbevegelsen for at idrett skal komme *alle* barn og unge til gode. Funnene har sosialpolitiske implikasjoner ettersom de indikerer at det er en skjevfordeling av offentlige tilskudd: Gutter og jenters adgang til å delta er i praksis ikke likeverdige. Dette er et demokratisk problem.

Avhandlingen viser hvordan kjønnsforskjeller i ungdommens idrettsdeltagelse har sammensatte årsaker, og politiske tiltak bør derfor reflektere dette. I regjeringens nye idrettsstrategi er likestilling nevnt som én av tre særskilte hovedutfordringer for idrettsbevegelsen. I strategien foreslås det tiltak som tar sikte på å gjøre noe med dette: Det øremerkes flere titalls millioner kroner ekstra til særforbundenes rekrutterings- og inkluderingsarbeid overfor jenter (Kulturdepartementet, 2021). Økt rekruttering av jenter er

fint, men det endrer ikke automatisk hva unge jenter opplever å ha av mål og muligheter i idretten etter hvert som de blir eldre. Like muligheter og rammevilkår for både gutter og jenter krever helt grunnleggende endringer i idrettsbevegelsen som helhet, og endringene må gjennomsyre praksisen på alle nivåer: fra fordelingen av treningstider og utstyr i barne- og ungdomsidretten til fordeling av oppmerksomhet og ressurser i toppidretten.

Referanser

- Aftenposten. (2019, 9. juli). Sveriges fotballforbund anmeldt til likestillingsombudet. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/sport/fotball/i/awa6V4/Sveriges-fotballforbund-anmeldt-til-likestillingsombudet>
- Alsarve, D. (2018). Addressing gender equality: enactments of gender and hegemony in the educational textbooks used in Swedish sports coaching and educational programmes. *Sport, Education and Society*, 23(9), 840–852. <https://doi.org/10.1080/13573322.2017.1280012>
- Andersen, P.L. & Bakken, A. (2018). Social class differences in youths' participation in organized sports: What are the mechanisms? *International Review for the Sociology of Sport*. <https://doi.org/10.1177/1012690218764626>
- Andersen, W. & Loland, S. (2017). Jumping for recognition: Women's ski jumping viewed as a struggle for rights. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 27(3), 359–365. <https://doi.org/10.1111/sms.12662>
- Anderson, E. (2008). «I Used to Think Women Were Weak»: Orthodox Masculinity, Gender Segregation, and Sport. *Sociological Forum*, 23(2), 257–280. <https://doi.org/10.1111/j.1573-7861.2008.00058.x>
- Anderson, S. (2008). *Civil sociality: children, sport, and cultural policy in Denmark*. Information Age Publishing.
- Bach, D. (2017). The Civilised Family Life. Childrearing in affluent families. I L. Gilliam & E. Gulløv (red.), *Children of the welfare state: Civilising practices in schools, childcare and families* (s. 194-234). Pluto Press.
- Bakken, A. (2017). *Ungdata 2017. Nasjonale resultater* (NOVA-rapport 10/17). OsloMet: NOVA.
- Bakken, A. (2018). *Ung i Oslo*. (NOVA-rapport 6/18). OsloMet: NOVA.
- Bakken, A. (2019). *Idrettens posisjon i ungdomstida*. (NOVA-rapport 2/19). OsloMet: NOVA.
- Bergsgard, N.A. (2016). Ungdomsidretten som løsning på samfunnsmessige utfordringer? I Ø. Seippel, M.-K. Sisjord & Å. Strandbu (red.), *Ungdom og idrett* (s. 70–89). Cappelen Damm Akademisk.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax Forlag.
- Broch, T.B. (2015). The Cultural Significance of a Smile: An Ethnographic Account of How Sport Media Inspires Girls' Sport Praxis. *YOUNG*, 23(2), 154–170. <https://doi.org/10.1177/1103308815569388>
- Brown, D. (2006). Pierre Bourdieu's «Masculine Domination» Thesis and the Gendered Body in Sport and Physical Culture. *Sociology of Sport Journal*, 23(2), 162–188. <https://doi.org/10.1123/ssj.23.2.162>
- Bäckström, Å. (2013). Gender Manoeuvring in Swedish Skateboarding: Negotiations of Femininities and the Hierarchical Gender Structure. *YOUNG*, 21(1), 29–53. <https://doi.org/10.1177/1103308812467670>
- Caudwell, J. (2011). Gender, feminism and football studies. *Soccer & Society*, 12(3), 330–344. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.568099>
- Connell, R. (1987). *Gender and power: society, the person and sexual politics*. Polity Press.
- Connell, R. (2002). *Gender*. Polity Press.
- Connell, R. (2018). Reckoning with gender. I R. Connell, M.A. Messner, P.Y. Martin & J.W. Messerschmidt (red.), *Gender Reckonings: New Social Theory and Research*. New York University Press.

- Connell, R. (2021). *Gender: In World Perspective* (4. utg.). Polity Press.
- Connell, R. & Messerschmidt, J.W. (2005). Hegemonic masculinity – Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829–859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Connell, R., Messner, M.A., Martin, P.Y. & Messerschmidt, J.W. (2018). *Gender Reckonings: New Social Theory and Research*. New York University Press.
- Cooky, C. (2009). «Girls Just Aren't Interested»: The Social Construction of Interest in Girls' Sport. *Sociological Perspectives*, 52(2), 259–283. <https://doi.org/10.1525/sop.2009.52.2.259>
- Cooky, C. & Dworkin, S.L. (2018). Policing the Boundaries of Sex. I C. Cooky & M.A. Messner (red.), *No Slam Dunk: Gender, Sport and the Unevenness of Social Change* (s. 37-53). Rutgers University Press.
- Cooky, C. & Messner, M.A. (2018). *No Slam Dunk: Gender, Sport and the Unevenness of Social Change*. Rutgers University Press.
- Cooky, C., Messner, M.A. & Musto, M. (2015). «It's Dude Time!»: A Quarter Century of Excluding Women's Sports in Televised News and Highlight Shows. *Communication & Sport*, 3(3), 261–287. <https://doi.org/10.1177/2167479515588761>
- Cooky, C. & Rauscher, L. (2016). Girls and the Racialization of Female Bodies in Sport Contexts. I M.A. Messner & M. Musto (red.), *Child's play: sport in kids' worlds* (s. 61–81). Rutgers University Press.
- Daniels, E.A. (2009). Sex Objects, Athletes, and Sexy Athletes: How Media Representations of Women Athletes Can Impact Adolescent Girls and College Women. *Journal of Adolescent Research*, 24(4), 399–422. <https://doi.org/10.1177/0743558409336748>
- Demetriou, D.Z. (2001). Connell's Concept of Hegemonic Masculinity: A Critique. *Theory and Society*, 30(3), 337–361. <https://doi.org/10.1023/A:1017596718715>
- Eerola, J.P. & Huttunen, J. (2011). Metanarrative of the «New Father» and Narratives of Young Finnish First-Time Fathers. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 9(3), 211–231. <https://doi.org/10.3149/fth.0903.211>
- Eliasson, I. (2009). *I skilda idrottsvärldar. Barn, ledare och föräldrar i flick- och pojkfotboll* [doktorgradsavhandling]. Umeå Universitet.
- Eliasson, I. (2011). Gendered socialization among girls and boys in children's football teams in Sweden. *Soccer & Society*, 12(6), 820–833. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.609682>
- Eriksen, I.M. & Seland, I. (2019). *Ungdom, kjønn og fritid*. (NOVA-rapport 6/19). OsloMet, NOVA.
- Eriksen, I.M. & Stefansen, K. (2021). Teens' dreams of becoming professional athletes: the gender gap in youths' sports ambitions. *Sport in Society*, 1–15. doi:10.1080/17430437.2021.1891044
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Fasting, K., Sand, T.S. & Nordstrand, H.R. (2017). One of the few: the experiences of female elite-level coaches in Norwegian football. *Soccer & Society*, 20(3), 454-470. <https://doi.org/10.1080/14660970.2017.1331163>
- Ferree, M.M. (2018). «Theories Don't Grow on Trees.» Contextualizing Gender Knowledge. I R. Connell, M.A. Messner, P.Y. Martin & J.W. Messerschmidt (red.), *Gender Reckonings: New Social Theory and Research* (s. 13–34). New York University Press.
- Fredricks, J. & Eccles, J. (2005). Family socialization, gender, and sport motivation and involvement. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 27(1), 3–31.
- Fundberg, J. (2003). *Kom igen, gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter*. Carlssons förlag.
- Furedi, F. (2002). *Forældrefælden: den unødvendige bekymring*. Gyldendal uddannelse.
- Gilliam, L. & Gulløv, E. (2017). *Children of the welfare state: civilising practices in schools, childcare and families*. Pluto Press.

- Grahn, K. (2014). Youth athletes, bodies and gender: gender constructions in textbooks used in coaching education programmes in Sweden. *Sport, Education and Society*, 19(6), 735-751. <https://doi.org/10.1080/13573322.2012.722549>
- Green, K., Sigurjónsson, T. & Skille, E.Å. (2019). Introduction. I K. Green, T. Sigurjónsson & E.Å. Skille (red.), *Sport in Scandinavia and the Nordic Countries* (s. 1-16). Routledge.
- Hanstad, D.V. (2011). Idrettens rolle i samfunnet. I D.V. Hanstad, G. Breivik, M.K. Sisjord, & H. Skaset (red.), *Norsk idrett. Indre spenning og ytre press* (s. 7–11). Akilles.
- Hardin, M. & Greer, J.D. (2009). The influence of gender-role socialization, media use and sports participation on perceptions of gender-appropriate sports. *Journal of Sport Behavior*, 32(2), 207–226.
- Harris, J. (2001). Playing the man's game: Sites of resistance and incorporation in women's football. *World Leisure Journal*, 43(4), 22–29. <https://doi.org/10.1080/04419057.2001.9674246>
- Hill, C.E., Knox, S., Thompson, B.J., Williams, E.N., Hess, S.A. & Ladany, N. (2005). Consensual Qualitative Research: An Update. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 196–205.
- Hjelseth, A. (2016). Frafall i ungdomsidretten – et overvurdert problem? I Ø. Seippel, M.K. Sisjord & Å. Strandbu (red.), *Ungdom og idrett* (s. 232-246). Cappelen Damm Akademisk.
- Hjelseth, A. & Hovden, J. (2014). Negotiating the status of women's football in Norway. An analysis of online supporter discourses. *European Journal for Sport and Society*, 11(3), 253–277. <https://doi.org/10.1080/16138171.2014.11687944>
- Holt, M. (2019, 4. juni). Mini Jakobsen med brannfakkell i landslagsdebatten: – Hvorfor skal det være likelønn? *VG*. <https://www.vg.no/sport/football/i/e8kejO/mini-jakobsen-med-brannfakkell-i-landslagsdebatten-hvorfor-skal-det-vaere-likelonn>
- Hovden, J. (2000). Gender and leadership selection processes in Norwegian Sporting Organizations. *International Review for the Sociology of Sport*, 35(1), 75–82. <https://doi.org/10.1177/101269000035001006>
- Hovden, J. (2010). Female top leaders – prisoners of gender? The gendering of leadership discourses in Norwegian sports organizations. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 2(2), 189–203. <https://doi.org/10.1080/19406940.2010.488065>
- Hovden, J. (2012). Discourses and strategies for the inclusion of women in sport – the case of Norway. *Cultures, Commerce, Media, Politics*, 15(3), 287–301. <https://doi.org/10.1080/17430437.2012.653201>
- Hovden, J. (2015). «Hvorfor har jeg mindre betalt på damesiden når jeg gjør eksakt samme jobb?» Kjønnede maktformer og praksiser i topptrenervirksomheten. I S.A. Sæther (red.), *Trenerroller*. Fagbokforlaget.
- Hovden, J. & von der Lippe, G. (2019). The gendering of media sport in the Nordic countries. *Sport in Society*, 22(4), 625–638. <https://doi.org/10.1080/17430437.2017.1389046>
- Jarlsbo, Ø. (2020, 16. desember). Lundby har fått forklaring på hopp-stoppen: – Den samme grøten. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/sport/i/x3J0ER/lundby-har-faatt-foorklaring-paa-hopp-stoppen-den-samme-groeten>
- Jeanes, R. (2011). «I'm into high heels and make up but I still love football»: exploring gender identity and football participation with preadolescent girls. *Soccer & Society*, 12(3), 402–420. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.568107>
- Johansen, P.F. & Green, K. (2019). 'It's alpha omega for succeeding and thriving': parents, children and sporting cultivation in Norway. *Sport, Education and Society*, 24(4), 427-440. <https://doi.org/10.1080/13573322.2017.1401991>

- Kaelberer, M. (2019). Gender trouble on the German soccer field: can the growth of women's soccer challenge hegemonic masculinity? *Journal of Gender Studies*, 28(3), 342–352. <https://doi.org/10.1080/09589236.2018.1469973>
- Keller, J. (2002). An entry example: The part time observer. I M. Patton (red.), *Qualitative Research & Evaluation Method*. SAGE.
- Korsvold, T. (2008). *Barn og barndom i velferdsstatens småbarnspolitik: en sammenlignende studie av Norge, Sverige og Tyskland 1945–2000*. Universitetsforlaget.
- Krais, B. (2006). Gender, Sociological Theory and Bourdieu's Sociology of Practice. *Theory, culture & society*, 23(6), 119–134. <https://doi.org/10.1177/0263276406069778>
- Kristiansen, E., Broch, T. & Pedersen, P. (2014). Negotiating Gender in Professional Soccer: An Analysis of Female Footballers in the United States. *Choregia*, 10(1), 5–27. <https://doi.org/10.4127/ch.2014.0084>
- Kryger K.O., Wang, A., Mehta R., Impellizzeri, F. M., Massey, A. & McCall, A. (2021): Research on women's football: a scoping review, *Science and Medicine in Football*. <https://doi.org/10.1080/24733938.2020.1868560>
- Kulturdepartementet. (2021). Sterkere tilbake – En mer inkluderende idrett [regjeringens idrettsstrategi]. Kulturdepartementet.
- Kvale, S., Anderssen, T. & Rygge, J. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Ad notam Gyldendal.
- Laine, A. (2016). Gender representation of athletes in finnish and swedish tabloids: A quantitative and qualitative content analysis of athens 2004 and turin 2006 olympics coverage. *Nordicom review*, 37(2), 83–98. <https://doi.org/10.1515/nor-2016-0012>
- Lareau, A. (2011). *Unequal Childhoods – Class, Race, and Family Life*. University of California Press.
- Larneby, M. (2016). Transcending gender hierarchies? Young people and floorball in Swedish school sport. *Sport in Society*, 19(8–9), 1202–1213. <https://doi.org/10.1080/17430437.2016.1159194>
- LaVoi, N., Becker, E. & Maxwell, H. (2007). «Coaching Girls»: A Content Analysis of Best-Selling Popular Press Coaching Books. *Women in Sport & Physical Activity Journal*, 16(2), 7–20.
- Leonard, M. (2016). *The sociology of children, childhood and generation*. SAGE.
- Leonsen, M.Ø. & Skarpenes, O. (2021). Den sakrale og den profane fotballen – om forskjeller i medias dekning av kvinne- og herrefotball på Sørlandet. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 45(1), 6–20.
- Lippe, G. von der (2010). *Et kritisk blikk på sportsjournalistikk: medier og idrett i en globalisert verden*. IJ-forlaget.
- Meân, L. (2001). Identity and Discursive Practice: Doing Gender on the Football Pitch. *Discourse & Society*, 12(6), 789–815. <https://doi.org/10.1177/0957926501012006004>
- Meld. St. 19 (2014–2015). *Folkehelsemeldingen: mestrings og muligheter*. Helse- og omsorgsdepartementet.
- Meld. St. 26 (2011–2012). *Den norske idrettsmodellen*. Kultur- og likestillingsdepartementet.
- Melkersson, M. (2013). Brand Management as a vantage point for revising developmental opportunities and challenges within contemporary women's soccer in Sweden: the case of LdB FC Malmö. *Soccer & Society*, 14(6), 834–849. <https://doi.org/10.1080/14660970.2013.843918>
- Messerschmidt, J.W. & Messner, M.A. (2018). Hegemonic, Nonhegemonic, and «New» Masculinities. I Messerschmidt, J.W., Martin, P.Y., Messner, M.A & Connell, R. (red.), *Gender Reckonings: New Social Theory and Research* (s. 35–56). New York University Press.

- Messner, M.A. (2000). Barbie Girls versus Sea Monsters: Children Constructing Gender. *Gender & Society*, 14(6), 765–784. <https://doi.org/10.1177/089124300014006004>
- Messner, M.A. (2011). Gender ideologies, youth sports, and the production of soft essentialism. *Sociology of Sport Journal*, 28(2), 151–170. <https://doi.org/10.1590/S0103-20032010000400001>
- Messner, M.A. & Connell, R. (2007). *Out of Play: Critical Essays on Gender and Sport*. State University of New York Press.
- Messner, M.A., Dunbar, M. & Hunt, D. (2016). The Televised Sports Manhood Formula. *Journal of Sport and Social Issues*, 24(4), 380–394. <https://doi.org/10.1177/0193723500244006>
- Metcalfe, S.N. (2019). The development of an adolescent sporting gendered habitus: young people's interpretation of UK sports-media coverage of Rio 2016 Olympic Games. *European Journal for Sport and Society*, 16(4), 361–378. <https://doi.org/10.1080/16138171.2019.1693145>
- Moi, T. (2002). *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori* (2. utg.). Gyldendal.
- Musto, M. (2016). Athletes in the Pool, Girls and Boys on Deck: The Contextual Construction of Gender in Coed Youth Swimming. I M.A. Messner & M. Musto (red.), *Child's play: sport in kids' worlds* (s. 125–143). Rutgers University Press.
- Nielsen, S.F., Nielsen, G., Ottesen, L.S. & Thing, L.F. (2018). No Structure without Culture? A Survey Study of 15–19 Year Olds' Practices, Preferences and Perceptions of Physical Activity in a Danish Upper Secondary School. *YOUNG*, 26(5), 444–464. <https://doi.org/10.1177/1103308817734456>
- Norges fotballforbund (2020). *Årsrapport 2019*. Norges fotballforbund.
- Norges idrettsforbund. (2022). *Infosider*. Norges idrettsforbund. www.idrettsforbundet.no. Sist besøkt 31.01.2022.
- Norges idrettsforbund. (2015–2019). *Idrettspolitisk dokument*.
- Norges idrettsforbund. (2019). *Idretten vil! Langtidsplan for norsk idrett 2019–2023*.
- Näsman, E. (2012). Varför särskilt om barn? I E. Backe-Hansen & I. Frønes (red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Gyldendal Akademisk.
- Pfister, G. (2015). Assessing the sociology of sport: On women and football. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(4–5), 563–569. <https://doi.org/10.1177/1012690214566646>
- Qvortrup, J. (2009). Are Children Human Beings or Human Becomings? A Critical Assessment of Outcome Thinking. *Rivista Internazionale Di Scienze Sociali*, 117(3/4), 631–653
- Rafoss, K. & Breivik, G. (2012). *Idrett og anlegg i endring: Oppslutning om idrettsaktiviteter og bruk av idrettsanlegg i den norske befolkningen*. Akilles.
- Rafoss, K. & Tangen, J.O. (2017). Den norske idrettsmodellen i utakt med tiden? *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(2), 152–170.
- Ravel, B. & Gareau, M. (2016). «French football needs more women like Adriana?» Examining the media coverage of France's women's national football team for the 2011 World Cup and the 2012 Olympic Games. *International Review for the Sociology of Sport*, 51(7), 833–847. <https://doi.org/10.1177/1012690214556912>
- Risman, B.J., Myers, K. & Sin, R. (2018). Limitations of the Neoliberal Turn in Gender Theory. I R. Connell, M.A. Messner, P.Y. Martin, & J.W. Messerschmidt (red.), *Gender Reckonings: New Social Theory and Research* (s. 277–296). New York University Press.
- Ronglan, L.T. (2015). Elite sport in Scandinavian welfare states: legitimacy under pressure? *International Journal of Sport Policy and Politics*, 7(3), 345–363.
- Saugestad, F. (2021, 3. desember). Menn i kvinneidrett er juks [kronikk]. *Aftenposten*.

- Seland, I., Persson, M. & Eriksen, I.M. (2019). *Barn og unges fritid i et kjønns- og likestillingsperspektiv. Litteraturgjennomgang* [NOVA-rapport 5/19]. OsloMet.
- Silverman, D. (2013). *A very short, fairly interesting and reasonably cheap book about qualitative research* (2. utg.). SAGE.
- Skauge, M. & Rafoss, K. (2020). Kjønnen trening som uttrykk for kjønnen mening? *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 44(3), 217–230. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2020-03-04>
- Skille, E.Å. (2010). *Idrettslaget: helseprodusent eller trivselsarena?* Oplandske Bokforlag.
- Skille, E.Å. & Hanstad, D.V. (2010). Does elite sport develop mass sport? A Norwegian case study. *Scandinavian sport studies forum*, 1, 51–68.
- Skogvang, B.O. (2009). The sport/media complex in Norwegian football. *Soccer & Society: Football in Scandinavia: A Fusion of Welfare Policy and the Market*, 10(3–4), 438–458. <https://doi.org/10.1080/14660970902771498>
- Skogvang, B.O. (2014). «Herrefotballnormen» gir ulik status for kvinner og menn som spiller fotball på elitenivå In G. von der Lippe & H. Hognestad (red.), *Kjønnskraft i idrett og friluftsliv*. Novus.
- Skogvang, B.O. (2021). Fra «Kvinnefotball-VM» til «Fotball-VM». Utviklingen av fotball for kvinner fra 1919 til 2021. I A. Tjønndal (red.), *Idrett, kjønn og ledelse. Festskrift til Jorid Hovden*. (s. 194–210). Fagbokforlaget.
- Skrubbeltrang, L.S. (2019). Marginalized gender, marginalized sports – an ethnographic study of SportsClass students’ future aspirations in elite sports. *Sport in Society*, 22(12), 1990–2005. <https://doi.org/10.1080/17430437.2018.1545760>
- Sogn, H., Skirstad, B. & Strandbu, Å. (2021). Ytre press, indre driv? En analyse av Norges idrettsforbunds arbeid med å endre kjønnsbalansen i organisasjonen (1971 til 2020). I A. Tjønndal (red.), *Idrett, kjønn og ledelse. Festskrift til Jorid Hovden*. (s. 245–263). Fagbokforlaget.
- Solnes, O. (2016). Tidleg organisering og institusjonalisering av ungdomsidretten i Norges idrettsforbund, 1946–1966. I Ø. Seippel, M.-K. Sisjord, & Å. Strandbu (red.), *Ungdom og idrett* (s. 33–51). Cappelen Damm Akademisk.
- Spicker, P. (2008). *Social policy: themes and approaches* (2. utg.). Policy Press.
- Spradley, J.P. (1979). *The ethnographic interview*. Holt, Rinehart & Winston.
- Steen-Johnsen, K. (2011). Særforbund i en brytningstid. Mellom byråkrati, kommersialisme og frivillighet. I D. V. Hanstad (red.), *Norsk idrett: Indre spenning og ytre press* (s. 241–257). Akilles.
- Stefansen, K., Smette, I. & Strandbu, Å. (2018). Understanding the increase in parents’ involvement in organized youth sports. *Sport, Education and Society*, 23(2), 162–172. <https://doi.org/10.1080/13573322.2016.1150834>
- Storm, R.K., Nielsen, C.G. & Jakobsen, T.G. (2018). Can international elite sport success trickle down to mass sport participation? Evidence from Danish team handball. *European Journal of Sport Science*, 18(8), 1139–1150. <https://doi.org/10.1080/17461391.2018.1489000>
- Strandbu, Å., Bakken, A. & Sletten, M.A. (2017a). Exploring the minority–majority gap in sport participation: different patterns for boys and girls? *Sport in Society*, 22(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/17430437.2017.1389056>
- Strandbu, Å., Gulløy, E., Andersen, P.L., Seippel, Ø. & Dalen, H.B. (2017b). Ungdom, idrett og klasse: Fortid, samtid og framtid. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(2), 132–151.
- Strandbu, Å., Bakken, A. & Stefansen, K. (2019). The continued importance of family sport culture for sport participation during the teenage years. *Sport, Education and Society*, 25(8), 1–15. <https://doi.org/10.1080/13573322.2019.1676221>

- Tavory, I. & Timmermans, S. (2014). *Abductive analysis: theorizing qualitative research*. University of Chicago Press.
- Thorpe, H. (2009). Bourdieu, Feminism and Female Physical Culture: Gender Reflexivity and the Habitus-Field Complex. *Sociology of Sports Journal*, 26(4), 491–516. <https://doi.org/10.1123/ssj.26.4.491>
- Timmermans, S. & Tavory, I. (2012). Theory Construction in Qualitative Research: From Grounded Theory to Abductive Analysis. *Sociological Theory*, 30(3), 167–186. <https://doi.org/10.1177/0735275112457914>
- Titmuss, R.M., Titmuss, K. & Abel-Smith, B. (1974). *Social policy: an introduction*. George Allen & Unwin.
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Tjønndal, A. (2019). «Girls Are Not Made of Glass!» Barriers Experienced by Women in Norwegian Olympic Boxing. *Sociology of Sport Journal*, 36(1), 87–96. <https://doi.org/10.1123/ssj.2017-0130>
- Tuastad, S. (2017). The Scandinavian sport model: myths and realities. Norwegian football as a case study. *Soccer & Society*, 20(2), 1–19. <https://doi.org/10.1080/14660970.2017.1323738>
- van Tuyckom, C., Scheerder, J. & Bracke, P. (2010). Gender and age inequalities in regular sports participation: A cross-national study of 25 European countries. *Journal of Sports Sciences*, 28(10), 1077–1084. <https://doi.org/10.1080/02640414.2010.492229>
- Vogt, K.C. (2017). Vår utålmodighet med ungdom. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(1), 105–119. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2017-01-05>
- Ødegård, G., Bakken, A. & Strandbu, Å. (2016). *Idrettsdeltakelse og trening blant ungdom i Oslo: Barrierer, frafall og endringer over tid* [rapport]. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Aas, O.I. (2020, 23. september). Politiet fryktet hva pandemien skulle gjøre med ungdomskriminaliteten. Ferske tall overrasker. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/100Sport/fotball/Roper-varsko-om-forskjellene-mellom-gutter-og-jenter---Det-blir-et-stadig-storre-klasseskille-238945b.html>
- Ånestad, A, Olsson S.V & Sølhusvik, L. (2021, 28. juli). Listhaug forsvarer bruken av ordet snikislamisering. *NRK*. <https://www.nrk.no/norge/listhaug-forsvarer-bruken-av-ordet-snikislamisering-1.15590047>

MELDESKJEMA

Meldeskjema (versjon 1.6) for forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt (jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter).

1. Intro		
Samles det inn direkte personidentifiserende opplysninger?	Ja ● Nei ○	En person vil være direkte identifiserbar via navn, personnummer, eller andre personentydige kjennetegn. Les mer om hva personopplysninger er.
Hvis ja, hvilke?	☒ Navn ☐ 11-sifret fødselsnummer ☐ Adresse ☐ E-post ☐ Telefonnummer ☐ Annet	NB! Selv om opplysningene skal anonymiseres i oppgave/rapport, må det krysses av dersom det skal innhentes/registreres personidentifiserende opplysninger i forbindelse med prosjektet. Les mer om hva behandling av personopplysninger innebærer.
Annet, spesifiser hvilke		
Skal direkte personidentifiserende opplysninger kobles til datamaterialet (koblingsnøkkel)?	Ja ○ Nei ●	Merk at meldeplikten utløses selv om du ikke får tilgang til koblingsnøkkel , slik fremgangsmåten ofte er når man benytter en databehandler .
Samles det inn bakgrunnsopplysninger som kan identifisere enkeltpersoner (indirekte personidentifiserende opplysninger)?	Ja ○ Nei ●	En person vil være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller arbeidsplass/skole kombinert med opplysninger som alder, kjønn, yrke, diagnose, etc.
Hvis ja, hvilke		NB! For at stemme skal regnes som personidentifiserende, må denne bli registrert i kombinasjon med andre opplysninger, slik at personer kan gjenkjennes.
Skal det registreres personopplysninger (direkte/indirekte/via IP-/epost adresse, etc) ved hjelp av nettbaserte spørreskjema?	Ja ○ Nei ●	Les mer om nettbaserte spørreskjema .
Blir det registrert personopplysninger på digitale bilde- eller videoopptak?	Ja ○ Nei ●	Bilde/videoopptak av ansikter vil regnes som personidentifiserende.
Søkes det vurdering fra REK om hvorvidt prosjektet er omfattet av helseforskningsloven?	Ja ○ Nei ●	NB! Dersom REK (Regional Komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk) har vurdert prosjektet som helseforskning, er det ikke nødvendig å sende inn meldeskjema til personvernombudet (NB! Gjelder ikke prosjekter som skal benytte data fra pseudonyme helseregistre). Les mer. Dersom tilbakemelding fra REK ikke foreligger, anbefaler vi at du avventer videre utfylling til svar fra REK foreligger.
2. Prosjekttittel		
Prosjekttittel	Ungdom i idrettslag	Oppgi prosjektets tittel. NB! Dette kan ikke være «Masteroppgave» eller liknende, navnet må beskrive prosjektets innhold.
3. Behandlingsansvarlig institusjon		
Institusjon	Høgskolen i Oslo og Akershus	Velg den institusjonen du er tilknyttet. Alle nivå må oppgis. Ved studentprosjekt er det studentens tilknytning som er avgjørende. Dersom institusjonen ikke finnes på listen, har den ikke avtale med NSD som personvernombud. Vennligst ta kontakt med institusjonen. Les mer om behandlingsansvarlig institusjon .
Avdeling/Fakultet	Senter for velferds- og arbeidslivsforskning	
Institutt	Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)	
4. Daglig ansvarlig (forsker, veileder, stipendiat)		

Fornavn	Marlene	Før opp navnet på den som har det daglige ansvaret for prosjektet. Veileder er vanligvis daglig ansvarlig ved studentprosjekt. Les mer om daglig ansvarlig . Daglig ansvarlig og student må i utgangspunktet være tilknyttet samme institusjon. Dersom studenten har ekstern veileder, kan biveileder eller fagansvarlig ved studiestedet stå som daglig ansvarlig. Arbeidssted må være tilknyttet behandlingsansvarlig institusjon, f.eks. underavdeling, institutt etc. NB! Det er viktig at du oppgir en e-postadresse som brukes aktivt. Vennligst gi oss beskjed dersom den endres.
Etternavn	Persson	
Stilling	Stipendiat	
Telefon	93254454	
Mobil		
E-post	marlene.persson@nova.hioa.no	
Alternativ e-post	marlenepersson62@gmail.com	
Arbeidssted	NOVA	
Adresse (arb.)	Stensberggata 26	
Postnr./sted (arb.sted)	0170 Oslo	
5. Student (master, bachelor)		
Studentprosjekt	Ja ☐ Nei ☒	Dersom det er flere studenter som samarbeider om et prosjekt, skal det velges en kontaktperson som føres opp her. Øvrige studenter kan føres opp under pkt 10.
6. Formålet med prosjektet		
Formål	Den organiserte idretten utgjør den største delen av frivilligsektoren i Norge, og den desidert største barne- og ungdomsorganisasjonen. Dette gjenspeiles også i størrelsen på statlige tilskudd. Idretten har bred deltagelse blant ungdom, men denne er synkende med økt alder, og ulikt fordelt blant ulike befolkningsgrupper. Prosjektet søker å finne svar på hvordan ungdom i idrettslag opplever sin treningshverdag i idrettslagene, knyttet til to hovedtemaer; 1) Hvorvidt lokal praksis er i tråd med sentralt vedtatt politikk og 2) hvordan idrettslagene er en arena for produksjon og reproduksjon av kulturelle verdier knyttet til kjønn. Undersøkelsen vil gjennomføres som et feltarbeid i to ulike idrettslag.	Redegjør kort for prosjektets formål, problemstilling, forskningsspørsmål e.l.
7. Hvilke personer skal det innhentes personopplysninger om (utvalg)?		
Kryss av for utvalg	☐ Barnehagebarn ☐ Skoleelever ☐ Pasienter ☐ Brukere/klienter/kunder ☒ Ansatte ☐ Barnevernsbarn ☐ Lærere ☐ Helsepersonell ☐ Asylsøkere ☒ Andre	Les mer om forskjellige forskningstematikker og utvalg .
Beskriv utvalg/deltakere	Ungdommer over 15 år i idrettslag Trenerne i laget	Med utvalg menes dem som deltar i undersøkelsen eller dem det innhentes opplysninger om.
Rekruttering/trekking	Et fotballag for jenter 15 år i to ulike idrettslag	Beskriv hvordan utvalget trekkes eller rekrutteres og oppgi hvem som foretar den. Et utvalg kan rekrutteres gjennom f.eks. en bedrift, skole, idrettsmiljø eller eget nettverk, eller trekkes fra registre som f.eks. Folkeregisteret, SSB-registre, pasientregistre.
Førstegangskontakt	Jeg tar først kontakt med trenerne, som må godkjenne eventuell deltagelse. Deretter må styret i idrettslaget godkjenne dette formelt på vegne av klubben, før det vil avholdes et informasjonsmøte med laget samlet der ungdommene vil informeres om samtykke og konfidensialitet, både muntlig og skriftlig.	Beskriv hvordan førstegangskontakten opprettes og oppgi hvem som foretar den. Les mer om førstegagskontakt og forskjellige utvalg på våre temasider .
Alder på utvalget	☒ Barn (0-15 år) ☒ Ungdom (16-17 år) ☒ Voksne (over 18 år)	Les om forskning som involverer barn på våre nettsider.
Omtrentlig antall personer som inngår i utvalget	20	
Samles det inn sensitive personopplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	Les mer om sensitive opplysninger .

Hvis ja, hvilke?	☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling ☐ Helseforhold ☐ Seksuelle forhold ☐ Medlemskap i fagforeninger	
Inkluderes det myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse?	Ja ☐ Nei ☒	Les mer om pasienter, brukere og personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse .
Samles det inn personopplysninger om personer som selv ikke deltar (tredjepersoner)?	Ja ☒ Nei ☐	Med opplysninger om tredjeperson menes opplysninger som kan identifisere personer (direkte eller indirekte) som ikke inngår i utvalget. Eksempler på tredjeperson er kollega, elev, klient, familiemedlem, som identifiseres i datamaterialet. Les mer .
Hvem er tredjeperson og hvilke opplysninger registreres?	Ungdommenes foreldre Trenere Styret i idrettslaget	
Registreres det sensitive opplysninger om tredjeperson?	Ja ☐ Nei ☒	
8. Metode for innsamling av personopplysninger		
Kryss av for hvilke datainnsamlingsmetoder og datakilder som vil benyttes	☐ Papirbasert spørreskjema ☐ Elektronisk spørreskjema ☒ Personlig intervju ☒ Gruppeintervju ☒ Observasjon ☒ Deltakende observasjon ☐ Blogg/sosiale medier/internett ☐ Psykologiske/pedagogiske tester ☐ Medisinske undersøkelser/tester ☐ Journaldata (medisinske journaler)	<p>Personopplysninger kan innhentes direkte fra den registrerte f.eks. gjennom spørreskjema, intervju, tester, og/eller ulike journaler (f.eks. elevmapper, NAV, PPT, sykehus) og/eller registre (f.eks. Statistisk sentralbyrå, sentrale helseregistre).</p> <p>NB! Dersom personopplysninger innhentes fra forskjellige personer (utvalg) og med forskjellige metoder, må dette spesifiseres i kommentar-boksen. Husk også å legge ved relevante vedlegg til alle utvalgs-gruppene og metodene som skal benyttes.</p> <p>Les mer om registerstudier. Dersom du skal anvende registerdata, må variabeliste lastes opp under pkt. 15</p> <p>Les mer om forskningsmetoder.</p>
	☐ Registerdata	
	☐ Annen innsamlingsmetode	
Tilleggsopplysninger		
9. Informasjon og samtykke		
Oppgi hvordan utvalget/deltakerne informeres	☒ Skriftlig ☒ Muntlig ☐ Informeres ikke	<p>Dersom utvalget ikke skal informeres om behandlingen av personopplysninger må det begrunnes.</p> <p>Les mer. Vennligst send inn mal for skriftlig eller muntlig informasjon til deltakerne sammen med meldeskjema.</p> <p>Last ned en veiledende mal her.</p> <p>Les om krav til informasjon og samtykke.</p> <p>NB! Vedlegg lastes opp til sist i meldeskjemaet, se punkt 15 Vedlegg.</p>
Samtykker utvalget til deltakelse?	☒ Ja ☐ Nei ☐ Flere utvalg, ikke samtykke fra alle	<p>For at et samtykke til deltakelse i forskning skal være gyldig, må det være frivillig, uttrykkelig og informert.</p> <p>Samtykke kan gis skriftlig, muntlig eller gjennom en aktiv handling. For eksempel vil et besvart spørreskjema være å regne som et aktivt samtykke.</p> <p>Dersom det ikke skal innhentes samtykke, må det begrunnes. Les mer.</p>
Innhentes det samtykke fra foreldre for barn under 15 år?	Ja ☐ Nei ☒	Les mer om forskning som involverer barn og samtykke fra unge .
Hvis nei, begrunn	Deltagerne vil være fra 15 år og oppover, og kan dermed selv samtykke. Det skal ikke innhentes sensitive opplysninger om ungdommene.	
Innhentes det samtykke fra foreldre for ungdom mellom 16 og 17 år?	Ja ☐ Nei ☒	Les mer om forskning som involverer barn og samtykke fra unge .
Hvis nei, begrunn	Det skal ikke innhentes sensitive opplysninger om ungdommene. Undersøkelsen dreier seg om egen opplevelse av og deltagelse i idrettslag.	

Blir tredjepersoner informert?	☒ Skriftlig ☒ Muntlig ☐ Informeres ikke	Merk at identifiserende opplysninger om tredjeperson er personopplysninger og skal behandles som dette på lik linje med andre personopplysninger. Dette innebærer blant annet at både informasjon og samtykke skal vurderes konkret i hvert tilfelle.
10. Informasjonssikkerhet		
Spesifiser	Lyddopptak av intervjuer vil lagres på PC frem til de er transkribert i anonymisert form. Slettes etter det. Intervjutranskripsjoner og observasjonsnotater anonymiseres.	NB! Som hovedregel bør ikke direkte personidentifiserende opplysninger registreres sammen med det øvrige datamaterialet. Vi anbefaler koblingsnøkkel .
Hvordan registreres og oppbevares personopplysningene?	☐ På server i virksomhetens nettverk ☐ Fysisk isolert PC tilhørende virksomheten (dvs. ingen tilknytning til andre datamaskiner eller nettverk, interne eller eksterne) ☒ Datamaskin i nettverkssystem tilknyttet Internett tilhørende virksomheten ☐ Privat datamaskin ☐ Videoopptak/fotografi ☒ Lyddopptak ☒ Notater/papir ☒ Mobile lagringsenheter (bærbar datamaskin, minnepenn, minnekort, cd, ekstern harddisk, mobiltelefon) ☐ Annen registreringsmetode	<p>Merk av for hvilke hjelpemidler som benyttes for registrering og analyse av opplysninger.</p> <p>Sett flere kryss dersom opplysningene registreres på flere måter.</p> <p>Med «virksomhet» menes her behandlingsansvarlig institusjon.</p> <p>NB! Som hovedregel bør data som inneholder personopplysninger lagres på behandlingsansvarlig sin forskningsserver.</p> <p>Lagring på andre medier - som privat pc, mobiltelefon, minnepinne, server på annet arbeidssted - er mindre sikkert, og må derfor begrunnes. Slik lagring må avklares med behandlingsansvarlig institusjon, og personopplysningene bør krypteres.</p>
Annen registreringsmetode beskriv		
Hvordan er datamaterialet beskyttet mot at uvedkommende får innsyn?	Passordbeskyttet PC	Er f.eks. datamaskintilgangen beskyttet med brukernavn og passord, står datamaskinen i et låsbart rom, og hvordan sikres bærbare enheter, utskrifter og opptak?
Samles opplysningene inn/behandles av en databehandler (ekstern aktør)?	Ja ☐ Nei ☒	Dersom det benyttes eksterne til helt eller delvis å behandle personopplysninger, f.eks. Questback, transkriberingsassistent eller tolk, er dette å betrakte som en databehandler . Slike oppdrag må kontraksreguleres.
Hvis ja, hvilken		
Overføres personopplysninger ved hjelp av e-post/Internett?	Ja ☐ Nei ☒	F.eks. ved overføring av data til samarbeidspartner, databehandler mm.
Hvis ja, beskriv?		<p>Dersom personopplysninger skal sendes via internett, bør de krypteres tilstrekkelig.</p> <p>Vi anbefaler ikke lagring av personopplysninger på nettskytjenester. Bruk av nettskytjenester må avklares med behandlingsansvarlig institusjon.</p> <p>Dersom nettskytjeneste benyttes, skal det inngås skriftlig databehandleravtale med leverandøren av tjenesten. Les mer.</p>
Skal andre personer enn daglig ansvarlig/student ha tilgang til datamaterialet med personopplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, hvem (oppgi navn og arbeidssted)?		
Utleveres/deles personopplysninger med andre institusjoner eller land?	☒ Nei ☐ Andre institusjoner ☐ Institusjoner i andre land	F.eks. ved nasjonale samarbeidsprosjekter der personopplysninger utveksles eller ved internasjonale samarbeidsprosjekter der personopplysninger utveksles.
11. Vurdering/godkjenning fra andre instanser		
Søkes det om dispensasjon fra taushetsplikten for å få tilgang til data?	Ja ☐ Nei ☒	For å få tilgang til taushetsbelagte opplysninger fra f.eks. NAV, PPT, sykehus, må det søkes om dispensasjon fra taushetsplikten . Dispensasjon søkes vanligvis fra aktuelt departement.
Hvis ja, hvilke		
Søkes det godkjenning fra andre instanser?	Ja ☐ Nei ☒	I noen forskningsprosjekter kan det være nødvendig å søke flere tillatelser. Søkes det f.eks. om tilgang til data fra en registreier? Søkes det om tillatelse til forskning i en virksomhet eller en skole? Les mer om andre godkjenninger .
Hvis ja, hvilken		
12. Periode for behandling av personopplysninger		
Prosjektstart	01.09.2017	Prosjektstart Vennligst oppgi tidspunktet for når kontakt med utvalget skal gjøres/datainnsamlingen starter.
Planlagt dato for prosjektslutt	31.12.2020	Prosjektslutt: Vennligst oppgi tidspunktet for når datamaterialet enten skal anonymiseres/slettes, eller arkiveres i påvente av oppfølgingsstudier eller annet.

Skal personopplysninger publiseres (direkte eller indirekte)?	☐ Ja, direkte (navn e.l.) ☐ Ja, indirekte (identifiserende bakgrunnsopplysninger) ☒ Nei, publiseres anonymt	Les mer om direkte og indirekte personidentifiserende opplysninger. NB! Dersom personopplysninger skal publiseres, må det vanligvis innhentes eksplisitt samtykke til dette fra den enkelte, og deltakere bør gis anledning til å lese gjennom og godkjenne sitater.
Hva skal skje med datamaterialet ved prosjektslutt?	☒ Datamaterialet anonymiseres ☐ Datamaterialet oppbevares med personidentifikasjon	NB! Her menes datamaterialet, ikke publikasjon. Selv om data publiseres med personidentifikasjon skal som regel øvrig data anonymiseres. Med anonymisering menes at datamaterialet bearbeides slik at det ikke lenger er mulig å føre opplysningene tilbake til enkeltpersoner. Les mer om anonymisering av data .
13. Finansiering		
Hvordan finansieres prosjektet?	Er tilsatt som stipendiat ved NOVA Del av prosjektgruppen "Idrettens posisjon i ungdomstida", som er finansiert av Kulturdepartementet, NOVA og Norges Idrettshøgskole	Fylles ut ved eventuell ekstern finansiering (oppdragsforskning, annet).
14. Tilleggsopplysninger		
Tilleggsopplysninger		Dersom prosjektet er del av et prosjekt (eller skal ha data fra et prosjekt) som allerede har tilrådning fra personvernombudet og/eller konsesjon fra Datatilsynet, beskriv dette her og oppgi navn på prosjektleder, prosjektittel og/eller prosjektnummer.
15. Vedlegg		
Vedlegg	Antall vedlegg: 3. <ul style="list-style-type: none"> ● intervjuguide_ungdom_i_idrettslag_persson.pdf ● prosjektbeskrivelse_phd_persson.pdf ● infobrev_deltagere_og_foreldre.pdf 	

Endrings skjema

for endringer i forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt

(jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter)

Endrings skjema sendes per e-post til: personvernombudet@nsd.no

1. PROSJEKT	
Navn på daglig ansvarlig: Marlene Persson	Prosjektnummer: 55910
Evt. navn på student:	

2. BESKRIV ENDRING(ENE)	
Endring av daglig ansvarlig/veileder:	<i>Ved bytte av daglig ansvarlig må bekreftelse fra tidligere og ny daglig ansvarlig vedlegges. Dersom vedkommende har sluttet ved institusjonen, må bekreftelse fra representant på minimum instituttnivå vedlegges.</i>
Endring av dato for anonymisering av datamaterialet: Pga. endringer i pliktarbeid har jeg fått forlenget opptaksperiode på doktorgradsprogrammet. Jeg er nå tatt opp til 01.08.2021, og prosjektslutt er tilsvarende dato.	<i>Ved forlengelse på mer enn ett år utover det deltakerne er informert om, skal det fortrinnsvis gis ny informasjon til deltakerne.</i>
Gis det ny informasjon til utvalget? Ja: ☐ Nei: ☒ Hvis nei, begrunn: Utvalg var ikke kontaktet før utvidelsen fant sted og vil dermed få oppgitt ny sluttdato ved førstegangskontakt.	
Endring av metode(r):	<i>Angi hvilke nye metoder som skal benyttes, f.eks. intervju, spørreskjema, observasjon, registerdata, osv.</i>
Endring av utvalg: Utvalget vil inneholde barn under 15 år. Det viser seg at å gjennomføre undersøkelsen i fotballag for jenter 15 i minst det ene aktuelle idrettslaget kan bli vanskelig, da klubben mangler dette årskullet. Dette innebærer at utvalget sannsynligvis heller vil inkludere klubbens jenter 14-lag. Dette laget består hovedsakelig av ungdommer fra 13-14 år. Da hospitering er vanlig i idrettslag fra spillere i lavere aldersklasse, vil utvalg også i en annen klubb i Jenter 15-lag kunne bestå spillere fra under 15 år. Det er derfor nødvendig å innhente samtykke fra foresatte for de spillerne under 15 år.	<i>Dersom det er snakk om små endringer i antall deltakere er endringsmelding som regel ikke nødvendig. Ta kontakt på telefon før du sender inn skjema dersom du er i tvil.</i>
Annet:	

3. TILLEGGSOPPLYSNINGER

4. ANTALL VEDLEGG

Informasjons- og samtykkeskjema foresatte for barn under 15 år
Informasjonsskriv foresatte barn over 15 år
Samtykkeskjema barn over 15 år

*Legg ved eventuelle nye vedlegg
(informasjonsskriv, intervjuguide, spørreskjema,
tillatelser, og liknende.)*

Marlene Persson
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 19.10.2017

Vår ref: 55910 / 3 / HJT

Deres dato:

Deres ref:

Vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning § 31

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 14.09.2017 for prosjektet:

<i>55910</i>	<i>Ungdom i idrettslag</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Marlene Persson</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er meldepliktig og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av personopplysningsloven § 31. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Vi forutsetter at du ikke innhenter sensitive personopplysninger.

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 31.12.2020 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Marianne Høgetveit Myhren

Håkon Jørgen Tranvåg

Kontaktperson: Håkon Jørgen Tranvåg tlf: 55 58 20 43 / Hakon.Tranvag@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 55910

Prosjektet søker å finne svar på hvordan ungdom i idrettslag opplever sin treningshverdag i idrettslagene, knyttet til to hovedtemaer; 1) Hvorvidt lokal praksis er i tråd med sentralt vedtatt politikk og 2) hvordan idrettslagene er en arena for produksjon og reproduksjon av kulturelle verdier knyttet til kjønn.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet, men vi ber om at du legger til når dato for prosjektslutt (31.12.2020) og at personopplysningene skal anonymiseres innen denne datoen.

Utvalget består av trenere og ungdommer over 15 år i idrettslag. Prosjektet godkjennes først av trenerne, deretter av styret i idrettslagene.

Personvernombudet vurderer at ungdommer som har fylt 15 år kan samtykke selv til å delta i dette prosjektet, så lenge de får tilpasset informasjon om prosjektet, og at det sørges for at de forstår at deltakelse er frivillig og at de når som helst kan trekke seg dersom de ønsker det.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Høgskolen i Oslo og Akershus sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 31.12.2020. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Informasjon om forskningsprosjektet «Ungdom i idrettslag»

Bakgrunn og formål

Ungdomsforskningsgruppa ved NOVA samarbeider med forskere fra Norges idrettshøgskole om forskningsprosjektet «Idrettens posisjon i ungdomstida». Som stipendiat tilknyttet dette prosjektet, har jeg et delprosjekt. I den anledning ønsker jeg å gjennomføre en observasjonsundersøkelse i din datters fotballag. Observasjonsundersøkelsen inkluderer gruppeintervjuer med spillere, og kanskje trenere og foreldre. Noen av deltakerne kan også bli spurt om å delta på individuelle oppfølgingsintervjuer.

Idretten utgjør den største barne- og ungdomsorganisasjonen i Norge og svært mange ungdommer deltar i idrettslag. Samtidig vet vi at svært mange ungdommer slutter med idrett i løpet av ungdomstida. Vi vet lite om hvordan ungdom i idrettslag opplever det å være medlem i idrettslag, og hvordan hverdagen for idrettsungdom ser ut. Dette søker undersøkelsen å få svar på. Fordi tidligere spørreundersøkelser viser at særlig mange jenter slutter med idrett i løpet av ungdomsskolen er det ønskelig å følge nettopp denne aldersgruppa.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Observasjonsundersøkelsen innebærer at jeg vil være til stede ved en del av de aktivitetene som foregår i laget i løpet av sesongen, som treninger, kamper og lagmøter. Jeg kommer ikke til å delta i treningsopplegg eller lignende, kun observere, men vil kunne slå av en prat og stille spørsmål til både trenere og spillere underveis.

Fokusgruppeintervjuet foregår som en samtale mellom fire til seks deltakere og meg. Temaene vil være hvordan treningshverdagen er, hvordan det er å spille fotball og hva som motiverer jentene til å holde på med idrett. Deltakerne står selvfølgelig fritt til å velge hva de ønsker å kommentere og diskutere. I eventuelle individuelle intervjuer spør jeg deltagerne om hva de tenker om den informasjonen jeg fikk i fokusgruppeintervjuet eller under observasjon.

Hva skjer med informasjonen om barnet ditt?

Jeg har taushetsplikt om opplysninger fra undersøkelsen. Intervjuene blir tatt opp som lydopptak og skrevet ut i anonymisert form etterpå. Informasjonen fra intervjuene og observasjonsundersøkelsen oppbevares i anonymisert form. I ferdig rapport og artikler fra prosjektet vil deltakerne og idrettslaget bli gitt nye navn. Opplysninger som kan bidra til at enkeltpersoner kan gjenkjennes vil ikke bli brukt. Dette blir gjort i en form som tilfredsstillter Personvernombudets krav om at det ikke skal være mulig å identifisere enkeltpersoner.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.08.2021, men datainnsamling avsluttes før dette. Ingen personopplysninger, eventuelle lydopptak eller annen identifiserende informasjon vil bli lagret etter prosjektslutt.

Frivillig deltakelse

Din datter er informert om undersøkelsen og hva dette innebærer. Når personer over 15 år deltar i forskningsundersøkelser, kan de selv samtykke, men foresatte må informeres. Derfor får du dette brevet.

Det er frivillig å delta i studien, og din datter kan når som helst trekke sitt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom hun trekker sitt samtykke, vil alle opplysninger om din datter bli anonymisert. Dersom hun samtykker til delta i undersøkelsen, betyr ikke det at hverken du eller din datter må si ja til å stille opp på intervjuer.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med Marlene Persson på 93 25 44 54. Studien er meldt til og godkjent av Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Med vennlig hilsen

.....
Marlene Persson
Stipendiat
Ungdomsforskning

Velferdsforskningsinstituttet NOVA

Besøksadresse: Stensberggt. 26

Pb 4 st. Olavs Plass, 0170 Oslo

E-post: marlene.persson@nova.hioa.no

Telefon: 93 25 44 54

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet «Ungdom i idrettslag»

Bakgrunn og formål

Ungdomsforskningsgruppa ved NOVA samarbeider med forskere fra Norges idrettshøgskole om forskningsprosjektet «Idrettens posisjon i ungdomstida». Som stipendiat tilknyttet dette prosjektet, har jeg et delprosjekt hvor jeg ønsker å gjennomføre en observasjonsundersøkelse i ditt fotballag. Observasjonsundersøkelsen inkluderer også gruppeintervjuer med spillere, og kanskje trenere og foreldre. Noen kan også bli spurt om å delta på individuelle oppfølgingsintervjuer.

Idretten utgjør den største barne- og ungdomsorganisasjonen i Norge og svært mange ungdommer deltar i idrettslag. Samtidig vet vi at svært mange ungdommer slutter med idrett i løpet av ungdomstida. Vi vet lite om hvordan ungdom i idrettslag opplever det å være medlem i idrettslag, og hvordan hverdagen for idrettsungdom ser ut. Dette vil undersøkelsen forsøke å få svar på. Fordi tidligere spørreundersøkelser viser at særlig mange jenter slutter med idrett i løpet av ungdomsskolen vil jeg gjerne følge nettopp jentelag i denne alderen.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Observasjonsundersøkelsen innebærer at jeg vil være til stede ved en del av de aktivitetene som foregår i laget i løpet av sesongen, som treninger, kamper og lagmøter. Jeg kommer ikke til å delta i treningsopplegg eller lignende, kun observere, men vil kunne slå av en prat og stille spørsmål til både trenere og spillere underveis.

Fokusgruppeintervjuet foregår som en samtale mellom fire til seks deltakere og meg. Temaene vil være hvordan treningshverdagen er, hvordan det er å spille fotball og hva som motiverer jentene på laget til å holde på med idrett. Deltakerne står selvfølgelig fritt til å velge hva de ønsker å kommentere og diskutere. I eventuelle individuelle intervjuer spør jeg deltagerne om hva de tenker om den informasjonen jeg fikk i fokusgruppeintervjuet eller under observasjon.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Jeg har taushetsplikt om alle opplysninger fra undersøkelsen. Intervjuene blir tatt opp som lydopptak og skrevet ut i anonymisert form etterpå. Informasjonen fra intervjuene og observasjonsundersøkelsen oppbevares i anonymisert form. I ferdig rapport og artikler fra prosjektet vil deltakerne og idrettslaget bli gitt nye navn. Opplysninger som kan bidra til at enkeltpersoner kan gjenkjennes vil ikke bli brukt. Dette blir gjort i en form som tilfredsstillende Personvernombudets krav om at det ikke skal være mulig å identifisere enkeltpersoner.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.08.2021, men datainnsamling avsluttes før dette. Ingen personopplysninger, eventuelle lydopptak eller annen identifiserende informasjon vil bli lagret etter dette.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker ditt samtykke, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert. Du kan samtykke til å delta på observasjonsundersøkelsen, uten at det betyr at du må si ja til å stille opp på intervjuer.

Når personer over 15 år deltar i forskningsprosjekter, kan de selv samtykke, men foreldrene må informeres. Dine foreldre vil derfor få tilsendt en mail med informasjon om prosjektet.

Dersom du har spørsmål til studien, kan du ta kontakt med meg på telefon 93 25 44 54 eller e-posten under.

Studien er meldt til og godkjent av Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Med vennlig hilsen

Marlene Persson
Stipendiat
Ungdomsforskning

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet «Ungdom i idrettslag»

Bakgrunn og formål

Ungdomsforskningsgruppa ved NOVA samarbeider med forskere fra Norges idrettshøgskole om forskningsprosjektet «Idrettens posisjon i ungdomstida». Som stipendiat tilknyttet dette prosjektet, har jeg et delprosjekt. I den anledning ønsker jeg å gjennomføre en observasjonsundersøkelse i din datters fotballag. Observasjonsundersøkelsen inkluderer gruppeintervjuer med spillere, og kanskje trenere og foreldre. Noen av deltakerne kan også bli spurt om å delta på individuelle oppfølgingsintervjuer.

Idretten utgjør den største barne- og ungdomsorganisasjonen i Norge og svært mange ungdommer deltar i idrettslag. Samtidig vet vi at svært mange ungdommer slutter med idrett i løpet av ungdomstida. Vi vet lite om hvordan ungdom i idrettslag opplever det å være medlem i idrettslag, og hvordan hverdagen for idrettsungdom ser ut. Dette søker undersøkelsen å få svar på. Fordi tidligere spørreundersøkelser viser at særlig mange jenter slutter med idrett i løpet av ungdomsskolen er det ønskelig å følge nettopp denne aldersgruppa.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Observasjonsundersøkelsen innebærer at jeg vil være til stede ved en del av de aktivitetene som foregår i laget i løpet av sesongen, som treninger, kamper og lagmøter. Jeg kommer ikke til å delta i treningsopplegg eller lignende, kun observere, men vil kunne slå av en prat og stille spørsmål til både trenere og spillere underveis.

Fokusgruppeintervjuet foregår som en samtale mellom fire til seks deltakere og meg. Temaene vil være hvordan treningshverdagen er, hvordan det er å spille fotball og hva som motiverer jentene til å holde på med idrett. Deltakerne står selvfølgelig fritt til å velge hva de ønsker å kommentere og diskutere. I eventuelle individuelle intervjuer spør jeg deltagerne om hva de tenker om den informasjonen jeg fikk i fokusgruppeintervjuet eller under observasjon.

Hva skjer med informasjonen om barnet ditt?

Jeg har taushetsplikt om opplysninger fra undersøkelsen. Intervjuene blir tatt opp som lydopptak og skrevet ut i anonymisert form etterpå. Informasjonen fra intervjuene og observasjonsundersøkelsen oppbevares i anonymisert form. I ferdig rapport og artikler fra prosjektet vil deltakerne og idrettslaget bli gitt nye navn. Opplysninger som kan bidra til at enkeltpersoner kan gjenkjennes vil ikke bli brukt. Dette blir gjort i en form som tilfredsstillende Personvernombudets krav om at det ikke skal være mulig å identifisere enkeltpersoner.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.08.2021, men datainnsamling avsluttes før dette. Ingen personopplysninger, eventuelle lydopptak eller annen identifiserende informasjon vil bli lagret etter prosjektslutt.

Frivillig deltakelse

Din datter er informert om undersøkelsen og hva dette innebærer. Når personer under 15 år deltar i forskningsprosjekter, er det imidlertid foresatte som må samtykke til deltagelsen. Du kan gi beskjed om du samtykker til deltagelse eller ikke, ved å svare på e-posten som ble sendt ut sammen med dette informasjonsskrivet.

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker ditt samtykke, vil alle opplysninger om din datter bli anonymisert. Dersom du samtykker til at din datter kan delta i undersøkelsen, betyr ikke det at hverken du eller din datter må si ja til å stille opp på intervjuer.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med Marlene Persson på 93 25 44 54. Studien er meldt til og godkjent av Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Med vennlig hilsen

Marlene Persson
Stipendiat
Ungdomsforskning

Velferdsforskningsinstituttet NOVA

Besøksadresse: Stensberggt. 26

Pb 4 st. Olavs Plass, 0170 Oslo

E-post: marlene.persson@nova.hioa.no

Telefon: 93 25 44 54

Intervjuguide spillere Bergby – Før omorganisering

Om samtykke osv:

- Konfidensielt
- Blir anonymisert
- Lydopptaket vil ikke bli hørt på av andre enn meg og blir sletta etter prosjektslutt
- Transkripsjonen lagres i anonymisert form
- Dette er frivillig og når som helst kan du trekke deg
- Du kan få se sitater før de brukes

Om gangen i intervjuet; Har litt temaer og spørsmål til deg, men kommer ikke nødvendigvis til å følge det slavisk, det er litt avhengig av hva du vil snakke om også, så ikke vær redd for å forfølge tanker som måtte dukke opp underveis. Er ikke noe «riktig» svar jeg er ute etter, vil at du skal fortelle meg om hvordan du har det på fotballtrening osv.

Om deg - Introsørsmål

- Begynne med å fortelle litt om deg selv?
 - o Hvor gammel du er, hvilken klasse du går i?
 - o Hvor lenge du har spilt fotball, hvilke klubber osv
 - o Driver du med noen andre fritidsaktiviteter?
 - o Trener du noe i tillegg til fotball?
 - o Søsken, familie? Spiller de fotball – eller annen idrett?
- Kan du beskrive en vanlig uke for deg? Hvis du begynner på mandag, så står du opp, drar på skolen, så er du der hvor lenge? Hva gjør du etter du kommer fra skolen?
- Hvordan kjenner du de andre jentene på laget?
 - o Hvem går du i klasse med, og hvem går på skolen din?
 - o Er det noen av dem du henger med ellers, utenfor fotball og skole, eller har du flest venner fra andre steder enn fotballen?

Om fotball: Treninger, treningsmengde osv.

- Hvor mange treninger og kamper pleier du vanligvis å være med på i løpet av en uke i sesongen?
 - o Hva med utenfor sesongen? Fortsatt med på treningene?
 - o Synes du det er passe mye?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva synes du er gøy på trening?
 - o Har du noen favorittøvelser,
- Er det noen ting dere gjør på trening som du ikke synes er så gøy?
 - o noen ting du ikke synes er så morsomt, eller skjønner vitsen med?
- Hva gjør at du drar på trening? Er det noe spesielt som motiverer deg?
- Er det noen ganger du er lite motivert for å dra på trening? Hvorfor?
 - o Når, og hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvis du skulle forklart til noen som ikke forstår det i det hele tatt, hvorfor spiller du fotball?
- Tror du at du kommer til å fortsette å spille fotball i årene som kommer?
 - o Hvor lenge/hvorfor ikke?

Om sesongen

- Hvordan synes du laget har vært denne sesongen?

Intervjuguide spillere Bergby – November 2019 (Etter omorganisering)

Om samtykke osv:

- Konfidensielt
- Blir anonymisert
- Lydopptaket vil ikke bli hørt på av andre enn meg og blir sletta etter prosjektslutt
- Transkripsjonen lagres i anonymisert form
- Dette er frivillig og når som helst kan du trekke deg

Om gangen i intervjuet; Har litt temaer og spørsmål til deg, men kommer ikke nødvendigvis til å følge det slavisk, det er litt avhengig av hva du vil snakke om også, så ikke vær redd for å forfølge tanker som måtte dukke opp underveis. Er ikke noe «riktig» svar jeg er ute etter, vil at du skal fortelle meg hva du har opplevd og tenker

Om deg - Introsørsmål

- Begynne med å fortelle litt om deg selv?
 - o Hvor gammel du er, hvilken klasse du går i?
 - o Hvor lenge du har spilt fotball, hvilke klubber osv
 - o Driver du med noen andre fritidsaktiviteter?
 - o Søsken, familie? Driver de med idrett?
- Hvordan kjenner du de andre jentene på laget?
 - o Hvem går du i klasse med, og hvem går på skolen din?
 - o Er det noen av dem du henger med ellers, utenfor fotball og skole?

Om fotball: Treninger, treningsmengde osv.

- Hvordan ser ukene ut for deg i sesongen?
 - o Kan du ta meg gjennom en vanlig uke? Begynne på mandag
 - o Hvor mange treninger/kamper?
 - o Synes du det er passe mye?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva synes du er gøy på trening?
 - o Har du noen favorittøvelser?
 - o noen ting du ikke synes er så morsomt, eller skjønner vitsen med?
- Hva gjør at du har spilt fotball i alle de årene? Er det noe spesielt som motiverer deg?
- Er det noen ganger du er lite motivert for å dra på trening? Hvorfor?
 - o Når, og hvorfor/hvorfor ikke?
- Ser du for deg å fortsette å spille fotball i fremtida?
 - o Hvorfor/hvorfor ikke?
 - o Hvorfor ikke satse?

Om sesongen

- Hvordan synes du laget har vært den siste sesongen?
- Hvordan var det å gå fra J15 til J17?
 - o Hva har vært annerledes denne sesongen sammenlignet med tidligere?
- Hvordan har det blitt nå som flere lag ble slått sammen?
 - o Hva synes du om størrelsen på gruppa?
 - o Hva synes du om å spille med de som er både yngre og de som er eldre?

- Hvordan blir nivået? Er det likt, eller blir det noen forskjeller når man slår sammen sånn?
- Hvordan synes du det har påvirket det sosiale å bli slått sammen?
- Hva synes du om at dere ble slått sammen?
- Noe du skulle ønske var gjort annerledes?

Fotballinteresse

- Følger du noen idrettsstjerner eller treningsfolk eller sånt på insta eller snap? Kan du vise meg?
- Ser du mye fotballkamper på TV, klipp på Youtube osv? Eller annen idrett?
 - Hvorfor ikke/Hva liker du med det?

Gutter og jenter

- Mens jeg har vært her er det mange som har sagt at gutter er så mye mer interessert i bruke masse tid på fotball enn jenter og at de ser mye mer kamper, spiller mer på egenhånd osv. enn jenter.
 - Stemmer det med sånn du opplever det?
 - Hvorfor tror du det er sånn?
- Tror du det er forskjell på hvordan gutter og jenter spiller fotball? Sånn type spillestil og sånt, men også hva de synes er gøy med det, hva de vil med fotballen og sånt.
- I avisa har det ofte i det siste stått om at det er få kvinner som jobber med fotball, og at de jentene som spiller på høyt nivå får dårligere betalt. Hva synes du om det?
- Tror du jenter og gutter i ungdomsfotballen blir behandlet likt eller ulikt i klubbene?
 - Har du noen eksempler?
 - Hvorfor tror du det er sånn?
 - Tror du det kan påvirke motivasjon til jenter for å spille fotball på noe vis?

Om trenerne og klubben

- Du har hatt (navn) som trener ganske lenge, men (navn) kortere. Hvordan synes du det har vært å få inn han?
 - Hvordan fungerer samarbeidet mellom trenerne etter sammenslåingen?
 - Hvordan har det vært å få (navn)? Hvordan er han sammenlignet med (navn)?
- Hva tenker du er den beste måten å organisere fotballtreninger osv. på for jenter på din alder for at flest mulig skal synes det er gøy?
 - For eksempel: Hvor mange treninger og kamper i uka totalt tenker du er passe?
 - For eksempel: Synes du det bør være sånn at lagene toppes, eller at alle spiller like mye?
 - Vet du hva retningslinjene for ungdomsidrett er?
- Har du noen gang vært med på årsmøtet til klubben? Hvorfor/hvorfor ikke?

Avslutning

- Nå har vi snakket om veldig mange forskjellige ting, og det har vært veldig fint å høre hva du tenker og forteller. Er det noen ting vi ikke har snakket om som du trodde vi skulle snakke om?
- Noe du skulle ønske voksne visste når de skal organisere fotball for jenter på din alder?
- Noe du tenker de ikke forstår med det å være ung jente i dag og drive med idrett?

Tusen takk!

Intervjuguide Spillere Ringstad

Om samtykke osv:

- Konfidensielt
- Blir anonymisert
- Lydopptaket vil ikke bli hørt på av andre enn meg og blir sletta etter prosjektslutt
- Transkripsjonen lagres i anonymisert form
- Dette er frivillig og når som helst kan du trekke deg
- Du kan få se sitater før de brukes

Om gangen i intervjuet; Har litt temaer og spørsmål til deg, men kommer ikke nødvendigvis til å følge det slavisk, det er litt avhengig av hva du vil snakke om også, så ikke vær redd for å forfølge tanker som måtte dukke opp underveis. Er ikke noe «riktig» svar jeg er ute etter, vil at du skal fortelle meg om hvordan du har det på fotballtrening osv.

Om deg - Introsørsmål

- Begynne med å fortelle litt om deg selv?
 - o Hvor gammel du er, hvilken klasse du går i, og hvor lenge du har spilt fotball?
 - o Driver du med noen andre fritidsaktiviteter?
 - o Trener du noe i tillegg til fotball?
 - o Søsken, familie? Spiller de fotball – eller annen idrett?
- Kan du beskrive en vanlig uke for deg? Hvis du begynner på mandag, så står du opp, drar på skolen, så er du der hvor lenge? Hva gjør du etter du kommer fra skolen?
- Hvordan kjenner du de andre jentene på laget?
 - o Hvem går du i klasse med, og hvem går på skolen din?
 - o Er det noen av dem du henger med ellers, utenfor fotball og skole, eller har du flest venner fra andre steder enn fotballen?

Om fotball: Treninger, treningsmengde osv.

- Hvor mange treninger og kamper pleier du vanligvis å være med på i løpet av en uke i sesongen?
 - o Hva med utenfor sesongen? Fortsatt med på treningene?
 - o Synes du det er passe mye?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva synes du er gøy på trening?
- Er det noen ting dere gjør på trening som du ikke synes er så gøy?
 - o Har du noen favorittøvelser, noen ting du ikke synes er så morsomt, eller skjønner vitsen med?
- Hva gjør at du drar på trening? Er det noe spesielt som motiverer deg?
- Er det noen ganger du er lite motivert for å dra på trening?
 - o Når, og hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvis du skulle forklart til noen som ikke forstår det i det hele tatt, hvorfor spiller du fotball?
- Tror du at du kommer til å fortsette å spille fotball?
 - o Hvor lenge/hvorfor ikke?

Om sesongen

- Hvordan synes du laget har vært denne sesongen?
 - o Noe som har vært veldig bra og som dere har blitt bedre på?

- Er det ting som ikke har vært like bra?
- Er det noe som har vært annerledes denne sesongen fra tidligere sesonger?
- Hva synes du om fordeling av spilletid osv. på kamp?
 - Vet du om noen som er fornøyde/misfornøyde med sånn det har vært?
- Det har jo vært litt andre regler for uttak til kamp i år har jeg skjønt. Hvordan er egentlig de nye reglene? Hvordan synes du det har vært?
- Du har spilt litt med Jenter 17. Kan du fortelle litt om hvordan det har vært?
- Har hørt at trenerne deres planlegger å kanskje nivåinndeleg laget deres på en turnering 1. sesongen. Jeg vet jo at det er litt delt i laget hva man synes om det å toppe sånn. Hva synes du?
- Hvordan tror du ting blir neste sesong? Har du tenkt til å fortsette?
 - Er det noe du tror blir annerledes?
 - Hvordan håper du det blir?

Om trenerne og klubben

- Du har hatt de samme trenerne ganske lenge nå og kjenner de ganske godt. Hvordan vil du beskrive de tre?
- Tenker du at det er noen ting som er annerledes for dere i laget sammenlignet med andre lag dere møter? For eksempel hvor strenge trenerne er, hvordan laget er osv.?
- Er det noe du tenker er annerledes med denne klubben sammenlignet med andre klubber dere spiller mot eller i nærområdet?
 - Vet at (navn) bytta fra (klubb) fordi de begynte å veie spillere og sånt. Hva tenker du om at det er så seriøst noen steder?
- Hva tenker du er den beste måten å organisere fotballtreninger osv. på for jenter på din alder for at flest mulig skal synes det er gøy?
 - Vet du hva retningslinjene for ungdomsidrett er?
 - Har du noen gang vært med på årsmøtet til klubben? Hvorfor/hvorfor ikke?

Fotballinteresse

- Ser du mye fotballkamper på TV, klipp på Youtube osv? Eller annen idrett?
 - Hvorfor ikke/Hva liker du med det?
- Følger du noen idrettsstjerner eller treningsfolk eller sånt på insta eller snap? Kan du vise meg?
 - Hva er det du liker ved han/henne?

Gutter og jenter

- Mens jeg har vært her er det mange som har sagt at gutter er så mye mer interessert i bruke masse tid på fotball enn jenter og at de ser mye mer kamper, spiller mer på egenhånd osv. enn jenter. Hvorfor tror du det er sånn?
- Tror du det er forskjell på hvordan gutter og jenter spiller fotball? Sånn type spillestil og sånt, men også hva de synes er gøy med det, hva de vil med fotballen og sånt./Tror du det er forskjell på hvordan gutter og jenter spiller fotball? Sånn type spillestil og sånt, men også hva de synes er gøy med det, hva de vil med fotballen og sånt.
- I avisa har det ofte i det siste stått om at det er få kvinner i fotball, som jobber med det, og at de får dårligere betalt. Hva synes du om det?

- Det at du spiller fotball og er jente – er det alltid positivt – og like positivt som når gutter på din alder spiller?
 - Hvordan snakker jevnaldrende om dette (gutter og jenter). Foreldre, andre voksne (tanter, onkler) har du noen eksempler.
- Tror du jenter og gutter i ungdomsfotballen blir behandla likt eller ulikt sånn som media har skrevet om at de voksne gjør?
 - Har du noen eksempler?
 - Hvorfor tror du det er sånn?

Avslutning

- Nå har vi snakka om veldig mange forskjellige ting, og det har vært veldig fint å høre hva du tenker og forteller. Er det noen ting vi ikke har snakka om som du tenker jeg bør spørre om en annen gang jeg kanskje snakker med deg, eller med noen av de andre?

Intervjuguide oppfølgingsintervjuer spillere Ringstad

Om samtykke, at jeg har lest forrige intervju osv

Oppdatering

- Vi snakka sist i november i fjor. Mye har skjedd siden det. Hvordan er det å ha blitt ferdig i 10. og begynt på VGS?
 - o Hvilken linje har du starta på?
 - o Hva gjorde at du valgte det?
 - o Driver du fortsatt både med fotball og (annen aktivitet)?
- Hvordan er dagene og ukene dine nå?
 - o Kan du ta meg gjennom uka di sånn som du gjorde sist?
 - o Hva er den største forskjellen siden du gikk i 10. på hvordan ukene dine er?
- Mange i nye klassen som driver med idrett? Er du i klasse med noen du kjente fra før?
- Hva tenker du om VGS og det å skulle drive idrett så langt?

Om endringer i fotballaget

- Når vi prata sist så var 03 og 04 et eget lag, med noen fellestreninger og kamper med det som da var J17. Siden det har dere jo blitt slått sammen.
 - o Hvordan har det vært?
 - o Hva har den største forskjellen vært denne sesongen sammenligna med i fjor?
 - o Da vi snakka sist synes du (...) om sammenslåing med damelaget:
 - Hva synes du om hvordan det ble?
 - Noe som har vært bedre eller verre enn venta?
- Hvordan har mengden treninger og kamper vært synes du?
 - o Hvordan har det fungert på kamper nå som dere er en litt annen gruppe?
 - o Dere er påmeldt i to serier. Er det noen forskjell på dem? Hvem er morsomst?
- Hvordan har det påvirka laget sånn sosialt å bli slått sammen synes du?
 - o Hvordan har det vært å bli kjent med de nye spillerne?
 - o Er dere fortsatt to grupper, oss og dem som dere snakka litt om forrige høst, med noen damespillere, eller har dere blitt en gruppe alle sammen føler du?
 - Hvis ja, hva tror du har gjort at det løsna?
 - Føler du at det er noen av dem som har blitt vennene dine?
- Ser at en del jenter fra 05 har begynt å være med
 - o Hvorfor er de med?
 - o Hvordan funker det syns du?
 - o Det blir jo litt aldersspenn nå. Hvordan påvirker det gruppa at synes du?
- Føler du at noe har endra seg i hva som er motivasjonen din?

- Synes du det virker som de andre har endra seg på noe vis? Oppfører folk seg annerledes på noe vis?
 - o I motivasjon, innsats, humør, andre ting?
 - o Noen som har slutta? Vet du hva som skjedde med dem?

Trenerne og det sportslige

- o Har noe endra seg i løpet av våren og høsten i hvordan trenerne gjør ting?
- o Hva tenker du om kommende sesong?
 - Blir endringer med trenerne skjønnte jeg? Hvordan blir det?
 - Hva tenker du om det?
- o Hva tenker du om fremtida?
 - Ser du for deg å fortsette å spille lenge. Og på laget?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
 - Ser du for deg å fortsette å spille fotball OG (annen aktivitet)?
 - Vil du satse?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
 - o Sist sa du at du /ikke/ville satse på fotball fordi det ikke var så spesielt med jentefotball. Hva tenker du om det nå? Har det forandra seg noe?
 - Tror du mange jenter har det sånn?

Avrunding

- Hva er du mest spent på nå fremover?
- Kanskje et stort spørsmål, men hvordan ser du for deg fremtida? Har du lyst til å jobbe med idrett på noe vis?
 - Hvordan da? (Trener? Utøver?)
 - Hvorfor/Hvorfor ikke?
- Noe du har merka siden sist vi prata som du skulle ønske trenere eller andre voksne forstod eller visste om det å være jente på din alder og spille fotball/drive med idrett?
 - o Noen ganger du har følt at det er noe trenere eller andre (lærere?) ikke har skjønnt med din situasjon?

Tusen takk!

Om samtykke osv:

- Konfidensielt
- Blir anonymisert
- Lydopptaket vil ikke bli hørt på av andre enn meg og blir sletta etter prosjektslutt
- Transkripsjonen lagres i anonymisert form
- Dette er frivillig og når som helst kan du trekke deg
- Du kan få se utdrag før de brukes, og også hele det transkriberte intervjuet
- Om gangen i intervjuet; Har litt temaer og spørsmål til deg, men kommer ikke nødvendigvis til å følge det slavisk, det er litt avhengig av hva du vil snakke om også, så ikke vær redd for å forfølge tanker som måtte dukke opp underveis. Er ikke noe «riktig» svar jeg er ute etter. Vet ikke helt hvor lang tid det tar, men runder av etter ca 1 time uansett.

• Om bakgrunn

- Bakgrunn, utdanning, fotballbakgrunn?
- Bakgrunn med disse jentene?
- Kan du beskrive en vanlig uke for deg, og ta med hvordan fotballen dukker opp i hverdagen?
 - **Oppfølging:** Er det ofte sånn? Hvordan var det forrige uke?

• Om laget og trenerrollen

- Hvordan er arbeidsfordelinga mellom deg og de andre trenerne, (navn) og (navn)?
- Hvordan har det vært å følge dem fra småjenter til ungdomsjenter?
 - **Oppfølging:** Regner med det er litt forskjell på øktplanlegging osv. nå? Andre ting å fokusere på trening?
- Kan du fortelle litt om hvordan du og de andre trenerne jobber du med jentene - noen tanker om hva dere vil oppnå for dem, eventuelt ikke oppnå?
- Kan du si litt om motivasjonen din for å være trener?
- Hva slags trener ønsker du å være for jentene?
- Hva tenker du er jentenes motivasjon for å spille fotball?
 - **Eksempel:** Har de lyst til å ha det gøy, bli gode, eller hva tenker du er hovedmotivasjonen deres om du skulle peke på noen ting?
 - **Oppfølging:** Er det noen spillere du jobber litt annerledes rundt fordi du tenker de må motiveres ekstra/på en annen måte enn resten?
 - **Oppfølging:** Var det noe dere tok opp i spillersamtalene?
- Hva vil du si er annerledes i år fra tidligere sesonger? Dette med uttak til kamp for eksempel?
 - **Oppfølging:** Hva tror du jentene tenker om det?
- Kan du fortelle litt om spillersamtalene dere hadde med jentene? Nytt i år?

• Om det organisatoriske rundt – klubb og krets

- Hvordan er det å være trener i akkurat denne klubben? Tror du det er noen forskjeller å hvordan dere jobber fra for andre klubber?
 - **Oppfølging:** Hva er fordeler/ulemper med det dere gjør kontra andre?
- Har registrert at det er en del endringer i kamptider og treningstider, ganske mye mer enn jeg er vant til fra min idrett. Hva synes du om det?
- Har vært en del avmeldinger osv. i serien i år. Hva synes du det gjør med tilbudet til akkurat dine jenter? Har skjönt at det kanskje har bydd på litt endringer/utfordringer

for dere.

Om ungdomsidrett, medbestemmelse og trenere

- Det finnes retningslinjer fra NIF for hvordan ungdomsidrett skal være, blant annet med fokus på medbestemmelse, at de skal kunne velge selv hva som er mål osv. Er det noe dere snakker om trenere, eller er opptatt av?
 - **Oppfølging:** Tror du mange klubber er bevisst disse retningslinjene?
 - Til Ringstad-trener: På treningen for noen uker siden (11.04) trente et småguttelag på banen bortenfor oss. Jeg la merke til hvordan treneren ropte og kjefta mye på smågutta, som var kanskje sånn 8-9 år, og både du og (navn) kommenterte det også. Fikk litt inntrykk av at han var en trenertype dere ikke satte helt pris på. Kan du forklare litt hvorfor?
 - (Navn) fortalte meg om (klubb) som skulle satse og bli gode, men endte opp med å miste så mange spillere at de sliter med å stille lag nå. Hva mener du ungdomsotball bør være, og evt. ikke være?
- **Om «Jentefotball»**
 - Eksempel fra felt om forskjell på å trene gutter og jenter. Kan du utdype litt mer om hva du tenker er annerledes med å trene jenter kontra gutter?
 - Dette er kanskje et litt rart spørsmål, men jeg spør fordi ... Opplever du noen ganger at de andre trenerne ikke tar jentelagene like seriøst, «det er bare jentefotball», eller vil du si dere blir likt behandla?
 - Til Ringstad-trener: Jeg har lagt merke til at du er den eneste kvinnelige treneren som jeg har sett, både på feltet, og turneringa. Hva tror du er den største forskjellen på å være kvinnelig trener og mannlig?
 - **Oppfølging:** Dersom (datteren din) hadde vært gutt, tror du det ville falt deg like naturlig å vært trener for laget hans like lenge som du har vært nå?
 - **Oppfølging:** I disse Heimebane-tider... Tror du du ville møtt på noen andre utfordringer med å være trener for et guttelag enn du har som kvinnelig trener for et jentelag?
 - Tror du det er noen ting du har fordel av som kvinnelig trener? Ting du kan gjøre, eller perspektiver du har som kanskje ikke en mann ville hatt?
 - Det har skjedd litt i jentefotballen de siste årene, og nå finnes det norske kvinnelige fotballspillere som lever proffliv i utlandet. Tror du det har noe å si for jentene?
 - **Avrundning**
 - Nå har vi snakka om ... Er det noen ting vi har snakket om nå som du tenker det er spesielt viktig for meg å snakke med jentene om?
 - Er det noe jeg ikke har spurt om eller vi har prata om som du tenker er viktig for meg å vite, eller noe du kunne tenke deg å snakke om en annen gang?
 - Takk

Artikkel 1

Persson, M., et al. (2020). "Opting out of youth sports: how can we understand the social processes involved?" *Sport, Education and Society* 25(7): 842-854.

DOI: <https://doi.org/10.1080/13573322.2019.1663811>

[Article not attached due to copyright]

Artikkel 2

Persson, M. (2022). "Playing without goals: gendered practices in recreational youth football." *Journal of Youth Studies*: 1-16.

DOI: <https://doi.org/10.1080/13676261.2021.2022641>

[Article not attached due to copyright]

Artikkel 3

Persson, M., et al. (2020). "Fotball som kjønnets mulighetsrom. Hvilken betydning har metafortellingen om kvinnefotball for unge jenters idrettsprosjekt?" *Tidsskrift for kjønnsforskning* 44(3): 231-245.
DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2020-03-05>

Fotball som kjønnen mulighetsrom

Hvilken betydning har metafortellingen om kvinnefotball for unge jenters idrettsprosjekt?

Gendered Opportunities in Football

What does the metanarrative of women's football mean for teenage girls' sports project?

Marlene Persson

Stipendiat, Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet

maper@oslomet.no

Kari Stefansen

Forsker I, Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet

karis@oslomet.no

Åse Strandbu

Professor, Norges idrettshøgskole

ase.strandbu@nih.no

Sammendrag

Denne artikkelen handler om idrett og kjønn. Vi tar utgangspunkt i fotball – som i dag er den mest populære idretten blant både jenter og gutter, samtidig som den er tydelig kjønnert på elitenivå. Kvinnefotball framstilles ofte som annenrangs sammenlignet med herrefotball. Dette kan forstås som vår kulturs «metafortelling» om kvinnefotball. På forbunds- og klubbnivå jobbes det samtidig med ulike «jentesatsinger» og «jentetiltak» for å øke jenters motivasjon og motvirke frafall. Hensikten med analysen her, er å belyse hva slags idrettsprosjekt unge jenter opplever er mulig for dem – i denne spesifikke idrettskonteksten. Vi bygger på intervjuer med spillere på to jentelag for aldersgruppa 14-15 år, som ble gjennomført som del av et mer omfattende feltarbeid. Vi argumenterer for at fotball fortsatt representerer en særlig kjønnert kontekst som snevrer inn hva jenter opplever fotball kan være for dem, det vi omtaler som deres «idrettsprosjekt». Vi finner at metafortellingen om kvinnefotball har en sentral rolle her. Selv om jenter opplever metafortellingen som både feil og urettferdig, er den også inkorporert, en del av dem, og viser seg gjennom vurderingene de gjør av hva som er bra fotball og hvordan de snakker om kjønnen ulikebehandling i egen klubb.

Nøkkelord

Fotball, kvinnefotball, ungdomsidrett, idrettsdeltagelse, idrettsprosjekt, kjønn, metafortelling

Abstract

The topic of this article is sport and gender. We focus on football – which today is the most popular sport among both girls and boys in Norway. At the same time, it is highly gendered at the elite level. Women's football is often portrayed as secondary compared to men's football. This is a key ingredient in the “metanarrative” of women's football in Western culture. At the level of associations and clubs, however, different measures are implemented to promote girls' motivation and prevent dropout. The aim of this article is to examine what “sports project” young girls consider available to them– in this particular sports context. For this purpose, we analyze interviews with players on two teams

for girls aged 14–15 years, conducted as part of a fieldwork study. We argue that football still represents a particularly gendered context that restricts what girls think football can be for them, which we refer to as their “sports project”. We find that the metanarrative of women’s football plays a significant part here. Even if girls see the metanarrative as both misrepresentative and unfair, it is also incorporated and a part of them, and visible in their assessment of what good football is and how they talk about gendered inequalities in their own club.

Keywords

Football, soccer, women’s football, women’s soccer, youth sports, sports participation, sports project, gender, metanarrative

Innledning

I denne artikkelen utforsker vi det vi kaller jenters «idrettsprosjekt», det vil si hva jenter vil og opplever at de kan få til gjennom idretten de driver med. Caset er breddefotball. Basert på kvalitative intervjuer med jenter i 14-15-årsalderen undersøker vi nærmere bestemt samspillet mellom jenters forståelser av fotballfeltets kjønnede logikk og eget idrettsprosjekt. En slik utforskning har manglet i norsk kontekst.

Fotball er et interessant felt å studere unge jenters idrettsprosjekter i. Fotball var lenge forstått som en idrett forbeholdt gutter og menn (Caudwell 2011). I dag er fotball den mest populære idretten blant jenter i Norge (Norges idrettsforbund 2019). Fotballen er samtidig tydelig kjønnet på toppnivå blant annet ved at «herrefotballnormen» setter standarden for hva som regnes som god fotball (Skogvang 2014). Forskning viser at kvinnelige fotballspillere fortsatt blir møtt med stereotype holdninger (Fasting, Sand og Nordstrand 2017) og at de tjener betydelig mindre enn mannlige fotballspillere (Skogvang 2014). Kvinneag har dessuten generelt dårligere rammebetingelser enn herrelag (Kaelberer 2019). I tillegg ser vi en tydelig kjønnet og nedvurderende «metafortelling» om kvinnefotball – selv om det også har skjedd positive endringer. Kaelberer (2019:246) argumenterer for at den nedvurderende metafortellingen opprettholdes gjennom diskurser som definerer kvinnefotball som annerledes enn herrefotball og «therefore by definition – [as an] inferior game to men’s soccer». Logikken er at herrefotball er *fotball*, mens kvinnefotball nettopp er *kvinnefotball*, dvs. noe annet og mindre viktig. Den samme dynamikken finnes i andre mannsdominerte idretter, som basketball og ishockey (Kaelberer 2019). I andre idretter kan det se annerledes ut. Håndball er et norsk eksempel (Broch 2015).

Vår analyse tar utgangspunkt i begrepet metafortelling. I tråd med Eerola og Huttunen (2011) forstår vi metafortellinger som tatt-for-gitte ideer, eller sannheter, om sosiale fenomener. Slike fortellinger «are widely spread, frequently told and rarely questioned» (Eerola og Huttunen 2011:213). Kritikk kan riktignok forekomme, for eksempel i form av motfortellinger («counter narratives»). Metafortellinger kan dessuten ha ulik grad av dominans i ulike kontekster, ulike sosiale miljøer, ulike land og til ulike tider. Et hovedpoeng er imidlertid at det er snakk om dominerende kulturelle ideer som på et overordnet nivå etablerer grenser, for eksempel mellom hva som er galt og riktig, bra og dårlig, moderne eller umoderne. Dette er ideer som tas for gitt og virker både på og gjennom folk.

Et utgangspunkt for oss er, slik Cooky og Rauscher (2016) har påpekt, at hvordan kvinnelige toppidrettsutøvere fremstilles i vår kultur, har betydning for hvordan jenter vil forstå sitt idrettspotensial. Vårt bidrag er å se mer spesifikt på hvordan unge jenter som spiller fotball forstår dagens metafortelling om kvinnefotball, hvordan de «leser» fotballfeltets spilleregler og fordelingen av ressurser mellom jenter og gutter. Mer spesifikt belyser vi følgende todelte problemstilling: 1) Hvordan forstår unge jenter som spiller fotball metafortellingen om kvinnefotball kontra herrefotball? Og 2) Hvordan bruker unge jenter som spiller fotball metafortellingen om kvinnefotball i egen forståelse av a) betingelser de gis lokalt og b) sitt eget idrettsprosjekt?

Som bakgrunn for analysen beskriver vi først hvordan barne- og ungdomsidretten kan forstås som en kjønnnet kontekst. Deretter redegjør vi for foreliggende forskning om metafortellingen om kvinnefotball og vår teoretiske tilnærming.

Barne- og ungdomsidretten som kjønnnet kontekst

I dagens Norge er rekruttering til barneidrett omtrent lik for gutter og jenter (Bakken 2019). I ungdomstida er imidlertid gutter noe mer aktive i organisert idrett enn jenter og jenter slutter med idrett tidligere enn gutter (Bakken 2019). Det er også noen forskjeller i hvilke idretter gutter og jenter driver med. Målt i antall medlemskap i særforbundene, er turn og håndball klart større blant jenter enn gutter. Fra midten av 1990-tallet gikk fotball forbi håndball som den største jenteidretten (Goksøyr og Olstad 2002). Fotball er nå den mest populære idretten blant både gutter og jenter, og kvinner utgjør ca. 30 prosent av medlemmene i Norges fotballforbund (Norges idrettsforbund 2019).

I norsk og nordisk sammenheng finnes noen nyere studier av hvordan forestillinger om kjønn viser seg i barne- og ungdomsidretten (Seland, Persson og Eriksen 2019). Blant annet har Fundberg (2003) beskrevet hvordan dominerende maskulinitet bekreftes blant gutter i fotball, mens Bäckström (2013) har vist hvordan unge jenter i skateboardmiljøet må forhandle om egen identitet innenfor et begrenset repertoar av feminiteter. I tillegg har Tjønnedal (2019) vist at kvinner og unge jenter i boksemiljøet opplever å ikke bli tatt seriøst og akseptert som likeverdige utøvere av menn i miljøet.

Når det gjelder jenter og fotball spesifikt, har Eliasson (2011), gjennom feltarbeid i to svenske fotballag for 11-12 åringer, ett for gutter og ett for jenter, funnet at idéer om grunnleggende biologiske kjønnsforskjeller begrunner kjønnsdeling av lag helt ned i barneidretten. Hennes konklusjon er at denne kjønnsdelingen bidrar til å forsterke ideer om grunnleggende biologiske kjønnsforskjeller, både blant barn, trenere og foreldre.

Vår analyse bygger på disse studiene når vi undersøker hvordan unge jenter som spiller fotball selv kobler sitt idrettsprosjekt til metafortellingen om kvinnefotball.

Metafortellingen om kvinnefotball

Det finnes en omfattende forskningslitteratur om kvinnefotball. Viktige temaer i denne forskningen er blant annet den historiske utviklingen i kvinnefotballen (Skogvang 2006; Caudwell 2011; Pfister 2015) og kvinners fotballerfaringer i lys av identitetsspørsmål knyttet til seksualitet (Caudwell 2003; Skogvang og Fasting 2013), etnisitet (Scraton, Caudwell og Holland 2005; Ratna 2011) og feminitet (Jeanes 2011; Kristiansen, Broch og Pedersen 2014). Forskere har også studert hvilke erfaringer unge jenter og kvinner har i breddefotball (Eliasson 2011; Pielichaty 2019) og barrierer mot deltagelse, særlig i elitefotball (Fasting mfl. 2017; Norman, Rankin-Wright og Allison 2018).

For vårt prosjekt er litteraturen om medieframstillinger av kvinnelige idrettsutøvere mest relevant. Et gjennomgående funn i denne litteraturen er at kvinnelige utøvere enten er fraværende, trivialiseres eller seksualiseres i media (Cooky og Rauscher 2016). Dette gjelder også i Norge (von der Lippe 2010; Hovden og von der Lippe 2019). Fotball føyer seg inn i dette bildet – til tross for endringer i nyere tid: Blant annet økte medieinteressen for kvinnefotball kraftig etter VM i 1999 (Ravel og Gareau 2016). Shugart (2003) som studerte mediedekningen av det amerikanske kvinnelandslaget i forbindelse med mesterskapet, fant imidlertid at seksualisering fortsatt var framtrædende, men skjedde på mer subtile måter enn tidligere.

Også senere studier viser et sammensatt bilde. Ravel og Gareau (2016) gjennomgikk mediefremstillinger av det franske kvinnelandslaget under VM i 2011. De konkluderte med at mesterskapet markerte et skille ved at kvinnefotball ble gitt mer oppmerksomhet, samtidig som mediedekningen både under og etter mesterskapet var tydelig kjønnnet. Blant annet sammenlignes kvinnefotball stadig med herrefotball – med nedvurdering av kvinnefotball som konsekvens. Coche (2014) studerte det amerikanske fotballforbundets bruk av Twitter i forbindelse med VM for kvinner i 2011 og fant at dekningen var mindre skjev her enn i tradisjonelle medier. Samtidig bidro forskjeller i dekningen både i kvantitet og kvalitet til å reproducere bildet av kvinnefotball som mindre viktig enn herrefotball. Selv midt i et mesterskap for kvinner, hadde det amerikanske fotballforbundet flest Twitter-innlegg om herrelandslaget.

Petty og Pope (2018) har beskrevet en positiv utvikling i England de senere årene. Under VM i 2015 økte dekningen av det engelske kvinnelandslaget i trykte medier, sammenlignet med tidligere verdensmesterskap. Dekningen var dessuten stort sett positiv og fokuserte på det sportslige. Forfatterne konkluderte med at vi ser en «new age of media coverage of women's sport in the UK, with a shift towards greater gender equality» (Petty og Pope 2018:486). At utviklingen er positiv, betyr imidlertid ikke at kvinnelige spillere og lag får like mye oppmerksomhet eller har tilgang til de samme ressursene som mannlige (Pielichaty 2019).

I norsk sammenheng har Hjelseth og Hovden (2014) studert norske onlineforum som diskuterer kvinnefotball. De fant at deltakerne i forumene oppfattet kvinnefotball som kjedelig og tregt, og dermed lite publikumsvennlig. Nettopp publikumsinteresse var et av flere fremtredende argument i debatten om likelønn for kvinnelige elitespillere i Norge i tida etter VM i 2019. Blant annet tok fotballkommentator Mini Jakobsen til orde for at det var rettferdig at kvinner fikk mindre betalt enn menn, fordi kvinne- og herrefotball skaper kommersielle inntekter i ulik grad.¹ Denne type argumentasjon rettfærdiggjør at kvinnelag og kvinnelige fotballspillere forfordes, noe som igjen påvirker kvinnefotballens muligheter til utvikling negativt (Skogvang 2014). Tilsvarende er vist blant annet i Tyskland, der Kaelberer (2019) finner at det er samspillet mellom idrett-media-marked som begrenser utviklingen av kvinnefotballen. Oppsummert viser denne gjennomgangen at selv om kvinnefotball får mer oppmerksomhet enn før, og framstilles på en mindre stereotyp måte, er metafortellingen der kvinnefotball nedvurderes i forhold til herrefotball fortsatt høyst tilstedeværende.

Teoretisk tilnærming

For å forstå hvordan metafortellingen om kvinnefotball kan virke inn på unge jenters idrettsprosjekt, henter vi inspirasjon fra studier av kjønn og arbeidsliv. Ifølge Halrynjo og Lyng (2008) har dette feltet vært dominert av to perspektiver, et preferanseperspektiv og et barriereperspektiv. *Preferanseperspektivet* forklarer kvinners nedprioritering av karriere ved å vise til menns og kvinners iboende ulike preferanser. At kvinner i likestilte land med gode velferdsordninger for å kombinere karriere og familie, likevel tenderer til å prioritere familie på bekostning av karriere i betydelig større grad enn menn, forstås som en bekreftelse på dette. Tilsvarende forklaringsmodeller har ifølge Cooky (2009) vært vanlig i idrettsforskning: Lavere deltagelse blant jenter forklares for eksempel med at jenter er mindre ambisiøse og konkurranseorienterte og oftere oppgir skole og andre fritidsaktiviteter som viktigere enn idrett – sammenlignet med gutter.

Barriereperspektivet kan forstås som en kritikk av preferanseperspektivet. I arbeid og familie-forskningen har kritikken handlet om at preferanseperspektivet ikke tar høyde for

strukturelle barrierer som eksisterer også i relativt likestilte land med utbygde velferdsordninger (Halrynjo og Lyng 2009). Tilsvarende kan det, til tross for økt deltagelse blant jenter og kvinner i idrett generelt og fotball spesielt, fortsatt finnes barrierer som kan være med på å forklare hvorfor jenters deltagelse i tenårene utvikler seg annerledes enn gutters, også i norsk sammenheng.

I arbeid og familie-forskningen finnes en tredje tilnærming til hvordan kjønnete valg og livsprosjekter kan forstås, *kulturperspektivet* (Halrynjo og Lyng 2009). Det er hovedsakelig fra dette perspektivet vi henter inspirasjon. I dette perspektivet forstås valg som noe som er sosialt og kulturelt formet. Valg kan dermed forstås som prosjekter utformet i konkrete situasjoner. Halrynjo og Lyng (2009) har tatt utgangspunkt i dette perspektivet i sin studie blant kvinner i eliteyrker. Deres analyse viser hvordan kulturelle forståelser, krav og forventninger knyttet til både arbeid og familie blir en del av kvinners selvforståelser som igjen får betydning for videre karriereløp. Også dette perspektivet har en parallell i idrettsforskningen. For eksempel viser Fredricks og Eccles (2005) at både media, familie og jevnaldrende formidler ideer om at idrettsdeltagelse er viktigere for gutter og at gutter har mer potensial for idrettslig suksess enn jenter. Et annet eksempel er Skrubbeltrangs (2018) undersøkelse av ungdom på toppidrettslinjer på videregående skoler i Danmark som viste at jenter tilpasser sine idrettsprosjekter etter hvilke muligheter de opplever de har – noe som henger sammen med posisjonen til kvinnelige toppidrettsutøvere i samme idrett. Skrubbeltrang (2018) bruker Bourdieus (1990) praksisperspektiv og argumenterer for at erkjennelsen av manglende framtidige muligheter bidrar til å forme en kjønnet habitus, som reduserer jenters motivasjon for idrett og for å satse på idrett. Som Skrubbeltrang (2018) er vi inspirert av Bourdieu sitt (1990) praksisperspektiv. Med utgangspunkt i Bourdieu forstår vi jenters *idrettsprosjekt* som noe som utvikles over tid og reflekterer habitus, det vil si dyspsialiserte ønsker og motiver som tar form i møte med et konkret felt og dette feltets egen logikk. Feltet det her dreier seg om er fotball – og vi har allerede beskrevet hvordan metafortellingen om kvinnefotball er mettet med symbolikk der kvinner som utøvere ikke anerkjennes på samme måte som menn. Det vi undersøker er hvordan unge jenter som spiller fotball forstår metafortellingen om kvinnefotball og hvordan den får betydning for deres idrettsprosjekt.

Metodisk tilnærming

Datamaterialet til denne artikkelen er hentet fra etnografisk feltarbeid i to fotballag for jenter i alderen 14-15 år. Feltarbeidet er gjennomført som del av førsteforfatters PhD-prosjekt som handler om jenters erfaringer med ungdomsidrett. Det var også slik undersøkelsen ble presentert for klubber, trenere og spillere. Daglig leder i begge klubber godkjente prosjektet, og formidlet kontakt til lagleder og/eller trener for det aktuelle laget. Deretter ble spillere og foreldre informert og samtykke innhentet. Prosjektet ble meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) før datainnsamlingen, og er gjennomført i tråd med deres retningslinjer for forskning blant barn og unge.

De to lagene tilhørte hver sin klubb, som er ulike på viktige områder som organisering, visjon, størrelse og lokal betydning. *Ringstad Idrettsklubb*² ligger i en kommune med mindre enn 10 000 innbyggere, og organiserer flere idretter. Klubbens hovedmål er å holde så mange som mulig av kommunens innbyggere fysisk aktive. Fotball er den mest populære aktiviteten og klubben har lag på de fleste aldersnivåer for både gutter og jenter. Klubben har seniorlag for både kvinner og herrer i lavere divisjoner. *Bergby Idrettslag* holder til i en større by og organiserer fotball på de fleste alderstrinn for både gutter og jenter. Klubben har A-lag for både kvinner og herrer og har som ambisjon at disse skal spille i en av de høyeste nasjonale

seriene. Ungdomslagene sees som en arena for å utvikle fremtidige A-lagsspillere. Selv om de to lagene tilhører klubber med ulike ambisjoner for ungdomstilbudet, er begge beskrevet som breddelag av trenere og spillere.

Analysen vi presenterer her tar utgangspunkt i intervjuer som ble gjennomført som del av feltarbeidet. På begge lag ble samtlige spillere som deltok på treninger den første sesongen med feltarbeid, spurt om de ville intervjues. De aller fleste sa ja. I alt ble 16 spillere, åtte fra hver klubb, intervjuet. Ti av spillerne ble intervjuet to ganger på grunn av omorganisering i lagene som skjedde etter de ble intervjuet første gang og totalt ble det gjennomført 26 spillerintervjuer. I tillegg ble hovedtrener i begge lag intervjuet for å få bakgrunnsinformasjon om laget og klubben. Spillerne valgte hvor intervjuet skulle gjennomføres. Intervjuene skjedde på kaféer, i klubbhus og hjemme hos spillere. Intervjuene var semi-strukturerte og tok utgangspunkt i en intervjuguide. Hovedtemaene var spillernes bakgrunn, fotballhverdag, fotballinteresse, kjønn og organisering i klubben. Alle intervjuene dekket disse temaene, men rekkefølgen og hvor stor plass hvert tema fikk varierte ettersom samtalene utviklet seg forskjellig.

Temaet kjønn ble introdusert av intervjueren ved å spørre spillerne om de så fotballkamper på TV, og hvis ja, om de både så på kvinner og herrer. I alle intervjuene ledet dette til at spillerne beskrev forskjeller mellom kvinne- og herrefotball. Dette var en inngang til å stille flere spørsmål relatert til kjønn, blant annet om forskjeller i hvordan jenter spiller sammenlignet med gutter, om økonomiske forskjeller i elitefotball for kvinner og menn og om eventuell ulikebehandling av jenter og gutter i ungdomsfotballen.

Analyse

Intervjuene varte mellom 30 og 70 minutter. Samtlige ble tatt opp digitalt og transkribert ordrett. Analysen foregikk i flere trinn. I første trinn kodet førsteforfatter intervjuene i Nvivo, basert på temaene i intervjuguiden. Her konsentrerte vi oss om det ene temaet: betydningen av kjønn. Neste trinn besto av mer finmasket koding av de delene av intervjuene som omhandlet dette, samt utprøving av ulike tolkingsforslag. I denne prosessen var alle forfatterne involvert. Cooky og Rauscher (2016) sitt perspektiv om at unge jenters opplevelser og deltagelsesmønstre i idretten må forstås i lys av hvordan kvinner i toppidretten fremstilles, var et viktig perspektiv i denne delen av analyseprosessen. Timmermans og Tavorys (2012) beskrivelse av «abduktiv analyse» er rimelig treffende for måten dette foregikk på. Abduktiv analyse kan beskrives som en stegvis og sirkulær prosess hvor forskeren beveger seg frem og tilbake mellom data, empiriske kategorier og teoretiske tolkninger.

Gjennom analyseprosessen utkrystalliserte det seg fire undertema som sammen belyser forbindelser mellom metafortellingen om kvinnefotball og det vi forstår som en innsnevring av jenters idrettsprosjekt knyttet til fotball: 1) kvinnefotball som underordnet herrefotball, 2) kvinnefotball som usynlig, 3) fotballens anerkjennelseslogikk og 4) fotball som fritidsprosjekt.

Kvinnefotball som underordnet herrefotball

Overordnet finner vi at jentene vi intervjuet gjenkjente og sluttet seg til metafortellingen om kvinnefotball, som beskrevet i tidligere forskning. Dette kom godt fram da jentene ble spurt om de var interessert i elitefotball og om de så fotballkamper på TV. Noen av jentene svarte på dette spørsmålet ved selv å skille mellom kvinne- og herrefotball, mens de fleste først kommenterte kjønnsforskjeller da de ble spurt eksplisitt om de «så både på kvinne- og herrefotball». Ti fortalte at de kun fulgte med på herrefotball, tre så på begge deler, og tre

fulgte ikke med på elitefotball i det hele tatt. Sofie (Ringstad) var en av dem som uoppfordret skilte mellom det å se på kvinne- og herrefotball:

Når det er EM i fotball og Champions League ser jeg på gutta. Ikke jentene da, fordi det synes jeg er litt kjedelig å se på.

På spørsmål om hvorfor hun syntes det var kjedelig, svarte hun at hun «ikke følte det var like seriøst med damefotball.» Senere i intervjuet fortalte hun at herrefotball var «morsommere» og «mer spennende». Lignende beskrivelser gikk igjen i mange intervjuer og framsto som noe jentene tok for gitt. På spørsmål om det var forskjell i måten gutter og jenter generelt spilte fotball på, var det også stor enighet blant spillerne: Alle beskrev forskjeller i spillestil. Menn og gutter ble beskrevet som «raskere», «sterkere» og «mer tekniske» enn kvinner og jenter. For de fleste, inkludert Sofie, ble disse forskjellene raskt koblet til ulik underholdningsverdi. Her kjenner vi igjen synspunktene til deltakerne i de norske online-forumene om fotball som Hjelset og Hovden (2014) studerte, hvor forskjeller i spillestil og tempo automatisk hierarkiseres. Jentenes utsagn kan tyde på at synet på kvinnelige eliteutøvere som annenrangs, noe som har blitt avdekket blant annet i mediefremstillinger (von der Lippe 2010; Cooky mfl. 2015; Pfister 2015; Petty og Pope 2018; Hovden og von der Lippe 2019), også kommer til uttrykk i unge spilleres syn på hva som er god fotball. Den kulturelle forståelsen av kvinnefotball som annenrangs, kan slik reproduseres gjennom hvordan unge jenter som spiller fotball, selv inkorporerer denne kulturelle logikken.

Kun to av spillerne i vårt materiale var uenige i at forskjeller i spillestil gjorde herrefotball morsommere å se på. Både Amanda og Lena (begge Bergby) syntes at kvinnefotball var mest underholdende. Lena forklarte hvorfor slik:

Jeg synes jentene er mye tøffere. Veldig mye tøffere. Det har jeg alltid synes. Guttene legger seg ned, filmer og ruller rundt i gresset og sånn. Damene er bare ... de kan få en sko i trynet og bare fortsette som om alt var greit (begge ler). Så det synes jeg er gøy. Og så er guttene kanskje litt mer tekniske og sterkere, men jeg synes at jentene er mye mer i det, og litt mer ambisiøse.

Selv om Lena nevner at mannlige spillere «kanskje er litt mer tekniske og sterkere», poengterer hun flere ganger hvor «tøffe» hun synes kvinnene er som årsak til at de er morsommere å se på. Amanda trakk også fram at kvinnene var bedre på samarbeid og kommunikasjon. Amanda og Lena skilte seg imidlertid klart fra resten av jentene, som beskrev menn som *bedre* fotballspillere og som mer underholdende å se på enn kvinner på grunn av bedre teknikk, styrke og hurtighet. En måte å forstå dette på er at Amanda og Lena er inspirert av en mot-fortelling, en fortelling som eksisterer parallelt med den dominerende metafortellingen (Eerola og Huttunen 2011). Hovedmønsteret i materialet er imidlertid tilslutning til ideen om kvinnefotball som underlegen herrefotball både som idrett og i underholdningsverdi.

Kvinnefotballen som usynlig

I intervjuene framsto kvinnefotball som noe ganske usynlig i jentenes hverdag. Flertallet av jentene så på fotball på TV sammen med mannlige slektninger. Jenny (Ringstad) fortalte at hun fulgte med på elitefotball hovedsakelig fordi faren og broren var Arsenal-supportere som fulgte med på kamper. Hun beskrev det som en «familiegreie» å se disse kampene sammen. De fleste av jentene som så fotball på TV gjorde det sammen med brødre og fedre. Ingen så kamper med venninner. Dermed fremstod det å se herrekamper som en familieakti-

vitet, og at det var i denne sammenhengen jentene så fotball på TV. Supporterkulturen rundt herrelag i familien bidrar slik sett til å usynliggjøre kvinnefotball også for de som kunne vært interessert i det, og kan forstås i lys av barriereperspektivet vi omtalte innledningsvis (Halrynjo og Lyng 2009). Da Jenny ble spurt hvorfor hun ikke så kvinnekamper, mente hun det kunne ha å gjøre med at det var faren og broren som styrte hva de skulle se, men hun syntes også det var «mye mer gøy» å se herrefotball fordi «det er mye mer som skjer.» Begrunnelsen hennes viser hvor lett tilgjengelig metafortellingen om kvinnefotball som annenrangs er – også for moderne unge jenter som selv spiller fotball. Verken Jenny eller noen andre fortalte noe som tilsa at det ble snakket negativt om kvinnefotball i familien. Samtidig blir tausheten rundt kvinnefotballen også en bekreftelse på at den er noe perifert og irrelevant, også for de som er interessert i fotball. Her er kulturperspektivet relevant. Jentenes beskrivelser av hvordan det tas for gitt i familien at det er herrefotball man ser på, kan sees som et eksempel på hvordan unge jenter kan bli sosialisert inn i ideer om hva som er underholdende fotball, og dermed også hva som er annenrangs. Dette illustrerer at familien er en av flere arenaer der ideer om jenter og kvinners idrettsdeltagelse formidles (Fredricks og Eccles 2005). I familien formidles kulturelle forståelser, som i tråd med Halrynjo og Lyng (2009) også får innvirkning på individens selvforståelse og valg.

Hvilke kamper jentene og familiene deres så på, kan også være et spørsmål om hvilke kamper som *faktisk sendes* på TV. Amanda (Bergby) beskrev mediedekningen som en direkte årsak til at kvinne- og herrefotball blir verdsatt ulikt:

Guttefotball sendes i beste sendetid på TV2 mens jentefotballen sendes midt på en lørdag. Sånn at det er ikke like mange som får det med seg. (...) Og så tror jeg det handler veldig mye om at du ser ikke så mye kvinnefotball. Jeg hadde spilt fotball i ti år, jeg! Fant ikke ut før for sånn to-tre år siden at jentelaget i Norge er veldig gode i fotball!

Sitatet fra Amanda illustrerer hvordan manglende synlighet bidrar til å opprettholde metafortellingen om kvinnefotball – noe som kan forstås i lys av både et barriere- og kulturperspektiv. At hun selv har spilt fotball så lenge som ti år, uten å vite at kvinnelandslaget «er veldig gode», er for henne et illustrerende eksempel på hvorfor folk ikke får samme forhold til kvinnefotball som de får til herrefotball som «sendes i beste sendetid». Amanda beskriver en selvforsterkende prosess: Fordi kvinnefotball får lite oppmerksomhet, er det få som vet om det og gir det oppmerksomhet. Det Amanda reflekterer over er ikke ukjent. Det er en rekke forskningsbidrag som har beskrevet hvordan kvinnefotball dekkes i mindre grad og annerledes enn herrefotball (Shugart 2003; Skogvang 2009; von der Lippe 2010; Ravel og Gureau 2016). Kaelberer (2019) løfter dessuten fram hvordan idrett-media-marked-dynamikken begrenser utviklingen av kvinnefotballen. En sammenheng som er synlig også for jentene selv, ettersom flere av dem pekte på manglende medieoppmerksomhet som grunn til at de fulgte mindre med på kvinnefotball. Kaja (Ringstad) forklarte:

Damefotballen blir sett på så lite. Det er så lite tilskuere og blir gjort så lite ut av. Jeg merker det jo ikke hvis det er dame-VM i fotball, men VM for herrer blir jo mye større. Alle ser på og får med seg det.

For Kaja fremstod det ikke som attraktivt å se på kvinnefotball fordi så få andre så på. Kajas utsagn illustrerer nettopp det fenomenet Amanda sikter til når hun beskriver hvordan manglende mediedekning gjør det vanskelig for kvinnefotballen å få mer oppmerksomhet blant folk. Jentenes beskrivelser og forståelse av kvinnefotball som usynlig, peker på fotball

som et felt ladet med en klar kjønnsymbolikk. Dette gjenspeiles også i fotballens anerkjennelseslogikk.

Fotballens anerkjennelseslogikk

I vår fortolkning var spillerne oppmerksomme på det vi kan kalle en tydelig kjønnet anerkjennelseslogikk i fotballen. Dette kom blant annet fram når vi spurte spillerne om de fulgte idrettsstjerner eller treningsprofiler på sosiale medier. De fleste oppga at de fulgte herrefotballag og mannlige utøvere i andre idretter. Kun tre av jentene sa at de fulgte kvinnelige fotballag eller kvinnelige fotballspillere. Dette kan tyde på at de nye kvinnelige forbildene ikke nødvendigvis er så synlige – og dermed ikke framstår som så relevante å følge. Lena (Bergby) var spesielt opptatt av at heller ikke de beste kvinnelige fotballspillerne får like mye anerkjennelse som de beste mannlige fotballspillerne. Hun fortalte om en skolestil hun hadde skrevet da Ada Hegerberg ble kåret til «verdens beste fotballspiller» sammen med Cristiano Ronaldo.³ Hun kalte det «ekfelt» og «forkastelig» at Ronaldo hadde fått «forside på forside» i avisen, mens Hegerberg kun fikk «en bitteliten notis». Lenas kritikk kan ses som en måte for henne å ta avstand fra det som er en utbredt praksis: at mannlige fotballspillere får mer oppmerksomhet og dermed anerkjennelse enn kvinnelige fotballspillere (Shugart 2003; Pfister 2015; Ravel og Gareau 2016; Petty og Pope 2018). Lenas kritikk handler om det urettferdige i at oppmerksomheten er så skjevfordelt. Lena ble også spurt om hun syntes det var «mest motiverende eller demotiverende» å følge utøvere som Hegerberg:

Ja, kanskje litt begge deler. Altså, hun er jo et stort forbilde for meg og mange på laget mitt, og man ser jo opp til henne på alle mulige måter egentlig. Men det er jo selvfølgelig kjempekjipt, og som du sa, kanskje demotiverende å se at hun får så lite oppmerksomhet. Så jeg tror mange slutter med fotball når de er så gamle som meg, og kanskje eldre og, fordi man rett og slett ikke gidder mer.

Sitatet fra Lena peker i vår fortolkning mot en tydelig sammenheng mellom metafortellingen om kvinnefotball og jenters idrettsprosjekt eller mulighetsrom i fotballen. Lenas utsagn illustrerer hvordan jenters motiver og ønsker, deres idrettsprosjekt, i tråd med Bourdieus praksisperspektiv formes i møtet med et felt der kvinner ikke anerkjennes. Skrubbeltrangs (2018) studie er illustrerende. Hun finner nettopp at manglende karrieremuligheter kan redusere jenters motivasjon for å satse på idrett. Lenas utsagn peker imidlertid på at jenters idrettsprosjekter ikke bare påvirkes av hvorvidt det finnes konkrete karrieremuligheter, men også av hvorvidt kvinnelige utøvere anerkjennes i vår kultur. At heller ikke en spiller som Ada Hegerberg får den oppmerksomheten hun fortjener, fungerer derfor i Lenas utsagn som en påminnelse om fotballens kjønnede logikk og hvordan denne blir relevant for unge jenters eget idrettsprosjekt. Flere av jentene viste også til at forskjellsbehandling basert på kjønn er tydeligere i fotball enn i andre idretter. De gjenkjente slik sett fotballen som et spesielt tregt kulturelt felt når det gjelder kjønn og likestilling. Et flertall trakk frem håndball som en idrett de mente enten var likestilt mellom kjønnene eller at kvinner fikk mer anerkjennelse enn menn, noe også Broch (2015) har vist i sin studie. For Kaja, en nøkkelspiller for både håndball- og fotballaget i Ringstad, var ulikhetene mellom de to idrettene viktig for hennes eget idrettsprosjekt. Hun forklarte hvorfor hun ville valgt håndball om hun skulle satse på idrett:

Fordi damene på håndball blir mye mer kjente enn de som spiller fotball. Og det er veldig mange som ser på damelaget spille håndball. I forhold til fotball. Sånn som jeg har sett på det da hvert fall.

Kaja understreker viktigheten av at utøvere og resultater synliggjøres, snakkes om og heies frem. Dette har kanskje også hatt betydning for hennes eget idrettsprosjekt: Ved endt data-innsamling hadde Kaja sluttet med fotball og startet på håndball på en toppidrettslinje. Dette bringer oss over til et annet tema som gikk igjen, nemlig at for de fleste jentene var deres idrettsprosjekt knyttet til en forståelse av fotball som et annet type prosjekt for jenter enn for gutter.

Fotball som fritidsprosjekt

Dynamikken vi har beskrevet til nå, er ikke løsrevet fra det som skjer lokalt i klubbene. Vår analyse peker mot et samspill her, hvor lokale forhold speiler kjønnete strukturer og anerkjennelseslogikker i elitefotballen – noe som i vår fortolkning bidrar til å forsterke jenters opplevelse av på sett og vis å spille et annet spill enn gutter. Overordnet finner vi at for jentene vi intervjuet var fotballen et fritidsprosjekt, i den forstand at det var noe gøy og sosialt som man drev med inntil andre arenaer krevde mer tid. Jentene beskrev dette som annerledes for gutter, og at dette var reflektert i organiseringen i klubbene.

Vi spurte spillerne om de trodde det kunne foregå forskjellsbehandling i ungdomsfotballen og om de hadde opplevd det selv. Eksemplene på opplevelser med kjønnet forskjellsbehandling var flest og tydeligst i Bergby, klubben med elitesatsing, der jentene uavhengig av hverandre fortalte den samme historien om forskjeller mellom jente- og guttelag i klubben. Dette til tross for at klubben offisielt hadde en særskilt satsing på jenter. Elena beskrev det slik:

[Guttene] får jo middag og sånn en dag i uka og får buss når de reiser langt. Vi har fått buss én gang og da det kostet 15 000 kr så nå kan vi ikke få det. Men de kan få det. Og så pleier de å få de beste banene [på trening]. Og vi er jo også elite, så det har ingenting å si. Når det er vinter så får vi isbanen, og vi får jo ikke til noen ting på den banen.

Elena beskriver markante forskjeller i vilkårene til to lag fra samme aldersgruppe og med samme ambisjonsnivå. Forskjeller i treningstider, anleggstilgang og goder som klær, mat, utstyr og reiser gikk igjen hos alle Bergby-jentene som nevnte eksempler. Treneren deres bekreftet også det jentene fortalte. Selv om eksemplene var flest i Bergby, beskrev jenter fra begge klubber opplevelser med forskjellsbehandling. Et svar på spørsmålet om forskjellsbehandling som gikk igjen, var at guttene tidligere fikk utdannede og lønnede trenere i stedet for frivillige foreldretrenere. Når jentene ble spurt hvorfor de trodde det var slik, trakk de inn metafortellingen om kvinnefotball. For eksempel beskrev Isabelle (Ringstad) at hun trodde det var fordi «trenerne tenker guttene har bedre sjanser til å bli gode.» Amanda beskrev at denne tankegangen ikke bare gjaldt enkelttrenere, men at Bergby jobbet ulikt med å bygge opp jente- og guttelagene fra tidlig alder:

(...) hvis du hadde gjort som du hadde gjort med guttene, så hadde de starta i 5-årsalderen og så hadde de sagt 'Dere skal bli fotballstjerner!' til alle hundre guttene i det årskullet og så hadde kanskje ti av dem endt opp med å spille noen hospiteringskamper for A-laget. Men hos jentene så er de litt sånn 'Jammen, så fint at dere fikk juleavslutning hvor tre kom!' (ironisk stemme). Sånn at de har litt andre målsettinger i hodet for hvordan det skal ende opp for folk. Og det gjør

jo også at de ikke gidder å rekruttere like mye [hos jentene], de gidder ikke å opprettholde alle lagene som allerede er.

Amanda beskriver hvordan klubbene i større grad bygger oppunder guttenes motivasjon ved å fortelle at de kan bli «stjerner» og at klubben har ulike ambisjoner for gutter og jenter, som gjør at de prioriterer ulikt mellom gruppene. Vår tolkning er at jentene gjenkjente den kjønne forskjellsbehandlingen som noe systemisk og begrunnet i den kjønne mulighetsstrukturen i toppfotballen.

Unge jenter i breddefotballen beskriver her opplevelser med skjevfordeling lokalt i egen klubb, noe som tidligere er beskrevet i toppfotballen (Skogvang 2009; Fasting mfl. 2017; Kaelberer 2019). Eksemplene fra vår undersøkelse viser at når kjønnen skjevfordeling av ressurser også gjør seg gjeldende i breddefotballen helt fra gutter og jenter introduseres for fotball som barn, fungerer det som en bekreftelse ovenfor unge fotballjenter på at den kjønne logikken som rå innenfor fotballen også gjelder i ungdomsfotballen og i klubben der de spiller.

Kun to av jentene, Sharon og Elena (begge Bergby), ga uttrykk for at de så for seg en fotballkarriere. Da feltarbeidet startet spilte de for breddelaget, men i løpet av sesongen ble de plukket ut til å spille for elitelaget. Begge søkte toppidrettslinjer og fortalte at de ønsket seg en fotballkarriere. Alle de andre jentene beskrev fotball som en aktivitet som kun var aktuell for dem så lenge det var gøy og de hadde tid til det. Isabelle (Ringstad) sa det slik:

Det er jo litt det at man ser at det er mye mer vellykka i guttefotball. Og da er det litt sånn at jentefotball, det er noe man driver med på fritida. Og når man får litt mindre fritid så slutter man jo med det.

Isabelle sitt utsagn må sees i sammenheng med hvordan hun både før og etter dette trakk frem forskjeller i oppmerksomhet og muligheter som ble gitt til gutter sammenlignet med jenter. Fordi det er «mer vellykka i guttefotball» ser jenter ifølge Isabelle på fotball som en fritidsaktivitet som det er naturlig å velge bort etter hvert som man blir eldre og man får mindre fritid. At jentene vektlegger oppmerksomhet og anerkjennelse, trenger ikke nødvendigvis sees som et uttrykk for et ønske om å bli kjent eller eliteutøver. I stedet bør Isabelle sin beskrivelse av «jentefotball» som noe man driver med på fritida, forstås i lys av metafortellingen om kvinnefotball som noe annenrangs og som noe som vies lite oppmerksomhet og tildeles for lite ressurser, slik vi har vist til tidligere. Denne metafortellingen bekreftes lokalt i jentenes klubb, både i ressursfordelingen mellom gutter og jenter, men også ved at gutter og jenter sosialiseres inn i ulike formål med fotballspillingen fra de introduseres for sporten. En tolkning i tråd med Bourdieu (1990) er at jentenes idrettsprosjekt tar form i et samspill med fotballfeltets logikk – som de også møter lokalt, i egen klubb. Fotball for jenter reproduseres dermed som noe annet enn fotball for gutter. Etter hvert som ungdom opplever at andre arenaer krever mer tid fra dem og de har mindre fritid, blir forskjeller i gutter og jenters idrettsprosjekt mer synlig: Guttene kan bli raske, sterke og tekniske fotballstjerner, jentene skal «bare» ha en fritidssyssele frem til noe annet blir viktigere for dem.

Konklusjon

Basert på intervjuer med unge jenter som spiller fotball har vi belyst hvordan metafortellingen om kvinnefotball som underordnet herrefotball bidrar til å innsnevre deres idrettsprosjekt, dvs. hva de tenker de kan få til i og gjennom fotballen. Dette skjer gjennom et sett

av sammenvevde prosesser. Dels handler det om at metafortellingen om kvinnefotball som annenrangs fortsatt har en så dominerende plass i vår kultur, slik det er beskrevet i tidligere forskning (Caudwell 2011; Hjelseth og Hovden 2014; Pfister 2015). Jentene i vår studie tar stort sett for gitt at det er rimelig å hierarkisere kvinne- og herrefotball. At kvinnefotball er relativt lite synlig i mediene, blir en symbolsk bekreftelse på at herrefotball har høyere underholdningsverdi og at kvinnefotball er noe marginalt. Den familiebaserte supporter-kulturen rundt herrelag forsterker dette. Jentene kan peke på det urettferdige i fotballens kjønnede anerkjennelseslogikk, men de konfronterer i liten grad kjernen i metafortellingen om kvinnefotball som ikke bare annerledes, men dårligere enn herrefotball. De snakker også om egne ferdigheter og potensial relativt til gutters i denne kulturelle rammen. Den kjønnede anerkjennelseslogikken i fotballen fungerer i tillegg som en tydelig bekreftelse på ulike muligheter: Uansett hvor gode jenter og kvinner blir i fotball, vil de ikke oppnå samme status og anerkjennelse som gutter og menn. Kjønnen ulikebehandling i egen klubb peker i samme retning – mot noe systemisk som dels er urettferdig, men samtidig også gir mening all den tid herrefotball forstås som bedre og viktigere enn kvinnefotball. Jentenes fortellinger illustrerer i vår fortolkning et kulturelt ubehag som finner sin løsning i at de velger å forstå det å spille fotball primært som et fritidsprosjekt heller enn som et satsingsprosjekt de investerer identitet, tid og krefter i.

Valg må her forstås som sosialt og kulturelt formet i tråd med kulturperspektivet vi trakk opp fra arbeids- og familieforskningsfeltet og Bourdieus praksisperspektiv. Et hovedpoeng hos Bourdieu er at valg tar form innenfor «social conditions of possibility» (1990:26), som består av internaliserte strukturer og et felts særegne logikker. Begrepet *idrettsprosjekt* som vi lanserer her, trekker på denne tankegangen. Begrepet er grunnleggende sosiologisk og kan forstås som et alternativ til perspektiver som tar som utgangspunkt at jenter er mindre motiverte for idrett enn det gutter er (jf. Cooky 2009). Vår analyse viser at jenter som i utgangspunktet er motiverte for fotball, konfronteres med et sosialt felt som på helt grunnleggende vis er preget av kjønn, symbolsk (gjennom metafortellingen) og materielt – ved at jentene opplever at de får dårligere betingelser for sin idrettsaktivitet enn gutter på samme alder. Det idrettsprosjektet jentene beskrev for sin egen del, blir derfor å forstå som et resultat av samvirkende prosesser på ulike nivåer, og ikke som grunnet i manglende motivasjon eller preferanser for andre idretter og aktiviteter.

Jentenes opplevelse av fotball som et fritidsprosjekt og mangel på egne ambisjoner på fotballbanen, kan på ett nivå forstås som realistisk. Alle som spiller fotball verken kan eller vil «bli stjerner». Prioritering av for eksempel skole fremfor idrett er nok for de fleste sikrere og mer fornuftig med tanke på framtiden. Samtidig er poenget her hvordan metafortellingen om kvinnefotball som annenrangs er til stede i jentenes fotballhverdag her og nå. Fortellingen er til stede som en kulturelt dominerende forestilling som de selv både er influert av og samtidig delvis gjennomskuer – og gjennom skjev ressursfordeling i klubben, noe jentene selv tilskriver denne metafortellingen. Der kjønnen påvirkning av organisering og rammevilkår har vært gjenstand for undersøkelse i toppidretten, er det lite undersøkt hva dette har å si for barn og unge i breddeidretten i Norge (Seland mfl. 2019). Funnene her viser at forholdet mellom topp og bredde trenger ytterligere utforskning, og at dette kan være relevant for å forstå måten deltagelsesmønstrene i idretten utvikler seg gjennom ungdomstida.

Artikkelen er del av prosjektet «Idrettens sosiale posisjon i ungdomstida», finansiert av Kulturdepartementet, Velferdsforskningsinstituttet NOVA og Norges idrettshøgskole. Takk til to anonyme fagfeller og redaksjonen for verdifulle tilbakemeldinger og hjelp til forbedring av artikkelen.

Noter

- 1 <https://www.vg.no/sport/fotball/i/e8kejO/mini-jakobsen-med-brannfakkell-i-landslagsdebatten-hvorfor-skal-det-vaere-likelønn>
- 2 Person- og stedsnavn er fiktive. Bakgrunnsinformasjon om klubbene er hentet fra deres nettsider og fotballforbundets klubbsider.
- 3 Hegerberg hadde ikke vunnet Ballon D'or da intervjuet fant sted. Lena viser til denne kåringen: <https://www.vg.no/sport/fotball/i/Rgan8/hegerberg-og-ronaldo-kaaret-til-aarets-spiller-i-europa-utrolig-foeelse>

Litteratur

- Bakken, Anders 2019. *Idrettens posisjon i ungdomstida*. Oslo: NOVA, OsloMet.
- Bäckström, Åsa 2013. «Gender manoeuvring in Swedish skateboarding: Negotiations of femininities and the hierarchical gender Structure», *YOUNG* 21(1): 29–53. <https://doi.org/10.1177/1103308812467670>
- Broch, Trygve Beyer. (2015). «The Cultural Significance of a Smile: An Ethnographic Account of How Sport Media Inspires Girls' Sport Praxis», *YOUNG*, 23(2): 154–170. <https://doi.org/10.1177/1103308815569388>
- Bourdieu, Pierre 1990. *The logic of practice*. Oxford: Polity Press.
- Caudwell, Jayne 2003. «Sporting Gender: Women's Footballing Bodies as Sites/Sights for the (Re) Articulation of Sex, Gender, and Desire», *Sociology of Sport Journal*, 20(4): 371–386. <https://doi.org/10.1123/ssj.20.4.371>
- Caudwell, Jayne 2011. «Gender, feminism and football studies», *Soccer & Society* 12(3): 330–344. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.568099>
- Coche, Roxane 2016. «Promoting women's soccer through social media: How the US federation used Twitter for the 2011 World Cup», *Soccer & Society* 17(1): 90–108.
- Cooky, Cheryl 2009. «“Girls Just Aren't Interested”: The Social Construction of Interest in Girls' Sport», *Sociological Perspectives*, 52(2): 259–283. <https://doi.org/10.1525/sop.2009.52.2.259>
- Cooky, Cheryl, Michael Messner og Michela Musto 2015. «“It's Dude Time!”: A Quarter Century of Excluding Women's Sports in Televised News and Highlight Shows», *Communication & Sport*, 3(3): 261–287. <https://doi.org/10.1177/2167479515588761>
- Cooky, Cheryl og Lauren Rauscher 2016. «Girls and the racialization of female bodies in sport contexts». I: Michael Messner og Michela Musto (red.): *Child's play: sport in kids' worlds*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.
- Eerola, Petteri og Juoko Huttunen 2011. «Metanarrative of the «New Father» and Narratives of Young Finnish First-Time Fathers», *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers* 9(3): 211–231. <https://doi.org/10.3149/fth.0903.211>
- Eliasson, Inger 2011. «Gendered socialization among girls and boys in children's football teams in Sweden», *Soccer & Society*, 12(6): 820–833. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.609682>
- Fasting, Kari, Trond Svela Sand og Hilde Rørvik Nordstrand 2017. «One of the few: the experiences of female elite-level coaches in Norwegian football», *Soccer & Society* 20(3):454–470. <https://doi.org/10.1080/14660970.2017.1331163>
- Fredricks, Jennifer og Jacquelynne Eccles 2005. «Family socialization, gender, and sport motivation and involvement», *Journal of Sport & Exercise Psychology* 27(1):3–31.
- Fundberg, Jesper 2003. *Kom igen, gubbar! Om pojkfotball och maskuliniteter*. Stockholm: Carlssons förlag.
- Goksøyr, Matti og Finn Olstad 2002. *Fotball! Norges fotballforbund 100 år*. Oslo: Norges fotballforbund.

- Halrynjo, Sigtona og Selma Therese Lyng 2009. «Preferences, constraints or schemas of devotion? Exploring Norwegian mothers' withdrawals from high-commitment careers», *British Journal of Sociology* 60(2): 321–343. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2009.01233.x>
- Hjelseth, Arve og Jorid Hovden 2014. «Negotiating the status of women's football in Norway. An analysis of online supporter discourses», *European Journal for Sport and Society* 11(3): 253–277. <https://doi.org/10.1080/16138171.2014.11687944>
- Hovden, Jorid og Gerd von der Lippe 2019. «The gendering of media sport in the Nordic countries», *Sport in Society* 22(4): 625–638. <https://doi.org/10.1080/17430437.2017.1389046>
- Jeanes, Ruth 2011. «'I'm into high heels and make up but I still love football': exploring gender identity and football participation with preadolescent girls», *Soccer & Society* 12(3): 402–420. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.568107>
- Kaelberer, Matthias 2019. «Gender trouble on the German soccer field: can the growth of women's soccer challenge hegemonic masculinity?», *Journal of Gender Studies* 28(3): 342–352. <https://doi.org/10.1080/09589236.2018.1469973>
- Kristiansen, Elsa, Trygve Beyer Broch og Paul Pedersen 2014. «Negotiating gender in professional soccer: An analysis of female footballers in the United States», *Choregia* 10(1): 5–27. <https://doi.org/10.4127/ch.2014.0084>
- Lippe, Gerd von der 2010. *Et kritisk blikk på sportsjournalistikk: medier og idrett i en globalisert verden*. Kristiansand: IJ-forlag.
- Norges Idrettsforbund 2019. *Årsrapport 2018*. Hentet fra: <https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/a65b470317c44489b9a91e0255808ba9/nif-arsrapport-2018.pdf>
- Norman, Leanne, Alexandra Rankin-Wright og Wayne Allison 2018. «'It's a Concrete Ceiling; It's Not Even Glass': Understanding Tenets of Organizational Culture That Supports the Progression of Women as Coaches and Coach Developers», *Journal of Sport and Social Issues* 42(5): 393–414. <https://doi.org/10.1177/0193723518790086>
- Petty, Kate og Stacey Pope 2019. «A new age for media coverage of women's sport? An analysis of English media coverage of the 2015 FIFA Women's World Cup», *Sociology* 53(3): 486–502.
- Pfister, Gertrud 2015. «Assessing the sociology of sport: On women and football», *International Review for the Sociology of Sport* 50(4-5): 563–569. <https://doi.org/10.1177/1012690214566646>
- Pielichaty, Hanya 2019. «Pleasure and the sanctuary paradox: Experiences of girls and women playing soccer», *International Review for the Sociology of Sport* 55(6): 788–806. <https://doi.org/10.1177/1012690219857023>
- Ratna, Aarti 2011. «'Who wants to make aloo gobi when you can bend it like Beckham?' British Asian females and their racialised experiences of gender and identity in women's football», *Soccer & Society* 12(3): 382–401.
- Ravel, Barbara og Marc Gareau 2016. «'French football needs more women like Adriana'? Examining the media coverage of France's women's national football team for the 2011 World Cup and the 2012 Olympic Games», *International Review for the Sociology of Sport* 51(7): 833–847. <https://doi.org/10.1177/1012690214556912>
- Scraton, Sheila, Jayne Caudwell og Samantha Holland 2005. «'Bend it like patel': Centring 'Race', Ethnicity and Gender in Feminist Analysis of Women's Football in England», *International Review for the Sociology of Sport* 40(1): 71–88. <https://doi.org/10.1177/1012690205052169>
- Seland, Idunn, Marlene Persson og Ingunn Marie Eriksen 2019. *Barn og unges fritid i et kjønns- og likestillingsperspektiv*. Oslo: NOVA OsloMet.
- Shugart, Helena 2003. «She shoots, she scores: Mediated constructions of contemporary female athletes in coverage of the 1999 US women's soccer team», *Western Journal of Communication* 67(1): 1–31.

- Skogvang, Bente Ovedie. (2006). *Toppfotball: Et felt i forandring*. Doktoravhandling, Norges idrettshøgskole, Oslo.
- Skogvang, Bente Ovedie 2009. «The sport/media complex in Norwegian football», *Soccer & Society* 10(3-4): 438–458. <https://doi.org/10.1080/14660970902771498>
- Skogvang, Bente Ovedie og Kari Fasting 2013. «Football and sexualities in Norway», *Soccer & Society* 14(6): 872–886. <https://doi.org/10.1080/14660970.2013.843924>
- Skogvang, Bente Ovedie 2014. «'Herrefotballnormen' gir ulik status for kvinner og menn som spiller fotball på elitenivå». I: Gerd von der Lippe og Hans Hognestad (red.): *Kjønnsmakt i idrett og friluftsliv*. Oslo: Novus.
- Skrubbeltrang, Lotte Stausgaard 2018. «Marginalized gender, marginalized sports – an ethnographic study of SportsClass students' future aspirations in elite sports», *Sport in Society* 22(12): 1–18. <https://doi.org/10.1080/17430437.2018.1545760>
- Timmermans, Stefan og Iddo Tavory 2012. «Theory construction in qualitative research: From grounded theory to abductive analysis», *Sociological Theory* 30(3): 167–186. <https://doi.org/10.1177/0735275112457914>
- Tjønndal, Anne 2019. «“Girls are not made of glass!»: Barriers experienced by women in Norwegian Olympic boxing», *Sociology of Sport Journal* 36(1): 87–96. <https://doi.org/10.1123/ssj.2017-0130>